

Шкільна бібліотека

Василь Симоненко
Ти знаєш,
що ти – людина?
FOLIO

Шкільна бібліотека

Василь Симоненко

Ти знаєш,
що ти – людина?

Харків
«Фоліо»
2017

УДК 821.161.2
ББК 84(4УКР)
С37

Серія «Шкільна бібліотека української та світової літератури»
заснована у 2010 році

Передмова та примітки
Т. Ю. Бледних

Художник-оформлювач
В. М. Карасик

В оформленні обкладинки використано фрагмент з картини
К. Я. Крижицького «Хутор у Малоросії»

План-проспект серії затверджено
Міністерством освіти і науки України

ISBN 978-966-03-5461-6
(Шкільна б-ка укр. та світ. літ-ри)
ISBN 978-966-03-7138-5

© Т. Ю. Бледних, передмова та
примітки, 2017
© В. М. Карасик, художнє оформ-
лення, 2017
© Видавництво «Фоліо», марка
серії, 2010

ВАСИЛЬ СИМОНЕНКО — ПОЕТ-ШІСТДЕСЯТНИК

Поетичний бум у нашій країні припав на часи хрущовської відлиги. Поезію читали, декламували, слухали. Авторські виступи збирали повні зали, що свідчило про потребу відкритого спілкування між митцем і публікою. Виступи поетів записували на магнітофони, передруковували і поширювали самвидавом серед поціновувачів образного слова. Поезія ставала своєрідним «маркером» духовної та інтелектуальної близькості між людьми. А встановлювали його просто: цитували поетичний рядок і якщо співбесідник його продовжував, то тим самим він засвідчував свою обізнаність з літературними новинками та ерудованість. Це було і цікавою літературною грою, і духовно зближувало людей. Саме тоді дебютувало покоління молодих поетів, яких стали називати за часом їхнього входження в літературу — шістдесятниками. Був серед них і Василь Симоненко.

В українську літературу Василь Симоненко прийшов з глухого полтавського села Біївці, де народився 8 січня 1935 року. Після закінчення школи у 1952 році він вступив до Київського державного університету ім. Тараса Шевченка на факультет журналістики, закінчивши який, почав працювати в газеті «Черкаська правда», потім у газеті «Молодь Черкащини» та «Робітничій газеті». Літературний хист у Симоненка виявився ще в дитинстві, коли він мав небагато і мріяв стати льотчиком, про що і написав віршика. У студентські роки Василь керував літературною студією, а ставши кореспондентом, інколи публікував окремі свої вірші у газетах Черкащини. Перша поетична збірка Василя Симоненка «Тиша і грім» вийшла 1962 року, того ж року відбулися літературні дебюти поетових друзів — М. Вінграновського та І. Драча. Після виходу перших книжок їх усіх прийняли до Спілки письменників України. Друга збірка творів поета — «Земне тяжіння» — вийшла у видавництві «Молодь» 1964 року, вже по смерті Василя Симоненка, який відійшов у вічність 13 грудня 1963 року.

Неповні 29 років від народження до смерті, якими мистецька доля поета насправді не вичерпується. На жаль, ще й сьогодні немає однозначної відповіді на питання, що ж спровокувало важку онкологічну хворобу нирок, яка так рано обірвала поетове життя. Його друзі вважають, що вона могла бути спровокована сильним побиттям міліціонерами Симоненка, якого затримали нібито за хуліганську поведінку. Стався цей інцидент невдовзі після того, як Василь Симоненко, Лесь Танюк та Алла Горська побували в Биківнянському лісі під Києвом, де енкаведистами таємно були поховані жертви масових розстрілів 1930-х років, про які молоді люди хотіли дізнатися більше. Є вагомі підстави думати, що побиття поета це — розправа комуністичної системи з розумною, порядною і чесною людиною. Загадкове вбивство Алли Горської лише посилює ці підозри, а коли згадати, до яких цинічних методів тиску на людину вдавалася комуністична влада та її «повагу» до свободи особистості, то сумніви щодо такого засобу виховання поета, як побиття представниками правопорядку, зникають самі по собі. Тепер уже відомо, як радянська влада зупиняла занадто сміливих і цікавих до її таємниць. Комуністичні ідеологи ніколи не переставали контролювати митців та вчити їх, як треба писати, малювати, грати, танцювати, що фільмувати, що слухати, як зображувати ті чи ті сторони «щасливого» радянського життя. Пильнуючи мистецький процес, вони визначали хто, коли, як і з чим з'явиться перед широким читачьким чи глядацьким загалом. Час хрущовської відлиги на мить полегшив тиск владної системи на митців, але лише на мить. Проте «міліцейський слід» у смерті Василя Симоненка потребує остаточного розслідування і з'ясування.

Зростав майбутній поет у селі, пережив війну, напівголодні повоєнні роки, знав бідність і важку роботу в колгоспі, знав, як це — жити в «комуністичному сталінському раю». Його гуманістична національна сутність не сприймала цинічного ставлення до людини, брехні й демагогічних вивертів сильних світу цього. Як журналіст, Симоненко бачив дійсний стан справ у країні, розумів, що насправді слова розминаються з ділами. Тому, шануючи простих людей, поет напише про діда, тітку Настю й Варку, дядьків Федора й Оверка, бабу Онисю. Звичайні, безхитрісні, прості, щиросердні люди стануть його улюбленими героями. Глибокий демократизм української національної вдачі виявиться у переконанні поета, що на землі «першим був — простий чоловік», який «хлібину спік», і в думці про «те, що ми в космос знялися, що

нині здорові й живі» лише тому, що сини баби Онисі поклали за це голови на війні, а тому треба «пам'ятник бабі Онисі» поставити «на площі в Москві». Поет буде утверджувати цінність людського життя і його неповторність, вічність і древність свого українського роду і народу. Ця думка звучатиме у поезіях «Мій родовід», «Де зараз ви, кати мого народу?...», «Грудочка землі», «Верби й тополі, діброви й гаї...», «Я», «Древній, обікрадений народі!..», «Нашої заслуги в тім не бачу...», «Україні», «Моя мова», «О земле з переораним чолом...» та багатьох інших. У простих і зрозумілих словах Симоненка не було ніякої пози, в них звучала повага до людини праці, відкритість і сердечність, яка переконувала у щирості й чесності сказаного. Він був митцем, який казав правду про свій час та народ і сподівався на духовне відродження рідної країни. У своїх очікуваннях молодий поет був не самотній, бо багато людей прагнули цього ж.

Вірші Симоненка хоча часто й перейняті публіцистичним пафосом, проте не мають декларативного фальшу. Це відверті роздуми поета про свою долю і своє місце у великому житті народу, про органічне відчуття себе його невід'ємною часткою, а головне — про духовну й моральну необхідність для себе бути до цього народу приналежним.

Народ мій є, народ мій завжди буде!

Ніхто не перекреслить мій народ!

.....

Народ мій є! В його волячих жилах

Козацька кров пульсує і гуде!

Побувавши з товаришами на місці поховань жертв масових розстрілів тридцятих років у Биківні, Симоненко напише вірш «Пророцтво 17-го року». Назва вірша вибрана з цензурних міркувань, але зрозуміти його викривальний, антитоталітарний пафос неважко. Глибину душевного потрясіння поета точно передають сповнені гніву рядки, де змальовано жакну апокаліптичну картину знущань над українським народом, земля якого стає «цвинтарем розстріляних ілюзій». Поет викриває злочини прислужників режиму і попереджає вбивць:

Уже народ — одна суцільна рана,

Уже від крові хижіє земля,

І кожного катюгу і тирана

Уже чекає зсукана петля.

Як бачимо, Симоненко зумисне користується лайливими і грубими словами, щоб ще і ще раз підкреслити своє особисте ставлення до тиранії та тиранів. Так він продовжує вітчизняну традицію викривальної поезії, закладену Тарасом Шевченком.

Дитинство покоління, до якого належав Симоненко, було понівечене війною, потім принижене бездушністю й хамством комуністичних бюрократів. Державна влада мала на меті якнайшвидше зруйнувати родову пам'ять людей й витворити з них нову спільноту — радянський народ. Свідомий свого походження митець просто і прямо оголошує, що він мужицького роду, що Україна для нього найбільша і найдорожча цінність, що він боготворить рідну землю і відчуває кривний зв'язок з нею:

Україно, ти моя молитва,
Ти моя розпука вікова...
Гримотить над світом люта битва
За твоє життя, твої права.

На поетичних вечорах Симоненка любили слухати в Києві й Черкасах, і хоча він програвав у артистичності Миколі Вінграновському, експериментаторстві Іванові Драчеві, інтелектуалізмі Ліні Костенко, він мав свою прихильну аудиторію, яка щиро реагувала на сповнені громадянського (а насправді національного) пафосу вірші.

Поезія «Лебеді материнства» стала своєрідною візитівкою і заповітом поета. Слова «Можна все на світі вибирати, сину, / Вибрати не можна тільки Батьківщину» викарбувані на надгробку Симоненка в Черкасах. Друга частина цього твору, починаючи зі слів «Виростеш ти сину...», покладена на музику А. Пашкевичем, стала популярною піснею. Успіх цього твору зумовлений його загальним настроєвим ладом, таким близьким і зрозумілим кожному українцеві. Молода матір, заклісуючи сина, провіщає його майбутню долю. Вона знає, що на нього чекає великий світ, дружба і любов, свідомо вона й того, що ростить захисника, який боронитиме свій край, а якщо трапиться непоправне, то мати впевнена — рідна земля візьме біль її сина собі. Її єдина порада дитині — не забувати, що матір та батьківщину не вибирають.

Піснею стала ще одна поезія Симоненка, лейтмотив якої — цінність і унікальності кожного людського життя. Поет закликає всіх людей пам'ятати, що їхнє життя унікальне, бо воно більше ніколи не повториться:

Ти знаєш, що ти — людина?
Ти знаєш про це чи ні?
Усмішка твоя — єдина,
Мука твоя — єдина,
Очі твої — одні.

Ці слова звучать як заклик: не розгуби, не змарнуй днів свого життя, живи і дій, твори, люби, помиляйся, але не бійся жити, бо відкласти життя на потім неможливо. Поет стверджує: кожна людина — неповторна, її невід'ємне право — свобода, ніхто і ніколи не має права зневажати гідність людини. До речі, людська гідність ставилась Симоненком понад усе, про це він напише в своєму «Щоденнику»: *«Втрата мужності — це втрата людської гідності, котру я ставлю над усе. Навіть над самим життям»*. Поет мудро радить не втрачати мужності, честі, самоповаги, шанувати ближнього, бути й лишатися в усьому і скрізь Людиною.

В інтерв'ю на радіо одразу ж по виході збірки «Тиша і грім» Симоненко скаже: *«Найбільше люблю землю, людей, поезію і... село Біївці на Полтавщині, де мама подарувала мені життя. Ненавиджу смерть»*. Підтвердженням життєвого кредо поета стануть слова з його вірша:

Люди — прекрасні.
Земля — мов казка.
Кращого сонця ніде нема.
Загруз я по серце
У землю в'язко.
Вона мене цупко трима.

У них відбилась краса і мудрість душі митця, який тонко відчував життя.

Любов до рідної землі і суворий осуд репресивної політики влади щодо українців — визначальні мотиви лірики Симоненка, які демонструють нам лише одну грань таланту поета. У збірці «Тиша і грім» є однойменний цикл, що складається з дев'яти поезій, які передають різні настрої, порухи і стани душі ліричного героя, серед яких переважає один — закоханості. Він підносить людину над буденністю, спонукає робити добро, дає насагу для творчості, ушляхетнює душу. Перед нами розкривається ще одна грань Симоненкового таланту — вміння любити, яка блискуче і неповторно реалізувалась в інтимній ліриці.

Романтична вдача митця змушує його вірити у велике і справжнє кохання, що зустрічається один раз і на все життя. Він знає, що любов необхідна людині, як сонце і повітря, бо без неї і життя не життя. Його ліричний герой не розмінює глибоких почуттів на хвилинні захоплення і спокуси, він зберігає у власній душі «недоторкано чистим» почуття лише для коханої. Така душевна цнотливість вражає. У нашому сучасному світі, де так багато цинізму, вульгарності, аморальності — награної чи з переконань, у час так званої «вільної любові», подібна душевна цнотливість свідчить про глибоку моральну чистоту і шляхетність людини. Симоненко відтворює хвилюючу гаму людських почуттів у низці прекрасних поезій: «Вона прийшла», «Любов», «Я дивлюся в твої перелякані очі...», «Я тобі галантно не вклонюся...», «Малюсі», «Я і в думці обняти тебе не посмію...», «Є в коханні і будні, і свята...», «Не вір мені» тощо.

Не останнє місце у творчості Симоненка займає сатира й гумор. «Веселий дріб'язок», «Заячий дріб» написані у «традиційному для української гумористиці ключі».

Василь Симоненко міг різко висловлюватися, іноді бував зумисно грубуватим, однак така його реакція не була результатом нечулості чи душевної холодності, вона була виявом емоційної нестриманості щирої і відкритої душі.

Глибокий сатиричний зміст має «Казка про Дурила», в якій відображена трагічна доля українського народу в часи сталінізму. Написана вона була за три місяці до смерті поета.

Батько відправляє Дурила з дому, бажаючи йому кращої долі десь-інде: «Може, десь виб'єшся у пани». Хлопчина походив між людей, подивився, як воно в світі є, і начебто знайшов країну, де добре жити, принаймні так Дурила запевняли. Лише одне здивувало хлопця і він запитав у мешканців щасливого краю:

— Чого, люди добрі, в вас ноги в крові?
— Та це, — йому кажуть, — така у нас звичка:
до щастя дорога веде через річку —
та річка із крові та трішки із сліз...

Так Дурило дізнається, що то кров людей, які «підло не визнавав ідей» тих, хто панував у тім краї для обраних, інші ж змушені були шукати закуте в печерах щастя. Пішов і він звільняти з неволі дівчи-

ну-щастя, а коли знайшов, то вона призначила зустріч Дурилу в його ріднім краю, у батьківській хаті. І тут жорстокий рай охоплює вогонь, а крізь нього бачить Дурило батькову хату в долині, рідну матір. Зрозуміло, що вийти на початку 1960-х казка не мала шансів, бо дуже вже зрозумілими були її алегоричні образи й очевидною сатирична спрямованість. Вперше вона була надрукована лише через 24 роки після її написання, 12 грудня 1987 року в київській молодіжній газеті «Молода гвардія».

Двом іншим казкам «Цар Плаксіє та Лоскотон» і «Подорож в країну Навпаки» повезло більше, вони були видані й стали улюбленими дитячими книжками вже не одного покоління українців, бо в них є все, що потрібно для веселої і повчальної історії: несподіванки, випробування, перипетії й щасливе закінчення пригод.

Підготовка другої збірки проходила з певними труднощами. У щоденнику Симоненка є запис, датований 3 вересня 1963 року: *«“Літературна Україна” каструє мою статтю, «Україна» знущується над віршами. Кожен лакей робить що йому заманеться... До цього можна ще додати, що в квітні були зняті мої вірші у «Зміні», зарізані у «Жовтні», потім надійшли гарбузи з «Дніпра» і «Вітчизни»»*. Цей запис промовисто засвідчує розуміння Симоненком ситуації, що складалася у суспільстві. Поет бачить, як повертаються часи тотального ідеологічного контролю над літературою, як провідні українські газети і журнали перестраховуються, боячись опублікувати щось не те.

Збірка «Земне тяжіння» поєднує в собі твори громадської та інтимної лірики, а також поеми «Червоні конвалії» та «Кирпатий барометр». Звернення Василя Симоненка до ліро-епічних форм закономірне. Проза і поезія середини 1950-х — початку 1960-х років характеризується певним взаємопроникненням, результатом якого стали ліризація прози й епізація поезії. Також доба 1960-х стала часом активних шукань і сміливого експериментаторства в галузі образності, лексики, ритміки вірша. Дослідники слушно вбачають у поетичних пошуках шістдесятників органічне продовження і розвиток творчого потенціалу митців «розстріляного відродження». І хоча Василь Симоненко не заявив про себе як яскраво виражений експериментатор, бо лишився у межах традиції, але цінність шукань молодого поета якраз і полягала в тому, що його експериментування з віршовою формою відбувалися у цих

межах. Рамки традиції, які, здавалося б, мали сковувати, постали додатковим стимулом до шліфування віршової форми. Головна мета, яку ставив перед собою автор, — знайти для кожної думки, конкретної ситуації адекватний метричний малюнок. Так, у поезії «Жорна» деформація строфи надає віршеві модерної форми, хоча за посіченою нерівноскладовістю криється класична чотирирядкова ямбічна стопа зі звичайним перехресним римуванням. Загалом метричний склад першої збірки «Тиша і грім» досить повно відбиває ту картину, яка простежується в українському віршуванні на межі 1950—1960-х років. Це й активне використання дольників, і розмаїття переходових метричних форм, і досить послідовне звернення автора до поліметрії.

Серед класичних розмірів збірки Василя Симоненка «Тиша і грім» лідерами постають п'яти- і чотиристопні ямби, а також декілька віршів, написаних хореем з чергуванням 5- та 4-стопових рядків («Піч», «Перший» і т. д.). Щодо строфічної будови, то І. Андрусак досить різко відзначив, що «строфіка його [Симоненка] не вирізняється жодним розмаїттям, рима бідна й нерідко банальна, силабо-тоніка зловжита ямбами, та й загалом така поетика цілком типова для «кастрованої» української поезії середини ХХ століття».

Щоб прокоментувати думку дослідника, звернемося спочатку до єдиного інтерв'ю Симоненка на радіо, яке відбулося після виходу першої збірки його поезій. Він тоді сказав: *«Що я можу сказати про себе? Ще так мало прожито і так мізерно мало зроблено. Хочеться бути людиною, хочеться робити гарне й добре, хочеться писати такі вірші, які б мали право називатися поезією. І якщо це мені вдається рідко, то не тому, що я не хочу, а тому, що мало вмю і мало знаю...»*. З цих слів видно, як вимогливо Симоненко ставився до себе і своєї творчості, тому, можемо припустити, що він розумів необхідність постійної роботи над технікою віршування. Оцінюючи творчість митця, варто не забувати про оточення, яке його формувало, про соціально-політичну й культурну ситуацію у країні у час, коли він творив. Яку інтелектуальну, модерну традицію могла відшукати молода людина в тогочасному забитому українському селі, що «розкошувало» в колгоспному рабстві? Та й загалом в українській літературі кінця 40-х — початку 50-х рр. ХХ ст., коли комуністичні ідеологи буквально цькували митців? Коли вся українська література була піддана прискіпливому аналізу й поділена на «наших» письменників та «ідео-

логічних ворогів», імена та твори яких були під суворою забороною? Коли навіть твори шанованих класиків підпадали під заборону? Варто згадати, що окремі твори Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, Ольги Кобилянської виходили з купюрами на догоду ідеології, а то й зовсім не друкувалися. А які лакуни в нашій літературі лишилися після заборони окремих митців та їхніх творів, і таких набереться не один десяток. Шлях читачам до інтелектуальних надбань українських митців ХХ століття зумисно був утруднений і частково перекритий, а українське художнє слово, як і інші види мистецтва, цілеспрямовано примітивізувалось.

Симоненків поетичний дар формувався на міцних підвалинах української народної творчості та шевченківської традиції, а от вітчизняна модерністська література була йому навряд чи добре відома. Знайомство з нею, спілкування з Борисом Антоненком-Давидовичем, Григорієм Кочуром та іншими інтелектуалами, які зналися і розумілися на мистецтві модернізму, відбулося у Симоненка пізніше.

Друзі поета згадують, що, коли критика розхвалювала «Тишу і грім», він сам тільки бурчав. У «Щоденнику» тієї ж пори Симоненко занотував: *«Я розумію, що поет з мене такий собі. Але бувають і гірші. Такі, як я, теж необхідні для літератури»*. Можливо, він тоді уже знав, що така поетика — давно минулий час, але часу її змінити доля йому не лишила. Однак з точки зору читачів, які зростали на міцній народницькій традиції, вірші Симоненка зрозумілі, вони легко читаються і легко запам'ятовуються, а романтичний максималізм автора імпонує багатьом. Що ж до версифікаційних тонкощів, то зазвичай, ними цікавляться здебільшого фахівці-літературознавці, а пересічний читач на це не зважає.

У другій збірці Симоненка «Земне тяжіння» вміщено дві поеми — «Червоні конвалії» та «Кирпатий барометр». Про роботу над новим для себе жанром поет написав у листі до Анатолія Перепаді: *«Справа в тому, що зараз я переводжу свій поетичний тепловоз на рейки сюжетності. І відверто зізнаюся, що ще не вмію рухати події лаконічно. Може, й не зумію — адже одного хотіння тут замало»*. Всього у Симоненка шість поем: «Тиша і грім», «Симфонія прощання», «Прокляття», «Червоні конвалії», «Кирпатий барометр», «Хулганська Іліада, або Посоромлення Гомера».

Дійсно, структурний задум поем цікавий. Окремі завершені частини, що мають назви, можуть існувати як самостійні вірші, а об'єднані

загальним заголовком, тематикою, проблематикою, пафосом, часо-во-просторовими межами вони композиційно стають окремими сюжетними елементами єдиного цілого. Василь Симоненко вибудовує художній матеріал поем у нерозривну єдність змісту і форми, добираючи для кожного фрагмента інший метричний розмір, що якнайкраще відповідає внутрішній динаміці поетичного тексту.

Що ж нового з'явилося у версифікаційній техніці поета — спробуємо показати на матеріалі «Кирпатого барометра». Так, перший розділ поеми «Замість вечірньої молитви», в якому передано батьківську тривогу за маленького сина, написаний в основному п'ятистопним хореем, з незначними вкрапленнями анапеста та інших розмірів:

Ти лежиш іще впоперек ліжка —
Ну до чого мале і чудне!
А до тебе незримі віжки
Прив'язали цупко мене.
Кажуть, носа ти вкрав у баби,
Губи й ноги забрав мої,
Взяв у матері синю звабу
І в очах своїх затаїв.

Наступний розділ «Погрози ночі», що має три невеличких підрозділи «Танець пітекантропів», «Хор генералів», «Монолог маленького привида», показує нам батька, який заснув над дитиною. Йому ввижаються моторошні картини світу, в якому панують дикуни, все вирішують війни і вбивства, який забув про милосердя.

Яскравим прикладом творчого пошуку на формальному рівні є вірш «Танець пітекантропів». Його ритмічний малюнок утворюють в основному короткі розміри, часта зміна яких в поєднанні з вільним римуванням надає творові глибоко емоційного, «пульсуючого» звучання:

Ми не брешем, не лукавим, —
Що подужаєм — берем!
Ми сьогодні світом правим,
Все жерем,
Жерем,
Жерем!

Батько стривожений майбутньою долею сина, його думи «розійшлися в дозори», ніби охороняючи дитину. А перейматися майбутнім сина підстави є:

Над народами, над віками
Встало горе, мов чорний гном.
Торохтять бойові тамтами
Над прозорим дитячим сном.

У вигляді пітекантропів поет змальовує усіх «вузьколобих» потвор, які живуть не власним розумом, а брехливими і пустими гаслами, які вважають себе «від глузду вільними» і тому сіють довкола себе жах і запустіння.

Генерали уособлюють у поемі руйнівне, агресивне начало, яке поет так ненавидів, бо воно нищило життя. Симоненко таврує політиків, які розпалюють війну задля власних амбітних планів. Вони ж погрожують батькові тим, що і його син буде затягнутий війною:

Не цяцьками — ракетами бавимо,
А життя не вертає назад —
Син ітиме з очима кривавими
Крізь гарячий атомний чад.

Привид же уособлює всіх безневинно вбитих дітей, що стали жертвами амбіційних генералів та пустоголових сучасних політиків-«пітекантропів»:

Я — твій ровесник, пролісок надії,
Розтопаний жорстокістю нікчем,
Я — син краси і голубої мрії,
Я — автор ненаписаних поем.

В уста привида Симоненко вкладає звернені до молодого батька слова про моральну відповідальність перед сином за світ, в якому тому жити. Прокинувшись ранком, після нічних жахів, батько відчуває власну провину через те, «що міліють ріки», «що десь духовні лупляться каліки і виростають ваші вороги» і готовий боротися проти пануючого в світі зла. Він, як і Дон Кіхот, вважає, що повинен виправляти світ.

Щодо формальних ознак, то другий розділ поеми демонструє різноманітну гаму віршових розмірів, однак провідним все ж є цезурний

хорей. Останній, третій розділ написаний п'ятистопним ямбом, що дає Симоненку змогу повільним, розповідним, спокійним тоном закінчити свою поему, а читачеві насолодитися багатством художнього слова.

Строфічна будова віршів, що увійшли до другої книги Василя Симоненка, також демонструє тісний зв'язок з класичною традицією. У «Земному тяжінні» вміщено два астрофічних вірша: «Плазунові» та «Як не крути...». А загалом, як і в попередній збірці, переважна більшість творів «Земного тяжіння» має катренну будову. Три строфічні твори написані двовіршами: розділ «Погрози ночі» («Кирпатий барометр»), славнозвісні «Лебеді материнства» та «Виє вітер...».

Збірка «Земне тяжіння» засвідчила подальше вдосконалення творчої манери автора: складнішою і витонченішою стає образність, поглиблюється метафоричність художньої мови. Метафора ускладнюється, стає наскрізною.

Творчий та жанровий діапазон В. Симоненка представлений віршами, сонетами, байками, епітафіями, притчами, сатиричними казками, новелами, в яких він теж залишився поетом.

Окремо варто згадати сонети, яких у Симоненка є чотирнадцять. Усі вони написані в студентські роки. Очевидно, що студіювання світової класики мало свій вплив на молодого поета. Разом з тим, звернення до цієї форми є цілком закономірним, бо в добу 1960-х сонет активно розробляється багатьма авторами. Він посідає помітне місце у творчості таких поетів, як А. Малишко, Д. Павличко, В. Стус, Б. Тен, В. Підпалый, І. Світличний та ін. Саме тоді ж відбулися вдалі пошуки та експерименти поетів у царині тематики, композиції, метрики, строфіки. З'явилися різні «аномальні» (сонетіно, білі, сонетоїди і т. д.) сонетні форми, які були властиві світовій літературі. Таким чином, Василь Симоненко теж віддав сонетові належне, зберігаючи класичні його особливості.

Одразу ж після виходу збірка «Земне тяжіння» отримує схвальні відгуки в пресі, а комсомол України висуває поета посмертно на здобуття Шевченківської премії. Все йшло до того, що Симоненко от-от стане класиком української радянської поезії, але стався скандал. На радіо «Свобода», яке «глушили» на території СРСР, почалося читання поезій та щоденникових нотаток Симоненка, які містили критичні зауваги і роздуми щодо ситуації у країні, потім журнал «Сучасність» опублікував ці матеріали. У 1965-му і 1966 році в Мюнхені вийшли

поетичні твори В. Симоненка під назвою «Берег чекань», які на думку упорядника й автора передмови Івана Кошелівця і були другою збіркою поезій, а «Земне тяжіння» — третьою. Публікація творів і «Щоденника» Симоненка за кордоном, а також його дружні стосунки з І. Дзюбою, І. Світличним, А. Горською, Є. Сверстюком стали причиною офіційної мовчанки влади щодо поета в 70-ті роки минулого століття. Іноді в пресі публікували кілька його віршів, інколи звучали пісні на його слова, але про поета влада воліла не згадувати. Лише у середині 1980-х років Симоненка почали повертати у літературний простір України. У 1985 році навіть відбувся літературний вечір у київському Будинку художників з нагоди 50-річчя митця, вийшла книжечка поезій, а науковці почали вивчати і досліджувати його літературний доробок. 1995 року Василь Симоненко був посмертно удостоєний Національної премії України імені Тараса Шевченка за збірки поезій та прози «Лебеді материнства», «У твоєму імені живу», «Народ мій завжди буде».

Творча спадщина Василя Симоненка постає абсолютно органічною у контексті літературного шістдесятництва. Поетичний доробок митця споріднений з поезією інших представників цього покоління не лише філософсько-світоглядними настановами і глибоким національним корінням, а й особливостями версифікаційних пошуків. Творчість Василя Симоненка є яскравою сторінкою українського літературного процесу 1960-х років. Вона сповнена поваги до людини праці, трепетного ставлення до рідної мови, любові до України, високості людського духу і сердечної щирості у коханні та усвідомленої відповідальності за дарунок Бога — Талант.

Т. Ю. Бледних

Зі збірки
«ТИША І ГРІМ»

* * *

Я закоханий палко, без міри
У небачену вроду твою.
Все, що в серці натхненне і щире,
Я тобі віддаю.

Ти дала мені радісну вдачу,
Кров гарячу пустила до жил.
Я без тебе нічого не значу,
Ніби птиця без крил.

Кожну хвилю у кожную днину
Гріє душу твоє ім'я,
Ненаглядна, горда, єдина,
Україно моя.

★ ★ ★

Можливо, знову загримлять гармати,
І танк зімне пшеницю на лану,
І буде плакати і журитись мати,
Коли сини ітимуть на війну.

І хтось востаннє поцілує милу,
І хтось сльозу непрохану змахне,
А може, дехто втратить віру й силу,
Своє життя рятуючи одне.

Але не я... Я квиснути не стану,
Хоч як не буде боляче мені, —
За нашу землю, дорогу й кохану,
Я рад прийняти на себе всі вогні.

За тих дітей, що бігають до школи,
За матерів, змарнілих у труді,
За рідні наші верби довгополі,
За наші дні прекрасні й молоді.

І тут ні сліз, ні відчаю не треба,
І тут не треба страху і ниття —
Живе лиш той, хто не живе для себе,
Хто для других виборює життя.

БАБА ОНИСЯ

У баби Онисі було три сини.
У баби Онисі синів нема.
На кожній її волосині
морозом тріщить зима.
Я горя на світі застав багато.
Страшнішого ж горя нема,
ніж те, коли старість мати
в домівці стрічає сама.
Немає такої біди і муки,
ніж сумно з-під сивих брів
дивитись щодня, як внуки
ростуть без своїх батьків.
За те, що ми в космос знялися,
що нині здорові й живі,
я пам'ятник бабі Онисі
воздвиг би на площі в Москві.
Щоб знали майбутні предтечі
в щасливій і гордій добі:
їх горе на утлі плечі
Онися взяла собі.
Щоб подвиг її над землею
у бронзі дзвенів віки,
щоб всі, ідучи повз неї,
знімали в пошані шапки.

СПАСИБІ

Я вклонюся землі і скажу їй:
— Спасибі,
що мені ти прослалася, тепла, до ніг,
що не кінчилась ти на дідівській садибі,
але ринула вдаль тисячами доріг.
Легко ніжність мою голубину збагнути,
ти сама, як святиню, її бережеш:
я сьогодні до тебе уже не прикутий
ланцюгами холодних безжалісних меж!
Це вони мені руки в'язали і ноги,
це вони мою мрію тримали в ярмі.
Ніби грати, вони обступали дорогу —
коридор у вселюдській жорстокій тюрмі.
Я, пригнічений ними, не бачив неба,
я, задавлений ними, конав у імлі,
клаптик щедрості брав я у тебе —
у безмірно багатой мами-землі.
А вони ж і тобі перекраляли груди,
не давали прорватись твоїй доброті.
Це було, моя земле, цього вже не буде
у моєму й твоєму довічнім житті.
У кісниках барвистих із райдуг веселих,
з білим бантиком чистих, замріяних хмар —
ти стоїш, мов дівча, і підносиш нам келих,
щедро ллєш в наші душі зелений нектар.
Ти напружила м'язи — і тріснули межі,
і сповзли з твого тіла рови-ланцюги,
щоб ішов я щасливий в твоїм безбережжі,
зачерпнувши із надр твоїх сили й снаги,
щоб думки мої пахли у білому хлібі,
щоб любов моя квітла пилком на житах.
Я кажу тобі, земле:
— Синівне спасибі!
Будь безсмертна в своїх трудівничих літах!

МІЙ РОДОВІД

Вельможі пихаті і горді
Плетуть родоводів в'язь:
В одного — прапрадід став лордом,
В іншого — прадід князь.

Баньки уп'явши в минуле,
Гордо ця знать рече:
— Про нас хрестоносці чули...
— В нас Рюрика кров тече...

— Мій предок вогнем і залізом
Титул собі добув...
— А мій тисяч сорок зарізав,
За це і в пошані був...

Нічого собі родоводи!
Та киньте свій гвалт і крик:
Я із древнішого роду,
Бо я — полтавський мужик.

Ви скорчите кисло пику,
Коли повідомлю вас,
Що предок мій споконвіку
Хліб сіяв і свині пас.

Щоб жерли ви булки й сало,
Віками пер соху-плуг.
Хіба ж для історії мало
Оцих видатних заслуг?!

Я вами гордую, панове,
Бо я — знатніший од вас.
Звиняйте за грубе слово —
Я з вами свиней не пас!

ПЕРШИЙ

Першим був не Господь
і не геній,
першим був —
простий чоловік.
Він ходив
по землі зеленій
і, між іншим, хлібину спік.
І не зміг
заробить монумента
цей наївний франк
чи дуліб,
бо не зміг він
знайти момента,
щоб узяти патент на хліб.
Постаріла вже мудрість Божа,
розтрощив її
грізний час.
Хлібом
геній живився кожен,
щоби розум його не погас.
Та нехай над землею година
чи негода лютує і рве, —
вічна мудрість простої людини
в паляниці звичайній живе.

КВІТИ

Слів на описи не трачу, словом не передаси
Їх земної, безсловесної, дивовижної краси.

Люди дивляться, п'яніють, в них кохаються віки,
Нареченим їх дарують, заплітають у вінки.

Ними кожен свою радість,
власне щастя назива,
Квіти часто нам говорять
втричі більше, ніж слова.
Скільки ми їм довіряли мрій, недоспаних ночей!
Але є ще кращі квіти, невидимі для очей.

Не цвітуть вони на клумбах і на тихих озерцях,
А цвітуть вони у грудях,
у людських цвітуть серцях.

В щирім серці, в чесних грудях —
вірю, знаю! — квіти є!
Щастя їх коріння поїть, радість барв їм додає.

В них красується, ясніє мрій дитинна чистота,
Золотими пелюстками в них кохання розцвіта.

Щоб вони не помарніли в душах чистих і ясних,
Завжди ніжністю й любов'ю поливайте, люди, їх.

Ми думаєм про вас. В погожі літні ночі,
В морозні ранки, і в вечірній час,
І в свята гомінки, і в дні робочі
Ми думаємо, правнуки, про вас.

Ми думаєм про вас — і тому наші руки
Не в'януть біля плуга і станка,
Тому в серцях у нас не витончена мука,
А радість голосиста і дзвінка.

Ні, то не сум промінить риса кожна,
То творчість б'є з натхнених наших віч,
А творчість завжди мрійна і тривожна,
Немов травнева неспокійна ніч.

Ні, сонний спокій зовсім нам не сниться,
Ні, нас не вабить ніжна тишина —
Прийдешне осяває наші лиця,
Неспокій творчий з вічністю една.

І тому ми спокійно і суворо
Стрічаємо у праці і борні
Наклепи злобні і тупі докори,
Потоки божевільної брехні.

Ми думаєм про вас. В погожі літні ночі,
В морозні ранки і вечірній час,
На свята гомінки і в дні робочі,
Нащадки дорогі, ми захищаєм вас.

РОВЕСНИКАМ

Ми в світ прийшли успадкувати славу,
Діла і думи, й чесні мозолі,
Батьків велику полум'яну справу,
Що захистила правду на землі.

Нам не дрімать на тихому причалі,
Не виливать в кімнатній тишині
Свої дрібненькі втіхи і печалі
В меланхолійні вірші і пісні.

Нехай серця не знають супокою,
Хай обганяють мрії часу біг,
І наша юність буде хай такою,
Щоб їй ніхто не задрити не міг!

* * *

Юність в інших завше загадкова.
А своя — проста була чи ні?
Це ж вона уперто й гарячково
Відкривала істини смішні.

Це ж вона, нестримана й криклива,
Повна вихвалянь і недовір,
В поєдинки рвалася сміливо,
Глуздові часом наперекір.

То чого ж стогнати кучеряво:
— Що за діти — хай боронить Бог! —
Юність має на тривоги право,
Що ж то і за юність без тривоги!

Хай ми посинієм од натуги,
Поступ не зупиним все одно:
Нові покоління — не папуги,
Щоб товкти заучене давно!

Юність вчать — наука їй не шкодить,
Але рветься зойк у мене з уст:
Хай до неї й близько не підходить
Із своєю міркою Прокруст!

Земля кричить. Шинкують кров'ю війни,
І падають занози від ярма,
І лиш годинник холодно й спокійно
Рахує дні, розтрачені дарма.

І без кінця — окопи, барикади,
Та над громадами кривавих тіл
Гриміли пишні і бучні паради
Нових Тимурів і Аттіл.

Це все було... Були німі кургани,
І війни йшли не на життя — на смерть,
Гриміли залпи, і ятрились рани,
І світ ішов, здавалось, шкереберть.

І вся планета ніби очманіла,
Людина в землю заривалася, мов кріт,
А над землею бомби стугоніли
І падали тіла на рваний дріт.

Це все було... О, не забудьте, люди,
Своїх братів, що нині неживі,
Що руйнували світ тиранства і облуди,
І нищили в'язниці вікові.

О, не забудьте тих, що рвались крізь багнети,
В степах поклали голови свої,
Щоб більше нашу голубу планету
Не шарпали розбійницькі бої,

Щоб не здригався всесвіт малярійно
І небо не стогнало від заграв,
Щоб нам годинник радісно й спокійно
Віки ясної дружби рахував.

★ ★ ★

Вже день здається сивим і безсилим,
І домліває в зарослях ріка...
Лути, лути, пропахлі сіном прілим,
Чи ви мене впізнали, земляка?

Я тут колись бродив між лепехою
І спочивать сідав на купині —
Тоді ви разом бавились зі мною,
Свою журбу повідали мені.

Чому ж тепер така сумна напрута,
Завмерла мова в тиші верховіть?
Та ви не бійтесь — я вернувся другом,
Я розумію все — шуміть, шуміть...

ГРУДОЧКА ЗЕМЛІ

Ще в дитинстві я ходив у трави,
В гомінливі трепетні ліси,
Де дуби мовчали величаво
У краплинах ранньої роси.

Бігла стежка в далеч і губилась,
А мені у безтурботні дні
Назавжди, навіки полюбились
Ніжні і замріяні пісні.

В них дзвеніло щастя непочате,
Радість невимовна і жива,
Коли їх виводили дівчата,
Як ішли у поле на жнива.

Та пісні мене найперше вчили
Поважати труд людський і піт.
Шанувать Вітчизну мою милу,
Бо вона одна на цілий світ.

Бо вона одна за всіх нас дбає,
Нам дає і мрії, і слова,
Силою своєю напуває,
Ласкою своєю зігрива.

З нею я ділити завжди буду
Радощі, турботи і жалі,
Бо у мене стукотить у грудях
Грудочка любимої землі.

СТЕП

Трави в'януть під млосною спекою,
Крутить вихор серпневий пил,
Осокори за даллю далекою
Підпирають в степу небосхил.

А до них між балками та нивами
Вибігає закурений шлях,
Огинає химерними звивами
Жовті стерні на тихих полях.

Тут роботи нема обережному —
Де для нього тут межу найдеш?
Той господар в просторі безмежному,
Хто душею відрікся меж!

СУПЕРНИКИ

I

Вітер пісню співав стоголосо,
Але раптом в екстазі німім
Зупинивсь біля тебе і млосно
Зазітхав у волоссі твоїм.

І підслухали зорі і трави,
І підслухали ріки й мости,
Як шептав тобі вітер ласкаво:
«Я такої не бачив, як ти...

Хочеш — хмари для тебе розвію?
Хочеш — землю в дощах утоплю?
Тільки дай мені крихту надії,
Тільки тихо шепни — люблю...»

І хоч ти не сказала нічого,
Бо не слухала вітрових слів,
Він, забувши солодку знемогу,
Розганяти хмарки полетів.

А як глянуло сонце із неба
Через сині зіниці ніш,
Закохалося сонце у тебе,
Засіяло іще ясніш.

II

Вітер в небі за хмарами гониться
І про тебе складає пісні,
Почалася у сонця безсонниця —
І подовшали раптом дні.

І обоє тобі заходились
Говорити у всякий час:
«Ми по вуха в тебе влюбились,
Усміхнися ж хоч раз до нас...»

III

Тож послухайте, сонце і вітре!
Перестаньте скиглити на мить!
Маю річ я до вас нехитру,
Ви послухайте, помовчіть.

Я б хотів, щоб мені ви сказали
Без брехні, без ридань і виття:
Скільки раз ви уже кохали
За своє безконечне життя?

У скількох у волоссі мліли,
У скількох іще будете мліть?
Ви всіх разом так не любили,
Як одну її треба любить!

Я для неї хмар не розвію
І дощами землі не заллю.
І хвалитись, як ви, не вмію,
Але я її дужче люблю.

Те, що кидали ви, як намисто,
Міліонам красунь до ніг,
Я в душі недоторкано чистим
Для одної для неї зберіг.

ВОНА ПРИЙШЛА

Вона прийшла, непрохана й неждана,
І я її зустріти не зумів.
Вона до мене впливла з туману
Моїх юнацьких несміливих снів.

Вона прийшла, завітчана і мила,
І руки лагідно до мене простягла,
І так чарівно кликала й манила,
Такою ніжною і доброю була.

І я не чув, як жайвір в небі тане,
Кого остерігає з висоти...
Прийшла любов непрохана й неждана —
Ну як мені за нею не піти?

★ ★ ★

Ти не можеш мене покарати
Блискавками з-під милих брів,
Бо тебе я навіки втратив
Ще до того, як вперше стрів.

Ти не можеш мене любити,
Ненавидіть не можеш теж —
Ти прийдеш, як гаряче літо,
Тільки грозами обпечеш.

Через теплі зелені трави
Поведе тебе в далеч путь.
Та за мною лишиться право
До кінця тобі вірним бути.

Дні і ночі думать про тебе,
Виглядати тебе щомить —
Лиш для цього, їй-богу, треба,
Тричі треба на світі жити!

★ ★ ★

Коли б тобі бажав я сліз і муки
І кари найстрашнішої бажав,
Я б не викручував твої тендітні руки
І в хмурім підземеллі не держав.

Ні, я б не став тебе вогнем палити,
З тобою б розквитався без жалю:
Я б побажав тобі когось любити,
Як я тебе люблю.

* * *

Спади мені дощем на груди, —
Пустелю-душу ороси —
Я стану жить. Я мріять буду,
Як мріють ранками ліси,

Коли салютами-громами
Гуркоче небо навесні.
Ти тільки спокою ні грама
Не дай воскреслому мені.

Якщо ж ти хмара, а без грому,
Якщо ти буря без води —
Пливи у далеч невідому,
А душу збоку обійди...

МОРЕ РАДОСТІ

Я із надій будую човен,
І вже немовби наяву
З тобою, ніжний, срібномовен,
По морю радості пливу.

І гомонять навколо хвилі,
З бортів човна змивають мох,
І ми з тобою вже не в силі
Буть нещасливими удвох.

І ти ясна, і я прозорий,
І душі наші, мов пісні,
І світ великий, неозорий
Належить нам — тобі й мені.

О море радості безкрає,
Чи я тебе перепливу?
Якби того, що в мріях маю,
Хоч краплю мати наяву.

ЗАКОХАНА

Ось на тому й ушухла злива,
Розійшлися з під'їзду всі.
Ти брела по струмках, щаслива
В загадковій своїй красі.

Били блискавки ще тривогу,
Розтинаючи небосхил,
І веселка тобі під ноги
Опустилась, чудна, без сил.

Довго вітер уперто віяв,
Але чомусь і він тепер,
Зазирнувши тобі під вії,
У волоссі твоєму вмер.

Через вулиці нахололі
Повз очей зачарований хміль
Йшла ти в сонячнім ореолі
Невідомо куди й звідкіль.

Йшла, та й годі. Може, з роботи,
В магазини чи на базар.
Дріботіли маленькі боти
Об розчулений тротуар.

Не дивилася ні на кого,
Йшла й не чула, напевне, ніг.
Але щастя твоє ще довго
Голубило з очей у всіх.

* * *

Берези, в снігу занімілі,
Іній на вітах слізьми,
Про що ви мрієте, білі?
— Про сонце мріємо ми...

Дуби в крижаній кольчuzі,
Одягнуті в сиві шовки,
Про що замислились, друзі?
— Про сонце наші думки...

Вітри із морозяним шпаром,
Куди вас ведуть чорти,
Чого галасуєте даром?
— Хочемо сонце знайти...

Очі, наповнені горем,
Очі сумні мої,
Чому ви блукаєте зором?
— Хочем побачить її...

Серце, недавно кволе,
Муко моя мала,
Чому щеміш, як ніколи?
— Хочу її тепла...

Розуме мій байдужий,
Вируч мене хоч ти —
Над чим ти думаєш, друже?
— Хочу надію знайти...

* * *

Ніби краплі жовті, в темну воду
Стигли зорі падають вночі.
Ти ідеш крізь синю прохолоду,
Підійнявши місяць на плечі.

Ти ідеш... Іди собі, щаслива,
Мрій і смійся, думай і мовчи,
Посміхайся вітрові грайливо,
Травам ім'я милого шепчи.

Ти ідеш... Звичайно, не до мене,
Не мені замріяність несеш.
Ніжна й добра, щедрa і шалена,
Іншому в обійми упадеш.

Іншому у душу зрониш слово,
Сумнів розпанахавши навпіл.
Вечір перли вам до ніг казкові
Буде сипать росами на діл.

І від вас між сонних незабудок,
Без злоби, досади і обмов,
По росі брестиме босий смуток
І моя нерадісна любов.

★ ★ ★

Не дивися так печально,
брів похмуро не підводь.
Усміхнись і просто вимов:
«Божевільний, не підходь!
Не ходи сумний та кислий,
стань, досадо, в стороні,
Як тебе немає поруч,
веселіш тоді мені.
І хоч ти ніщо для мене,
але ж бач, яка біда:
Мулить око порошина,
як під вію попада...»
Говори мені і смійся
у холодній тишині,
Буду знать, що ти щаслива, —
легше стане і мені.

★ ★ ★

Я дивлюся в твої перелякані очі,
Я тебе заголубить, запестити хочу.
Тільки знаю: не треба! Не треба!
Міг раніше я жить
І не думать про тебе.
Все вривалося в душу, в тривожне чоло —
Все на світі було,
Лиш тебе не було.
А тепер уже й світу, здається, нема —
Тільки ти залишилась сама.
Але я протестую, волаю: не треба!
Та не можу вже жить
І не думать про тебе.

* * *

Є в коханні і будні, і свята,
Є у ньому і радість, і жаль,
Бо не можна життя заховати
За рожевих ілюзій вуаль.

І з тобою було б нам гірко,
Обіймав би нас часто сум,
І, бувало б, тремтіла зірка
У тумані тривожних дум.

Але певен, що жодного разу
У вагання і сумнівів час
Дріб'язкові хмарки образи
Не закрили б сонце від нас.

Бо тебе і мене б судила
Не образа, не гнів — любов.
В душі щедро вона б світила,
Оновляла їх знов і знов.

У мою б увірвалася мову,
Щоб сказати в тривожну мить:
— Ненаглядна, злюща, чудова,
Я без тебе не можу жити!..

ДУПЛО

Одлунала далека пісня,
Гамірливий вечір замовк.
А тобі, видно, вдома тісно,
Що бредеш по дорозі, як вовк.

Сумно бачить тебе самотнім —
Де подруга твоя чи друг?
Ну, чому ти проходиш боком,
Не завернеш ніколи в круг?

Може, в тебе у грудях мука,
То прийди, розкажи її —
Ми простягнем на поміч руки,
Мозолясті руки свої.

Може, душу пече образа,
Може, впав ти від неї в стум?
Не вагайся, підходь, розкажуй —
Ми у пісні розвієм сум.

Та в очах твоїх завжди спокій.
І обличчя кругле, мов книш,
І проходиш ти завжди боком,
І підкреслено ти мовчиш.

І у всьому така погорда,
Що говорять дівочі уста:
— Запишався... якого чорта?
— Торрічеллієва пустота!

На трухляву столітню грушу
Ти схожий, чванько й мурло,
І боїшся, щоб хтось у душу
Не заглянув, мов у дупло.

* * *

Ой майнули білі коні
тільки в'ються гриви,
Тільки курява лягає
на зелені ниви.
Пронеслись, прогупотіли,
врізалися в небо,
Впала з воза моя мрія —
пішки йде до тебе.
Знаю: дійде, не охляне:
в полі не зачахне,
Світ твоїми, моя люба,
кучерями пахне!
Крізь пилюку, по багнюці
в холод і завію
Прийде чистою до тебе
біла моя мрія.

В грудях набубнявіла тривога
Світла, ніби ранок запашний, —
Ти ще не хилила ні до кого
Лобик свій упертий і смішний.

Ти ще не торкалася губами
Вічних і прозорих таємниць.
Чистота твоя тремтить вогнями
У червонім клетоті зірниць.

Тільки манить ввечері дорога
У казково загадковий світ...
В грудях набубнявіла тривога,
Тиха й мовчазна, як динаміт.

Зі збірки
«ЗЕМНЕ ТЯЖІННЯ»

* * *

Світ який — мереживо казкове!..
Світ який — ні краю ні кінця!
Зорі й трави, мрево світанкове,
Магія коханого лиця.
Світе мій гучний, мільйонноокий,
Пристрасний, збурунений, німий,
Ніжний, і ласкавий, і жорстокий,
Дай мені свій простір і неспокій,
Сонцем душу жадібну налий!
Дай мені у думку динаміту,
Дай мені любові, дай добра,
Гуркочи у долю мою, світе,
Хвилями прадавнього Дніпра.
Не шкодуй добра мені, людині,
Щастя не жалій моїм літам —
Все одно ті скарби по краплині
Я тобі закохано віддам.

ЛЕБЕДІ МАТЕРИНСТВА

Мріють крилами з туману лебеді рожеві,
Сиплють ночі у лимани зорі сургучеві.

Заглядає в шибу казка сивими очима,
Материнська добра ласка в неї за плечима.

Ой біжи, біжи, досадо, не вертай до хати,
Не пущу тебе колиску синову гойдати.

Припливайте до колиски, лебеді, як мрії,
Опустіться, тихі зорі, синові під вії.

Темряву тривожили криками півні,
Танцювали лебеді в хаті на стіні.

Лопотіли крилами і рожевим пір'ям,
Лоскотали марево золотим сузір'ям.

Виростеш ти, сину, вирушиш в дорогу,
Виростуть з тобою приспані тривоги.

У хмільні смеркання мавки чорноброві
Ждатимуть твоєї ніжності й любові.

Будуть тебе кликати у сади зелені
Хлопців чорночубих диво-наречені.

Можеш вибирати друга і дружину,
Вибрати не можна тільки Батьківщину.

Можна вибрати друга і по духу брата,
Та не можна рідну матір вибирати.

За тобою завше будуть мандрувати
Очі материнські і білява хата.

І якщо впадеш ти на чужому полі,
Прийдуть з України верби і тополі,

Стануть над тобою, листям затріпочуть,
Тутою прощання душу залоскочуть.

Можна все на світі вибирати, сину,
Вибрати не можна тільки Батьківщину.

★ ★ ★

Скільки б не судилося страждати, —
Все одно благословлю завжди
День, коли мене родила мати
Для життя, для щастя, для біди.

День, коли мої маленькі губи
Вперше губи мамині знайшли,
День, що мене вперше приголубив
Ласкою проміння із імлі.

Як мені даровано багато,
Скільки в мене щастя, чорт візьми! —
На землі сміятись і страждати,
Жити і любити поміж людьми!

★ ★ ★

Ти знаєш, що ти — людина?
Ти знаєш про це чи ні?
Усмішка твоя — єдина,
Мука твоя — єдина,
Очі твої — одні.

Більше тебе не буде.
Завтра на цій землі
Інші ходитимуть люди,
Інші кохатимуть люди —
Добрі, ласкаві й злі.

Сьогодні усе для тебе —
Озера, гаї, степи.
І жити спішити треба,
Кохати спішити треба —
Гляди ж не проспи!

Бо ти на землі — людина,
І хочеш того чи ні —
Усмішка твоя — єдина,
Мука твоя — єдина,
Очі твої — одні.

★ ★ ★

Я чую у ночі осінні,
Я марю крізь синій сніг:
Вростає туте коріння
У землю глевку із ніг.

Стають мої руки віттям,
Верхів'ям чоло стає,
Розкрилося ніжним сущвіттям
Збентежене серце моє.

Вростаю у небо високе,
Де зорі — жовті джмелі,
І чую: пульсують соки
У тіло моє з землі.

Зі мною говорять могили
Устами колишніх людей,
І їх нерозтрачені сили
Пливуть до моїх грудей.

О земле жорстока й мила,
Ковтнула ти їхні дні —
Усе, що вони любили,
Віддай долюбить мені!

Усе, що вони недопріали
У чорному гвалті боїв,
Хай клекотом і завіями
Ввірветься в думки мої!

Вслухайтесь, земле і небо,
У рокіт страждань моїх —
Живу не лише за себе,
Я мушу жити й за них.

УКРАЇНІ

Коли крізь розпач випнуться надії
І загудуть на вітрі степовім,
Я тоді твоїм ім'ям радію
І сумую іменем твоїм.

Коли грозує далеч неокрая
У передгроззі дикім і німім,
Я твоїм ім'ям благословляю,
Проклинаю іменем твоїм.

Коли мечами злоба небо крає
І крушить твою вроду вікову,
Я тоді з твоїм ім'ям вмираю
І в твоєму імені живу!

ПРОРОЦТВО 17-го РОКУ

Гранітні обеліски, як медузи,
Повзли, повзли і вибилися з сил —
На цвинтарі розстріляних ілюзій
Уже немає місця для могил.
Мільярди вір зариті у чорнозем,
Мільярди щасть розвіяні у прах.
Душа горить. Палає лютий розум.
І ненависть регоче на вітрах.
Коли б усі одурені прозріли,
Коли б усі убогі ожили,
То небо, від прокльонів посіріле,
Напевне б, репнуло від сорому й хули.
Тремтить, убивці! Думайте, лакузи!
Життя не наліза на ваш копил.
Ви чуєте? На цвинтарі ілюзій
Уже немає місця для могил!
Уже народ — одна суцільна рана,
Уже від крові хижіє земля,
І кожного катюгу і тирана
Уже чекає зсукана петля.
Розтерзані, зацьковані, убиті
Підводяться і йдуть чинити суд,
І їх прокльони, злі й несамовиті,
Впадуть на душі плісняві і ситі,
І загойдають дерева на вітті
Апостолів злочинства і облуд!

МОНАРХИ

Диктатори, королі, імператори,
Мліючи в димі хвальби,
Роззявляли пащі, мов кратери,
І гукали:
— Ми — символ доби.
— Хто з нами, той проти Бога.
— Хто не з нами, той проти всіх.
І сипались лаври убогі
До кущих кривавих ніг.
Нікчемна, продажна челядь,
Банда кривляк для втіх,
Щоб мати що повечерять,
Годувала холуйством їх.
Ідоли обслинені, обціловані
Ішли величаві в своїй ході.
А поруч вставали некороновані
Корифеї і справжні вожді.
Вставали Коперники і Джорджоне,
Шевченко підводив могутнє чоло,
І біля вічного їхнього трону
Лакузи жодного не було.
Бо щире, високе небо
Не підмалюєш квачем,
Бо величі справжній не треба
Спиратись на плечі нікчем.

★ ★ ★

Де зараз ви, кати мого народу?
Де велич ваша, сила ваша де?
На ясні зорі і на тихі води
Вже чорна ваша злоба не впаде.

Народ росте, і множиться, і діє,
Без ваших нагаїв і палаша.
Під сонцем вічності древніє й молодіє
Його жорстока й лагідна душа.

Народ мій є! Народ мій завжди буде!
Ніхто не перекреслить мій народ!
Пощезнуть всі перевертні й приبلуди,
І орди завойовників-заброд!

Ви, байстрюки катів осатанілих,
Не забувайте, виродки, ніде:
Народ мій є! В його гарячих жилах
Козацька кров пульсує і гуде!

ПОКАРА

Не всі на світі радощі священні —
Є радощі, народжені з проклять,
Коли, метнувши громи навіжені,
Став Єву Бог із раю проганять.

Він їй сказав: «Ослушниче зухвала!
Мені твого не треба каяття —
Прирік тобі, щоб в муках сповивала,
Живила кров'ю завтрашнє життя».

Адам ходив насуплений, мов хмара,
У розпачі кривила Єва рот,
Бо ще не знала ця наївна пара,
Що та жорстока помста і покара
Дорожча всіх утрачених щедрот!

* * *

Гей, нові Колумби й Магеллани,
Напнемо вітрила наших мрій!
Кличуть нас у мандри океани,
Бухту спокою облизує прибій.

Хто сказав, що все уже відкрито?
Нащо ж ми народжені тоді?
Як нам помістити у корито
Наші сподівання молоді?

Кораблі! Шикуйтеся до походу!
Мрійництво! Жаго моя! Живи!
В океані рідного народу
Відкривай духовні острови!

Геть із мулу якорі іржаві —
Нидіє на якорі душа...
Б'ються груди об вітри тужаві,
Каравела в мандри вируша.

Жоден вітер сонця не остудить,
Півень землю всю не розгребе!
Україно! Доки жити буду,
Доти відкриватиму тебе.

Мріяти й шукати, доки жити,
Шкварити байдужість на вогні!..
А якщо відкрию вже відкрите,
Друзі! Ви підкажете мені.

КРИК XX ВІКУ

У небі тішились хмари,
У небі сонце пливло,
Під небом кривавили чвари
І лютувало зло.

Земля, вагітна скорботою,
(Відчай у груди тне)
Над кривдою і підлотою
Народила в муках мене.

Народила, немов надію,
Колисала ночами без сну:
— Може, від тебе помолодію,
Може, побачу весну...

Може, твій струм і атом
Вгамують нестерпний біль, —
Голосила над віком двадцятим
Найгеніальніша з породіль.

Голосила велика мати,
Благала, кричала мені,
Щоб став я жорстоким катом
Недоумства, підлоти й брехні.

І стою у злобі по коліна
З серцем, повним ганьби й проклять,
Божевільні каліки й руїни
У зіницях моїх миготять.

Що залишу майбутньому дневі,
Чим ділитися буду з ним?! —
Вибухають бомби водневі
На обпеченім лобі моїм!

А люди забавляються, мов діти,
Катам співають гімни холої,
І генерали мріють посадити
На всій планеті атомні гаї.

Ридаю і кричу, гилю себе у груди,
Волосся патраю з сідої голови:
Що можу я, коли дрімають люди?
Що можу я, коли заснули ви?

О земле з переораним чолом,
З губами, пересохлими від сміху!
Тебе вінчали з кривдою і злом,
Байстрятam шматували на утіху.

Вкраїнонько! Розтерзана на шмаття,
У смороді й тумані гнойовім
Кричиш мені у мозок, мов прокляття
І зайдам, і запродавцям твоїм.

Любове світла! Чорна моя муко!
І радосте безрадісна моя!
Бери мене! У материнські руки
Бери моє маленьке гнівне Я!

Візьми всього! І мозок мій, і вроду,
І мрій дитинних плеса голубі.
Для мене найсвятіша нагорода —
Потрібним будь, красо моя, тобі.

ОДИНОКА МАТІР

Він мовчки впав.
Отерпли зорі строгі,
Страждання опустилось на лице,
І краєв темінь
Передсмертний стогін,
Безпомічний і гострий,
Мов ланцет.
Його вже не було.
А ненависть стожала
Мечами помсти рвалася у світ,
Бо поруч з ним
Прострелені лежали
Твоя любов,
Твої сімнадцять літ.
Життя тріумфувало у двобої,
Життя крізь смерть
Утвердило себе...
І стала ти
В сімнадцять літ вдовою,
Хоч наречений твій
Ще й не зустрів тебе.
Повзли роки.
Росло твоє чекання.
Печаль смоктала радощі твої,
І над твоїм
Розстріляним коханням
Скажено глузували солов'ї.
Та право материнства —
За тобою!
І син в колисці пісню наслуха.

Хай вузьколобі
Звуть його ганьбою,
А лицеміри —
Пасинком гріха.
Нехай духовні покидьки
Й заброди
Байстрям, безбатченком
Назвуть твоє дитя!
Найтяжчий злочин —
Вкрасти у народу
Тобі довірене життя.
Мадонно мого часу!
Над тобою
Палають німби муки і скорбот,
І подвиг твій,
Обпечений ганьбою,
Благословив розстріляний народ.

ПЕРЕХОЖИЙ

Ліні Костенко

Як він ішов!
Струменіла дорога,
Далеч у жадібні очі текла.
Не просто ступали —
Співали ноги,
І тиша музику берегла.
Як він ішов!
Зачарований світом,
Натхненно і мудро творив ходу —
Так нові планети грядуть на орбіти
З шаленою радістю на виду!
З шаленим щастям і сміхом гарячим,
З гімном вулканним без музики й слів!
Як він ішов!
І ніхто не бачив,
І ніхто від краси не зомлів.
В землю полускану втюпився кожен,
Очі в пилюці бездумно волік...
Раптом —
Шепіт поміж перехожих:
— Що там?
— Спіткнувся чоловік... —
Одні співчували йому убого,
Інші не втримались докорять:
— Треба дивитись ото під ноги,
Так можна голову потерять... —
Трохи в футболу пограли словами,
Обсмакували чужу біду.
А він знову йшов.
І дивився прямо.
І знову
Натхненно творив ходу!

ПОМИЛКА

Помилялись не тільки люди,
Помилялись навіть святі.
Згадайте: Ісус від Іуди
Мав останній цілунок в житті.

Ми не святі, не боги, а значить,
Не варто втішати себе дарма.
Але, як твій промах
Лиш ворог бачить, —
Друзів у тебе нема!

* * *

Навіщо бундючитися пихато,
Гріться в похвалах?
Слава не ртуть:
Мало великим себе уявляти,
Треба великим бути.

★ ★ ★

Минуле не вернуть,
не виправить минуле.
Вчорашнє — ніби сон,
що випурхнув з очей.
Як луки навесні
ховаються під мулом,
Так вкриється воно
пластами днів, ночей.
Але воно живе —
забуте й незабуте,
А час не зупиняється,
а молодість біжить,
І миті жодної
не можна повернути,
Щоб заново,
по-іншому прожить.

ГЕРОСТРАТ

Нащо мене засуджено до страти?
Нікчемні люди, ваш нікчемний суд
Не обезглавив слави Герострата —
Я єсмь живий, і я творю свій труд!

Забуті зодчі, муляри забуті,
І прахом взято скульптора ім'я.
На попелі їх дум встаю із каламуті,
Іду у всесвіт і в безсмертя я.

Кляніть мене, кривіться від огиди,
Несіть мені прокльони і плювки —
Вже чорна слава вбивці Артеміди
Мені під ноги кинула віки!

Ви всі — ніщо. Ваш труд, і ваші болі,
І ваші мрії — порошок все і тлін!
Над вами — я. Вулкан моєї долі
Веде мене крізь хаос поколінь.

Над світом галасливим і патлатим,
Що чварами гуде і клекотить,
Затис я в жмені божевільний атом,
І слава мені груди лоскотить.

Творіть красу! Дерзайте і не спіте!
Та пам'ятайте, що над вами — я,
Готовий все убити і спалити,
Щоб обезсмертити своє ім'я.

★ ★ ★

Як не крути,
на одне виходить,
слід би катюгам давно зазубрить:
можна прострелити мозок,
що думку народить,
думки ж не вбить!

З ВІКНА

Синиця в шибку вдарила крильми.
Годинник став. Сіріють німо стіни.
Над сизим смутком ранньої зими
Принишкли хмари, мов копиці сіна.

Пливе печаль. Білють смолоскипи
Грайливо пофарбованих ялин —
Вони стоять, немов у червні липи,
Забрівши в сивий і густий полин.

Полин снігів повзе по видноколу,
Лоскоче обрій запахом гірким.
Лапаті, білі і колючі бджоли
Неквапно кружеляють понад ним...

★ ★ ★

Розвели нас дороги похмурі,
І немає жалю й гіркоти,
Тільки часом у тихій зажурі
Впливаєш з-за обрію ти.

Тільки часом у многоголосі,
В суєті поїздів і авто
Спалахне твоє біле волосся,
Сірі очі і каре пальто.

* * *

Найогидніші очі порожні,
Найгрізніше мовчить гроза,
Найнікчемніші дурні вельможні,
Найпідліша брехлива сльоза.

Найпрекрасніша мати щаслива,
Найсолодші кохані вуста,
Найчистіша душа незрадлива,
Найскладніша людина проста.

Але правди в брехні не розмішуй,
Не ганьби все підряд без пуття,
Бо на світі той наймудріший,
Хто найдужче любить життя.

ЧУЮ

Чую, земле, твоє дихання,
Розумію твій тихий сум,
Як на тебе холодні світання
Ронять пригорщами росу.

Знаю — зливи, та буйні грози,
І роса в шумовинні віт —
То сирітські, вдовині сльози,
Та замучених предків піт.

Назбирала ти їх без ліку
На роздоллі полів, дібров,
Щоб живили тебе довіку
Людські сльози і людська любов.

ВЕСЕЛИЙ ПОХОРОН

Били в дзвони вітри,
Калатали на сполох.
Зупинялися ріки і череди хмар.
То ховали байдужість.
На ратицях кволих
Тупцювали за гробом ватаги бездар,
Проводжали в дорогу останню.
До ями
Понесли її пишну і чорну труну,
І ридання, народжені холоуями,
Покотили на цвинтар
Плаксиву луну.
Танцювали дерева,
Сміялися квіти,
Умивалося небо у синяві рік,
Виривався з грудей,
З-під холодного гніту,
Первозданної радості крик.
Ну чого б їм казитись,
Чого їм бриніти,
Знемагати од сміху й сміятися знов?
Хоронили байдужість.
Ніжнішали квіти,
Били в бубони неба
Розчулені віти —
Воскресала любов!..

Там, у степу, схрестилися дороги,
Немов у герці дикому мечі,
І час невпинний, стиснувши остроги,
Над ними чвалить вранці і вночі.

Мовчать над ними голубі хорали,
У травах стежка свище, мов батіг.
О, скільки доль навіки розрубали
Мечі прадавніх схрещених доріг!

Ми ще йдемо. Ти щось мені говориш.
Твоя краса цвіте в моїх очах.
Але скажи: чи ти зі мною поруч
Пройдеш безтрепетно по схрещених мечях?

★ ★ ★

Земле рідна! Мозок мій світліє,
І душа ніжнішою стає,
Як твої забаганки і мрії
У життя вливаються моє.

Я живу тобою і для тебе,
Вийшов з тебе, в тебе перейду,
Під твоїм високочолим небом
Гартував я душу молоду.

Хто тебе любов'ю обікраде,
Хто твої турботи обмине,
Хай того земне тяжіння зрадить
І з прокляттям безвість проковтне!

★ ★ ★

Люди — прекрасні.
Земля — мов казка.
Кращого сонця ніде нема.
Загруз я по серце
У землю в'язко.
Вона мене цупко трима.
І хочеться бути дужим,
І хочеться так любить,
Щоб навіть каміння байдуже
Захотіло ожити
І жить!
Воскресайте, камінні душі,
Розчиняйте серця і чоло,
Щоб не сказали про вас грядущі:
— Їх на землі не було...

★ ★ ★

Торжествують:
Він не спотикався,
Не змочив —
Ні разу! —
Підошов,
Проти вітру —
Жоден раз! —
Не пхався...
Але ж він нікуди і не йшов!

ПЕРЕСТОРОГА СЛАВОЛЮБЦЕВІ

Одійде в морок підле і лукаве,
Холуйство у минувшину спливе,
І той ніколи не доскочить слави,
Хто задля неї на землі живе.

★ ★ ★

Люди часто живуть після смерті:
Вріже дуба, а ходить і їсть,
Перепродує мислі підтерті
У завулках тісних передмість.

Гилить зуби, дає поради,
Носить лантухи настанов,
Підмічає серйозні вади
У діяльності установ.

Не втомляється спати і жерти,
На милицях за часом біжить,
Їй-право, не страшно вмерти,
А страшно мертвому жить.

* * *

Впало сонце в вечірню куряву.
Тиша виповзла за село.
Нашорошилось небо буряно
І погрозами загуло.

Ніч підходила з гуркотіннями,
Ніч несла божевілья й жах,
Плазувала потворними тінями
У нервово пружних кущах.

Ніч кричала мені, розтерзана,
Оперезана громом навхрест.
І у зойках її березових
Закипівся гучний протест.

Хмари дибились волохато,
Місяць в небі петляв, мов кіт,
Вихор всівся на сіру хату
І закручував стріху в зеніт.

...Та встає перламутровий ранок
Крізь холодний і злісний рев,
І проміння зализує рани
З закатованих ніччю дерев.

Безпорадні агонії злості,
Злість гармонії не порве!
Сонце ходить до нас не в гості —
Сонце з нами живе!

Вирина воно ранками з куряви,
На потрав'я витрушує пил,
І пливе, й ховрахів обурює,
Повне ніжності й повне сил.

* * *

Україно, п'ю твої зіниці
Голубі й тривожні, ніби рань.
Крешуть з них червоні блискавиці
Революцій, бунтів і повстань.

Україно! Ти для мене — диво!
І нехай пливе за роком рік,
Буду, мамо горда і вродлива,
З тебе чудуватися повік.

Ради тебе перли в душі сію,
Ради тебе мислю і творю.
Хай мовчать Америки й Росії,
Коли я з тобою говорю!

Одійдіте, недрути лукаві!
Друзі, зачекайте на путі!
Маю я святе синівське право
З матір'ю побути на самоті.

Рідко, нене, згадую про тебе,
Дні занадто куці та малі.
Ще не всі чорти живуть на небі,
Ходить їх до біса на землі.

Бачиш: з ними щогодини б'юся,
Чуєш — битви споконвічний грук!
Як же я без друзів обійдуся,
Без лобів їх, без очей і рук?

Україно! Ти моя молитва,
Ти моя розпука вікова...
Гримотить над світом люта битва
За твоє життя, твої права.

Хай палають хмари бурякові,
Хай сичать образи — все одно
Я проллюся крапелькою крові
На твоє священне знамено.

Через душі, мов через вокзали,
Гуркотять состави почуттів...
Може, сподіватися зухвало,
Вірити і ждати — поготів.

Та не вірить я не маю змоги,
Обіймає сумніви огонь,
І червоним ліхтарем тривоги
Зупиняю потяга твого.

І стою на березі чекання:
Що ти мені з гуркоту кричиш?
Станеш ти біля мого благання
Чи до інших станцій просвистиш?

Чорні від страждання мої ночі,
Білі від скорботи мої дні
Впали у твої свавільні очі,
Жадібні, глибокі і чудні.
Я тебе не хочу обминути,
Я тебе не смію обійти.
Дай мені губами зачерпнути
Ніжної твоєї доброти.
Диких орд незлічені навали
Розтрошили пращури мої,
Щоб несла ти гордо і зухвало
Груди недоторкані свої.
Щоб горіли маками долоні,
Щоб гуло моє серцебиття,
Щоб в твоєму соромливім лоні
Визрівало завтрашнє життя.
І моє прокляття очманіле
Упаде на тім'я дурням тим,
Хто твоє солодке грішне тіло
Оскверняє помислом гидким.
Стегна твої, брови і рамена,
Шия і вогонь тендітних рук —
Все в тобі прекрасне і священне,
Мамо моїх радощів і мук!

Всі образи й кривди до одної
Я тобі забуду і прощу —
Жду твоєї ласки хоч малої,
Як земля у спеку жде дощу.

О жорстока! Щастя хоч краплину
В душу мою змучену згуби —
Полюби і зрадь через хвилину,
Та хоч на хвилину полюби!

★ ★ ★

Виє вітер, довго виє, навіть слухать обрида.
Ходить байда споконвічний та у вікна загляда.

Ну чому б тобі, приبلудо, не заснути уночі,
Не погріть старечі кості в димарі чи на печі?

Я не сплю — мені й не диво:
я ж не вітер — чоловік,
Помитарствую, поб'юся та й засну колись навік.

Але ж я не спати — жити!
Жить і мріяти люблю —
Через це у довгі ночі не вилежуюсь, не сплю.

Ну, вгамуйся, клятий вітре,
не стогни та не хрипи,
У моє вкладайся ліжко і за мене там поспи.

І зітха тужливо вітер, кулаками в шибки б'є:
— І мені, — кричить, — кохання
також спати не дає.

Я давно про зірку мрію, світлу зіроньку одну,
Але як не дму, не вію, я до неї не сягну.

Тож ходжу я в довгі ночі та зітхаю знов і знов,
Їй пісні сумні складаю про сумну мою любов.

* * *

Я чекав тебе з хмари рожево-ніжної,
Із ранкових туманів, з небесних октав,
Коли думи збігалися з мли бездоріжної
І незвіданий смуток за душу смоктав.

Я від тебе жадав незвичайного й дивного,
Щоб з'явилася маревом, видивом, сном,
Щоби я знемагав од дихання нерівного,
Од залятої радості під вікном.

І не міг я спекатися словесної пишності,
Одсахнутись ураз од кокетливих мрій, —
Волочив я тебе в ореолі безгрішності
Крізь хитливих ілюзій розкиданий стрій.

Припливла ти до мене з прибоєм уяви,
Несподівано встала над смутком чекань,
Розцяцькованих мрій павіани і пави
Повтікали лякливо під купол світань.

Розгубили вони свої зваби і почесті,
І сьогодні вклоняється серце моє
Тій земній, соромливій, жагучій жіночості,
Що красою життя — материнством — стає.

Говорю я з тобою мовчки,
Тиша хмарою проплива.
І вовтузиться думка, мов квочка,
В намаганні родить слова.

Тиша важчає. Терпнуть губи,
Тиша репне навпіл ось-ось.
Припаду я шалено й грубо
До безумства твоїх волось.

Упаде розідрана маска,
І сполохана вгледити ти,
Скільки в тиші чаїлося ласки,
Скільки в грубості — теплоти.

Насміються з своєї беззубості
Прописні допотопні думки,
Джерелом вдарить ніжність із грубості,
Заворкують живі струмки.

Задихнеться від люті сірість —
Нам на щастя, а їй на зло.
Поміж нас підведеться щирість
І з'єднає наше тепло!

Ну скажи — хіба це фантастично,
Що у цьому хаосі доріг
Під суворим небом,
Небом вічним,
Я тебе зустрів і не зберіг!
Ти і я — це вічне, як і небо.
Доки мерехтітимуть світи,
Буду Я приходити до Тебе,
І до інших йтимуть
Горді Ти.
Як це все буденно!
Як це звично!
Скільки раз це бачила Земля!
Але ми з тобою...
Ми не вічні,
Ми з тобою просто — ти і я...
І тому для мене так трагічно
Те, що ти чиясь, а не моя.

ЧАДРА

Я тебе не сприймаю за істину,
Бо таких, мабуть, зовсім нема.
Ніч, вітрами дурними освистана,
Свою чорну чадру підніма.

І дивлюсь я здивовано в очі,
Що заблискали з-під чадри.
У волосі — у сірому клоччі —
Причаїлися дикі вітри.

Недарма понад нею пронісся
Ураганний тайфун стихій.
Виповзає на перенісся
Зморшка відчаю і надій.

І куди я до істини втраплю
Через ями й вибоїни слів?
Коли б випив її хоч краплю,
То, напевне б, від жаху зомлів.

Я тебе не сприймаю за істину —
Небо навіть і те рябе.
Одчайдушну, печальну, розхристану,
Голубу і безжально освистану —
І таку я люблю тебе!

ІКС ПЛЮС ІГРЕК

Чорнявій математичці

Я не заздрю уже нікому —
Де ще мудрих таких знайти?
Це ж мені стало вперше відомо:
Ікс плюс ігрек — це будеш ти.

І здається, що я володію
Віковичним секретом краси
Лиш тому, що я розумію
Загадкові твої ікси.

Розумію? Який там розум!
Просто здорово, що ти є!
Що вслухається в ніжні погрози
Збаламучене серце моє.

Я не заздрю уже нікому —
Де ще мудрих таких знайти?
Одному лиш мені відомо:
Ікс плюс ігрек — це будеш ти.

Дотліває холод мій у ватрі,
Я один замріяний іду...
Ми тоді зустрілися в театрі,
На гальорці в третьому ряду.

І не вірю, що мені здалося,
Бо напевне знаю — так було:
То не скрипка кликала — волосся,
Що тобі спадало на чоло.

Тишина хиталася велично,
Ніжні струни квилили вниз —
Тож було і солодко, й незвично
У твоїх очах читать грозу.

А коли виходили із залу
З думами про вічне і земне,
Довго ти під ліхтарем стояла
І чекала, радісна, мене.

Ми ішли через блакитне місто,
Мовчки зупинились на мосту.
Ти була така прозора й чиста,
Я не смів порушити чистоту.

Тільки досі знаю: не здалося,
Так і залишилось, як було, —
То не скрипка кличе, а волосся,
Що тобі спадає на чоло.

Дотліває холод мій у ватрі,
Біля мосту стишую ходу...
Часто жду тебе я у театрі,
На гальорці в третьому ряду...

★ ★ ★

Я тобі галантно не вклонюся,
Комплімента зроду не зліплю,
Тільки в очі ніжні задивлюся,
В них свою тривогу утоплю.

І коли химерною габою
Спеленає землю довга ніч,
Довго серце тужить за тобою,
Довго сон мені не йде до віч.

Довго білі таємничі крила
Обвивають маревом видінь,
І стоїш ти крихітна, і мила,
І прозора, мов ранкова тінь.

І палають, ніби стиглі вишні,
Владно підкоряючи собі,
Губи неціловані і грішні,
Очі божевільно голубі.

НЕ ВІР МЕНІ

Не вір мені, бо я брехать не вмію,
Не жди мене, бо я і так прийду.
Я принесу тобі свою надію,
А подарую смуток і біду.

Слова ясні, лише мені відомі,
У бурмотіння скучне переллю,
Свою усмішку у холодній втомі
Бездумно, безголово утоплю.

І буду нерозумно обридати,
І недоречно скиглити чомусь,
Але, як треба буде заридати,
Я гомерично, тупо засміюсь.

Не вір мені, бо я брехать не вмію,
Не жди мене, бо я і так прийду.
Я принесу тобі свою надію,
А подарую смуток і біду.

Зі збірки
**«ТИ ЗНАЄШ,
ЩО ТИ — ЛЮДИНА»**

МІЙ КИЇВ

В ночі осінні, холодні й нудні
Часто ввижається Київ мені.
Вийду з палатки, у темінь пірну,
Думкою-мрією в Київ майну.
Мріють крізь хмари зорі вгорі,
Мов на бульварі чудні ліхтарі.
Вітер ущухне, то знов загуде —
Аж сторонюся: тролейбус іде.
Парки і сквери, театри і шум.
Як вас прогнати із серця, із дум?
Що мені діять — не можу забути
Площу Богдана, вогні інституту.
Що мені діять і як мені бути —
Київ казковий не в силі забуть!
В серці своїм на будову несу
Киева горду і вічну красу.
Стіни мурую, проспекти кладу,
З степом безлюдним розмову веду:
Бачиш, сюди ми зійшлися усі
Тому, що служимо праці й красі,
Тому, що мріє поставити кожен
Місто, красою на Київ схоже!

* * *

Буду тебе ждати там, де вишня біла
Виглядає з саду тихо і несміло,

Де, здається, спокій і нема нікого,
Тільки завмирає, журиться дорога.

Може, ти не прийдеш, гарна й кароока, —
Буде мене пестить нічка одинока,

Буде мене тішить, лагідна та люба,
Цілувать у щоки, розівати чуба.

Може, ти не прийдеш, лаяти не стану —
Буду сам гуляти з вечора до рану.

Бо й признатись щиро: не тебе я жду,
Жду свого кохання в білому саду.

* * *

Повертався пізно з косовиці,
Йшов собі, як і завжди ходив.
Дівчину зустрів біля криниці,
Попросив напиться води.

Подивилась, не сказала й слова.
Падав вечір на луки, ліси...
Ой, напивсь води, але любові
Я водою в серці не згасив.

ПРО ПОЕЗІЮ

Поету, кажуть, треба знати мову
Та ще уміти вправно римувать.
Натхнення і талант — і все готово —
Слова самі піснями забринять.

То правда все, але не в тому сила,
Мені здається, що не тим вірші
У дні тяжкі серця наші палили,
Любов і зненависть будили у душі.

Бо не запалить серце точна рима,
Яку хтось вимучив за місяць чи за ніч.
Ні, інша сила, буйна, незборима,
Вогнем і пристрастю напоює ту річ.

Ні, інша сила так цілющо діє,
Словам велику надає вагу,
Бо з нею світ цвіте і молодіє,
І світло б'є крізь морок і пургу.

Без неї рими точні й милозвучні
Не варті навіть драного гроша —
Слова звучать примусить сильно й гучно
Лише одна поетова душа.

★ ★ ★

Снігу, снігу сиплеться довкола,
І садів травнева білизна.
Тільки плаче на морозі гола
Під холодним вітром бузина.

Тільки діти витягли санчата
І, б'ючи підборами об сніг,
Мчать веселі весну зустрічати,
Розсипаючи щасливий сміх.

ЛИСТ

Знов листа мені прислала мати,
Невеличкий лист — на кілька слів.
Пише рідна, що навколо хати
Наш садок вишневий забілів.

Наче вчора бігав я до школи
І садив ті вишеньки малі,
А тепер гудуть над ними бджоли
І поважні пустуни-джмелі.

Слів таких і треба небагато,
Та вони, як весняні пісні,
Принесли в гуртожиток в кімнату
Теплі-теплі спогади мені.

* * *

Між думками зчинилися галас і бійка,
Вгамувати несила їх пристрась і шал.
Я вважав: ти пряма, як лінійка,
Загадкова й байдужа, немов інтеграл.

Ніби формула точна. Ніби формула груба.
Ти схиляєшся сухо над жовтим столом.
Та чому ж в інтеграла є очі і губи,
А від формули віє дівочим теплом?

Сім годин ти сидиш у премудрій конторі,
До місцевості в'яжеш будівлі й доми,
Жваві цифри стрибають в зіницях, як зорі,
І думки кудись плинуть, мов ранні дими.

І яка там у біса уже проблематика —
Я не бачу й не хочу ніяких проблем!
Від знайомства з тобою, чорнява моя математичко,
Спалахнула душа моя синім вогнем.

І в собі я не маю ніякої певності,
І чого мені треба — не відаю й сам.
Прив'язала ти душу мою до місцевості,
Де стоїть ваш незграбний і теплий вігвам.

* * *

Скільки хникають вже коханці,
Скільки пишних говорять фраз,
Скільки грошей потратив на танці,
На цукерки кожен із нас!

Скільки меду у кожному слові
Наточили ми для дівчат,
Що вони збожеволить готові
І готові «рятуйте!» кричать.

Щоб любили нас, щоб кохали,
Кожен з шкіри своєї ліз.
Скільки потім за нас проливали
Милі очі солоних сліз!

Розлилися вони, як море, —
Хто там берег у нім знайшов?
У жіночому лютому горі
Захлинається наша любов.

СОБІ САМОМУ

Вже два десятки стукнуло хлопчині,
І вже під носом натяк є на вус.
Лише для мами я в одному «чині» —
Як був малим, так, певне, і лишусь.
Сусіди кажуть: парубок нічого...
Дівчата кажуть: хлопець так собі...
Якби, мовляв, був білий чуб у нього
Та щоб до чуба очі голубі.
Лише одна цих вад не помічає,
А інколи, бува, на однині
Вона мене несміло величає
Найкращим хлопцем в нашій стороні.
І всім я радий вірити охоче,
Бо за похвалами ніколи не женусь.
Чомусь лиш мамі вірити не хочу,
Що я завжди дитиною лишусь.

Не докорю ніколи і нікому,
Хіба на себе інколи позлюсь,
Що в двадцять літ в моєму серці втома,
Що в тридцять — смерті в очі подивлюсь.

Мое життя — розтрошене корито,
І світ для мене — каторга і кліть...
Так краще в тридцять повністю згоріти,
Ніж до півсотні помаленьку тліть.

* * *

Я в світ прийшов не лише пити й їсти,
Скалити зуби до дурних дівчат
Та любитись зоряним намистом
Під мариновані мелодії кантат.

З сім'ї селянської, до грубості простої,
В життя дороги стелються мені...
Я хочу пити сонячні настої,
Пізнати до краю радощі земні!

І на стежках, порослих будяками,
Що обминали зморені діди,
Я залишу мужицькими ногами
Хай не глибокі, та чіткі сліди.

НАРЕЧЕНІЙ

По Шляху Чумацькому у росах
Буде вічність мчати на коні,
Я ж губами у розкішних косах
Позбираю зоряні вогні.

Де світи стикаються у шалі
І сміється злісно маніяк,
Я свої повідаю печалі
Тій, що жду і не діждусь ніяк.

★ ★ ★

Немає смерті. І не ждїть — не буде.
Хто хоче жить, ніколи не помре.
І будуть вічно веселитись люди,
І танцювать дівчата в кабаре.

І в сіру ніч, коли мене не стане,
Коли востаннє римою зітхну,
Я не помру, лиш серце в грудях стане,
Схолоне кров, а я навік засну.

КОМПАНЬЙОНКА

Повільно йшли мовчазні до перону,
Пожитки бідні склавши до валіз.
Ти одягла вінок, немов корону,
Така сумна, така близька до сліз.

І сутінки мутні, немов солоні,
Десь виповзали з лісу чи ярів,
І все навкруг — в осінньому полоні,
Лиш твій кісник червоний майорів.

Біля кіоску пінилися бокали,
Бідовий хлопець пиво розливав...
Тепер я знаю: ти тоді чекала,
Щоб я нарешті все-таки сказав...

Але мене фантазія проворна
Несла галопом у ясні світи.
А ти була, як мрія, неповторна,
Такою зроду не була ще ти.

І я не знав: ти плакати готова,
Ти аж тремтіла, щоб мене побить
За усмішку і за пусті розмови, —
Я був школяр, хіба ж я вмів любити!

І ось ми знов з тобою на вокзалі,
Де пасажирів суєта нудна,
І знову пиво піниться в бокалі,
І ти додому їдеш... не одна.

Він там стоїть, вартує чемодани,
А ти ідеш зі мною на перон —
І зустріч ця, приємна і неждана,
Нагадує мені забутий сон.

Я знов мовчу. Бо що мені казати?
Все — як тоді. А втім, різниця є —
Бо ти тепер уже не хочеш ждати,
Бо ти спішиш до нього у фойє.

Ти стояла під стендом, зіпершись на руку,
М'яла ні в чому не винну хустку
І говорила розгублено й повільно,
Ніби не вірила в свою правоту.
Лише час від часу енергійно підводила
голову,

Благально дивилася на своїх подруг,
На знак протесту махала рукою
І прикушувала пухлу, націловану губу.
Потім різко підійшла до мене,
Підкреслено вільно взяла за руку
І сказала навмисне: «Ходім, сеньйоре,
Я не соромлюся бути твоїм васалом,
Хоч саме цим і допікають мені...»
Я дививсь на твої розпашілі щоки,
І милі ямочки здавались мені безоднею,
З якої я вже ніколи не виберусь.
І я розумів, що ти — сеньйора,
А я, навпаки, — васал.

КРІЗЬ СТОЛІТТЯ

Ми чуємо тебе, Кобзарю, крізь століття,
І голос твій нам душі окриля.
Встає в новій красі, забувши лихоліття,
Твоя, Тарасе, звільнена земля.
Лягли шляхи нові, широкі й вольні,
Степи, озера й ріки ожили.
Немає тих доріг, що гнали люд у штольні,
Що кріпаків на панщину вели.

Немає тих доріг, де закипілась мука,
Де відчай і журба ходили, мов брати, —
Нові шляхи кладуть твої онуки,
Нове життя прийшло у їх хати.

І бачиш ти із канівського схилу,
Як новий день над світом устає,
Як сивий Дніпр свою могутню силу
По жилах дротяних народу віддає;

Як береже твої, Тарасе, заповіти
Сім'я народів, вільна і нова,
І як, любов'ю партії зігріта,
Розквітла Україна трудова.

У росяні вінки заплетені суцвіття
До ніг тобі, титане, кладемо.
Ми чуємо тебе, Кобзарю, крізь століття.
Тебе своїм сучасником зємо.

Десь на горизонті хмара-хустка
Манить в даль, мов дівчина у сад,
І весни такі пахучі згустки
Розплескалися об голубий фасад.

Дні стоять погожі і привітні —
Розтопилося б і серце кам'яне;
Всі на вулицях — немов знайомі, рідні,
Лиш чомусь не впізнають мене...

МОЯ ВИНА

За лісом дим підвівся по спіралі,
І ти, ображена, застигла у вікні —
На віях сльози... І осінні далі
Сумну мелодію навіяли мені.
Про те, як двоє молодих, гарячих
Палку любов зустріли у маю
І через гордість та уперті вдачі
Загубили щастя й молодість свою.
У мене в серці злиток горя й муки,
Та й ти вже, бачу, каєшся сповна.
І я кладу тобі на плечі руки
І говорю: «Пробач... Моя вина...»

У ВАГОНІ

Ти сидиш навпроти, кучерява,
І з-під вій на мене — блись та блись.
У твоєму погляді лукавім
Хитрість і захоплення сплелись.

Та весела посмішка дівоча
Будить в серці не любов, не спів.
Ні, твого кохання я не хочу,
Як ніколи фальші не хотів.

Я для тебе іграшка, забава,
Але й то всього лише на мить.
Я ж не хочу, я не маю права
На дрібниці серце розпилить.

Бо крізь очі видно порожнечу,
Легковажність у душі твоїй,
Та й сказати мушу я, до речі,
Що поклявсь у вірності другій.

Тій дівчині, що тобі не пара.
В неї очі ніжні та ясні,
А у тебе нині пашать жаром,
Тільки кригу видно в тім вогні.

Я ж себе не дам тобі в забаву
Ні тепер, ні завтра, ні колись...
Не дивись на мене так лукаво,
Не дивися, чуєш, не дивись.

МАТЕРІ

В хаті сонячний промінь косо
На долівку ляга з вікна...
Твої чорні шовкові коси
Припорошила вже сивина.

Легкі зморшки обличчя вкрили —
Це життя трудового плід.
Але в кожному русі — сила,
В очах юності видно слід.

Я таку тебе завжди бачу,
Образ в серці такий несу —
Материнську любов гарячу
І твоєї душі красу.

Я хотів би, як ти, прожити,
Щоб не тліти, а завжди горіть,
Щоб уміти, як ти, любити,
Ненавидіть, як ти, уміть.

МАНДРІВНИК

Кусень хліба, молоко в торбині,
Босі ніжки, збиті до крові, —
Гонить хлопчик гуси по стежині,
Прутиком похвиськує в траві.
І звертають хлопцеві з дороги,
Кидають привітно на ходу:
«Ти куди, козаче кривоногий,
Може, вже шукаєш молоду?»
Тільки він всміхається солідно
Та спідлоба гляне мимохідь,
І йому нітрохи не обидно,
Що його не хочуть розуміть.

Бо ж ніхто не знає, що хлопчина
Всі шляхи, де йшли мандрівники,
Буде знати, як оцю стежину,
Що веде від хати до ріки.

БЕЗСМЕРТНІ ПРЕДКИ

Раби будували замки й храми,
Сіяли й жали — раби.
Труд їх стоїть над віками —
Свідок життя й боротьби.

Із кожного купола й брами
Крізь роки темряви й злоби
Вони промовляють словами
До нас, до моєї доби:

«Люті кати поглумились над нами,
Скільки лягло нас у чорні гроби,
Та перемога — дивіться! — за нами:
Смерть — не кінець боротьби.

Ті, що життя прогуляли без діла,
Що у народній купались крові,
В землю лягли і безслідно зотліли —
Ми ж і понині живі!»

Чую ваш голос простий і ласкавий,
Предки безсмертні мої:
Праця людини — окраса і слава,
Праця людини — безсмертя її!

СИНІЙ КОНВЕРТ

Знову з пошти в синьому конверті
Друзі лист бажаний принесли.
Довго йшов він — літери затерті
Про його шляхи розповіли.

Десь у вечір зірка мерехтлива
Задивлялась, певне, неспроста,
Як дівчина вперше несміливо
Відправляла милому листа.

Він ішов через поля замріяні,
Через ріки дальні і мости,
Щоб слова, розлукою навіяні,
Хлопцю в гуртожиток принести,

Щоб крізь рівні літери затерті
В душу очі глянули сумні...
Гарний лист у синьому конверті
Друзі принесли... та не мені.

ПОСВЯТА

Згадують багато, а писати мало —
Справді до нудоти просто все було —
Примітивна пісня тишину ламала,
І холодна осінь кралася в село.
І тремтіли в мене пальці задубілі,
Як я не старався їх сховати в рукав,
І під час поїздки у автомобілі
Ти в моїх розмовах «єресі» шукав.
І безплідні мандри до німого бору,
Де грибів немає, лиш трава руда,
Де байдужий дятел оббиває кору
І смішна синиця зиму вигляда.
І була із нами дівчина в машині,
Може, трохи гарна, але більше зла,
І горіли фари, і шуміли шини,
І дорога довга куцою була.
Згадують багато, а писати мало —
Справді до нудоти просто все було —
Тільки чомусь в душу глибоко запали
І старенька мати, і твоє село.

МАЛЕНЬКІ СОНЦЯ

Минула ніч, і сонце білогриве
Несе на тросі огненному день,
І блискітки, швидкі та метушливі,
Стрибають на асфальті де-не-де.

Мовчать каштани, стомлені і мляві,
Та ось під них, у царство тишини,
Ввірвалися чорняві і біляві,
Блакитнооокі дочки і сини.

І вже каштанам ніколи дрімати,
І сонце не надивиться згори
На їх носи, рум'яні і кирпаті,
На витівки, на ігри дівчорі.

І небо теплотою глибиніє,
І радість наливається в серця —
Сміються, бігають, пустують, мріють
Малесенькі замурзані сонця.

★ ★ ★

Ти йшла з села дорогою гнилою,
Місила грязь простими чобітьми,
І пахнув вірш твій теплою смолою,
Кленовими гарячими слізьми.

А чорне листя сипало під ноги:
Тобі — дорога, а зимі — постіль.
І ти в душі несла людські тривоги,
Людські бажання, сумніви і біль.

Ревли вітри... Ти, стомлена ходою,
Зійшла з дороги на твердий обліг,
Змінила жар тепленькою водою,
Знайшла сухенький, затишний нічліг.

І заспівала про смачні цілунки,
І людський біль у віршиках затих,
Бо ти забула про мужицькі клунки,
Про жебраків на вулицях пустих.

Та я тебе не волочу до суду,
Я тільки хочу на кінець сказати:
Народ тебе ніколи не забуде,
Бо він ніколи вас не буде й знати!

★ ★ ★

Проходять дні. Життя стікає,
І десь громи гримлять у високості.
Я жду весни, але її немає,
Вона до мене не приходить в гості.

Мене докука гадиною стисла,
Одна дорога — у Дніпро із кручі...
Будь проклят той, хто дав уміння мислить,
Хто дав нам розум і серця жагучі.

САЛЮТИ МИРУ

В дні травневі, мріями багаті,
Коли щастя хлюпає з пісень,
Ми щороку зустрічаєм свято —
Перемоги радісної день.

І встають у пам'яті дороги,
Ті, що довелося нам пройти,
Щоб багрянний прапор Перемоги
Над рейхстагом гордо піднести.

І живуть у пам'яті народу
Його вірні дочки і сини,
Ті, що не вернулися з походів
Грізної, великої війни.

Їх серцям — віками пломеніти
На червоних наших прапорах,
Їх думкам — перемагати і жити
В наших творчих думках і ділах.

Їх життя, їх помисли високі,
Котрим не судилось розцвісти,
Закликають мир ясний і спокій,
Як зіницю ока, берегти.

І тому, коли надходить свято,
Кожен рік у травні, навесні,
Наші грізні бойові гармати
Салютують миру — не війні!

* * *

Ти байдужа, як мертве місто,
І далека, як зір вогнів,
До безумства ясна і чиста
Пригадалася знов мені.

Де знайти фантастичну поляну,
Щоб у колі сестер твоїх
Впасти в руки твої, Світлано,
І померти від лоскоту їх?

★ ★ ★

Ти до мене прийшла не із казки чи сну,
І здалося мені, що стрічаю весну.
Ти явилась мені — і здалося, що світ
Помолодшав навколо на тисячу літ.
Скільки ніс я для тебе тривог і тепла,
Але ти, як весна, стороною пройшла.

СТАРІСТЬ

Сім десятків дідові старому,
Сам незчувсь, коли і відгуло,
Вже лице пожовкло, як солома,
Борознами вкрилося чоло,

Сяють очі глибоко спідлоба,
Тільки пух лишивсь на голові...
Лає син, що ні чорта не робить,
Допіка невістка: ще живі?

Остогидло діду хліб жувати,
Слухати образи від усіх,
Ціле літо горобців ганяти
Та граків сусідові на сміх.

Взять би істик, торбу через плечі
І піти світ заочі з села,
Але звик до хати, до малечі,
Що його, мов батька, облягла.

Все стерпить, хіба заплаче стиха,
Дивлячись на добрих малюків.
Все стерпить — докори, сором, лихо —
Лиш би вмерти на землі батьків!

РОЗКІШНІ ТРУПИ

Раби хвилиної непевної забави,
Легкого щастя й долі шукачі,
Хіба ви кращі, ніж бездарні, мляві,
На смітник викинуті паничі?

І совість ваша п'яна і нечиста,
Мов каламутна весняна вода.
Ви проіснуєте без цілі і без змісту
І по собі не лишите сліда.

О, ви навчилися носити зачіски модні,
Цінить красу, жувать слова чужі
Та проїдати копійки народні,
Ви — філістери, гниди — не мужі!

Але за ширмою чванливості і цноти,
За блиском розкоші і шиком суєти
Вам не втаїти власної гидоти
І не сховать своєї пустоти.

47-й РІК

Забулися давно образи, суперечки,
Злиденні і напівголодні дні,
Та не забуду я, як пінилася гречка
І чорногузи гуртувались на стерні.

І люди йшли байдуже, мов лелеки,
Із косами дідівськими на лан,
В полукіпках лишали чорні глеки
І, зуби стиснувши, «виконували план».

І вдови плакали, кричали діти «папи»,
А на сніданок — жолуді одні.
І в гарбах пнулися скелети-шкапи,
Худі, немов колгоспні трудовні.

Я не забув мужицькі очі хмурі,
Обличчя матерів налякані, тривожні,
Коли писали ви, продажні шкури,
Про їх життя, щасливе і заможне.

МОЖНА

Можна вірить другові чи милій,
Марить наяву чи уві сні,
Білизну червневих ніжних лілій
Заплітатъ букетами в пісні.

Можна жить, а можна існувати,
Можна думать — можна повторять.
Та не можуть душу зігрівати
Ті, що не палають, не горять!

Люди всі по-своєму уперті:
Народившись, помирає кожна,
А живуть століття після смерті
Ті, що роблять те, чого «не можна».

★ ★ ★

Не бажаю я нічого, хочу тільки одного:
Стуку серця дорогого біля серденька мого.
Хай мене, немов пилину, носить доля по землі,
Подаруй мені хвилину — і забудуться жалі.
І минуле зло розтане, ніби привиди сумні,
І лице твоє кохане буде сяяти мені.

★ ★ ★

Осінній вечір морозом дихав,
У небі місяць, немов п'ятак...
Вона пройшла непомітно, тихо,
Голівку мило схиливши так.
Вона пройшла — і мені ні слова,
Лиш на хвилину звела брову...
І сіяв вечір густу полову
На пережовклу суху траву.

★ ★ ★

Щось нове у серці забриніло,
Мов сп'янило запахом суцвіть,
Будить думку і бадьорить тіло,
Але що — не можу зрозуміть...

* * *

Ти спішила од мене,
ти квапилась дуже...
Ворушилися тіні
в асфальті байдуже.
Я стояв, і дививсь,
і не бачив нічого,
Тільки чув, як співали
закохано ноги.
Тільки чув, як спішиш,
як тікаєш од мене
В надвечір'я дзвінке,
гамірливо-шалене,
Тишина проковтнула
мелодію ніг,
Я не рушив із місця,
услід не побіг —
Ти ж спішила од мене,
ти квапилась дуже,
А мені так хотілось
бути байдужим.

Зимовий вечір,
Закуривши люльку,
Розсипав зорі,
Неначе іскри,
Пустив хмарки,
Мов кільця диму,
І, проскрипівши чобітьми,
Шепнув морозам,
Щоб готували вікна,
Ліси вбирали
У білий іній
Та готували
Йому постіль.

★ ★ ★

Флегматично зима тротуаром поскрипує,
Фантастичні плете казки,
Позіхне десь під білою липою,
На шибки покладе мазки.

Вкриє землю габою сріблястою,
І в напруженій тиші нічній
Світ здається чарівною казкою,
Нерозгаданим плетивом мрій.

МЕЖА

Давить душу не осіннє олово,
Тож не дивно, що самі собі
Ми пускаєм кулі часом в голови,
Закусивши зойки на губі.

Шлях у всіх кінчається труною,
Кожному призначена межа,
Де порветься тихою струною
Муками натягнута душа.

УКРАЇНСЬКА МЕЛОДІЯ

Довго тужить сумна бандура
Про діла у старій сивині,
І якусь невідому зажуру
Навіває та пісня мені.

Не мелодія — збурена рана,
Не слова, а безжальні голки,
Тільки бачу не сині лимани
І не горді козацькі полки.

А ввижається — там, біля шляху,
На потоптаній кіньми траві
Жирний ворон, мов чорна папаха,
На козацькій сидить голові.

А нав-крут по-ру-ба-ні
До-си-на-ють сни,
І да-ле-ко бу-бо-ни
Кли-чуть до вій-ни.

★ ★ ★

Мені здавалась пошлою й бридкою
Бравада напускна безвусих юнаків,
Що вечорами, пригасивши світло,
Несли в кімнатах плітки еротичні,
Розповідали про сумнівні вчинки
І смакували голосно й цинічно
Свої любовні втіхи й насолоди.
Я їх не слухав. Сплющивши повіки,
Про тебе думав і зітхав нечутно.
В кімнаті тхнули прілі сигарети,
І різав носа неприємний дух.
А мені ввижались білі ниви,
Знайомі образи витали наді мною,
І ти мені на плечі клала руки,
І обпікала дотиком гарячим,
І я мовчав. Я не хотів про тебе
Розповісти завзятим брехунам,
Які б моє кохання осміяли.

МАЛЮСИ

Нехай слова ці скучні і бездарні,
Та як мені не написати їх —
Я в них прийду до скромної друкарні
І буду знову втоптувати сніг.

І буду знов у вікна заглядати,
Брехати, що не холодно мені,
Твої нечутні кроки впізнавати
В морозній монотонній тишині.

І цілуватися в провулку до безтями...
Чого б тепер я тільки не віддав,
Щоб тільки знову все було так само,
Як я у вірші цьому пригадав.

Щоб знов були ті суперечки марні,
Щоб від кохання знову я дурів...
Нехай слова ці скучні і бездарні,
Та я їх кров'ю власною зігрів!

Лаються, і плачуть, і сміються,
Дорікають, просять і кленуть
В час, коли над нивами зів'ються
Пахощі в прозору каламуть.

Ходять, заціловані до болю,
З криком божевільним на устах,
Бо ж проснулась то весняна воля
В стомлених і змучених серцях.

Бо, напнувши сонячні намети,
Що весна дурманом налила,
До струмка припала вся планета,
Упилася і в танок пішла.

КРИВЛЯКАМ

Не видумуйте муки і драми,
Не видавлюйте з себе сліз,
Правді в очі дивіться прямо,
Не відводьте погляду вниз.

Не вимучуйте з себе сміху,
Коли серце стогне від мук,
Не благайте у долі лиха,
Коли щастя іде до рук.

Будьте схожі самі на себе —
Чи розумні, чи просто дурні.
Будьте чортом чи ангелом з неба,
Тільки не будьте штучні й смішні.

★ ★ ★

Ви плачете? У вас, напевне, горе,
І ваші сльози варті співчуття,
Та хай ніколи смуток не поборе
Нестримної любові до життя.

І хай чужа усмішка в ту хвилину,
Кому сьогодні щастя розцвіло,
Не здасться вам тупим ударом в спину
І не пробудить в серці зло.

* * *

У душі моїй —
Місця немає туманам.
У душі моїй —
Сонце червоне буя,
І регоче, й гримить
Голубим океаном
Нерозтрачена радість моя.

У душі моїй —
Шторми, і грізні прибої,
І тривога,
Мов хмара грозова,
Встає.
Я вродливий з тобою,
Розумний з тобою,
У тобі — моя ніжність
І серце моє.

Облягли нас тумани.
У їхньому клоччі
Піднімаються сумніви,
Мов комиші.
Ти не бійся дивитись
В мої розтривожені очі,
Очі —
Вікна моєї душі.

* * *

Набігла довга тінь на пристані,
Розбивається об причал,
І, різкими гудками освистані,
Гонять води за валом вал.

І пливуть каравани низкою —
Їм байдуже — чи шторм, чи штиль.
А мій човен здається тріскою
І на гребені їхніх хвиль.

★ ★ ★

Іду, не хрестячись, в дорогу —
Я віру прадідів забув.
Коли б я вірить став у Бога,
То Бог на тебе б схожим був.

КОМЕТА І СІРНИК

I

В холоднім космосі блукаючи без цілі,
Вона Землі хвостом не обмине
І омахів огнисті заметілі
З нічного неба щедро сипоне.

І довго будуть дивуватись люди,
Напишуть вчені тисячі томів
Про те велике і незвичне чудо,
Про феєрверк небачених вогнів.

II

Сірник малий в руках у господині
В кімнаті темній спалахне на мить —
Хитне на стінах чудернацькі тіні,
Щоб потім вмерти й більше не ожить.

І люди всі не бачать в тому дива,
Звичайна річ, до цього кожен звик.
Хоч всім потрібний вогник сиротливий
Видобуває крихітний сірник.

* * *

Я не бував за дальніми морями,
Чужих доріг ніколи не топтав —
В своїм краю під буйними вітрами
Щасливим я і вільним виростав.

Мене ліси здоров'ям напували,
Коли бродив у їхній гущині,
Мені поля задумливо шептали
Свої ніким не співані пісні.

Коли не вмів ще й букваря читати,
Ходив, як кажуть, пішки під столом,
Любить людей мене навчила мати
І рідну землю, що б там не було.

Чужих країв ніколи я не бачив,
Принад не знаю їхніх і окрас,
Та вірю серцем щирим і гарячим:
Нема землі такої, як у нас.

ТИША

Не розірвати цю холодну тишу,
Вона міцна й похмура, мов граніт,
Хоч в ній пробив мікроскопічну нішу
Наш галасливий і бездарний світ.

І бурі й шторми — то дитячий лепіт,
То відчайдушний виклик німоті,
То безнадійний крик у безконечнім склепі
І непокірність вічній самоті.

Зловісна тиша. Холодно і млосно.
О, чим її, прокляту, розірвать,
Щоб зашуміло щастя стоголосне
І не дало нам більше спать?!

★ ★ ★

Я тут один, мов у чужому краї,
Ніхто мене, як друг, не привіта.
Постійно тута щире серце крає
І самота постійно огорта.

Чужі мені ці ідоли надуті,
І псалми їм складатиму не я,
Бо не втонула в пошлій каламуті
І не заснула молодість моя.

★ ★ ★

Я юності не знав. Нудотно і похмуро
Пройшли мої, можливо, кращі дні
У тісноті і сутінках конури

З думками власними наоднині.
Я не шукав хвилиної утіхи,
Бо соромітними здавалися мені

Вульгарні танці і розмови тихі,
П'янке тепло дівочої руки
І губи, скорчені від сміху.

І все було у мене навпаки:
Коли гриміли духові оркестри
І шарпали підлогу каблуки,

У мене в роздумах проходили семестри.
Були зі мною сум і самота
Та ще нудьга й докука, ніби сестри.

Тепер смішні — дитяча прямота,
І аскетизм, і холодність уявні,
Бо сонне серце сполох калата.

І та моя відчуженість недавня
Мене залишила — і я бажаю жить,
Відкрить на вікнах посірілі ставні,

З людьми сміятись, плакати и любити.

У маленьких очах відбивається світ —
Гамірливий, гучний і великий —
Буйна радість зелених віт,
Білі хмари і срібні ріки.

В них — червона печаль зірниць
І світанків краса незабутня.
Із маленьких лукавих зіниць
Поглядає на нас майбутнє.

В них відіб'ється простір без меж,
Тиха вулиця й сине поле,
Але клекіт страшних пожеж
Хай у них не тремтить ніколи.

Хай в маленьких очах відбивається світ —
Од маленьких ромашок до стартів великих,
Хай в них світиться синій зеніт,
А не жах од побоїщ диких.

ОШУКАНА МОГИЛА

Отут, де сумно опустили віти
Стрункі тополі на твердий обліг,
В пропахле димом сорок третє літо
Він за неправду у бою поліг.

Його селянки в землю тут зарили
Без почестей, без жалю, без труни...
Шумлять тепер навкруг його могили
Розкішні придорожні бур'яни.

І лиш діди, як сонце похолоне,
Розказують повільно, ніби сон,
Що бивсь він до останнього патрона
І не хотів здаватися в полон.

Та не вінча його героїв слава —
Під небом неосяжно голубим
Тополі українські величаві
Докірливо гойдаються над ним.

Прислужнику лукавих і неситих,
За що поліг в неправому бою?
І сироти твої й тобою вбитих
Дурну відвагу прокляли твою.

Життя твій слід і пам'ять загубило:
Нема хреста, ні імені, ні дат —
Стоїть німа, ошукана могила,
Де спить безславно фюрера солдат.

ГОЛОВЕШКА

Кажуть, люди жили табунами,
Спали покотом в млі печер,
Цілувались при зорях ночами
На крутих узбережжях озер.

Говорили, що знали і вміли,
Не таїли своїх думок,
А на брилах поети невміло
За рядком карбували рядок.

І тоді лиш з'явилося горе
В небагату і щирю сім'ю,
Як полізли люди у нори,
І до того ж — кожен в свою.

Найпаскудніший, підлий гаде!
Ти посіяв між нас брехню,
Як украв, вихаючи задом,
Головешку «свою» з вогню.

Ти за кривду усю в одвіті,
Бо від тебе до наших пір
Стільки правд розвелось на світі,
Стільки лисячо-людських нір.

Ти живеш і до цього часу
У смердючій своїй норі,
Обпиваєшся пивом і квасом,
Виповзаєш на світ на зорі.

Будеш, мабуть, ще довго жити,
Але здохнеш нарешті ти,
Тільки треба з усього світу
Головешки докупити знести.

ДІД УМЕР

От і все.

Поховали старезного діда,
закопали навіки у землю святу.
Він тепер вже не встане
і ранком не піде
із косою під гору круту.
І не стане мантачкою тишу будити,
задивлятися в небо, як гаснуть зірки.
Лиш росою по нім буде плакати жито,
і пливтимуть над ним непомітно віки.

От і все.

Поховали хорошу людину,
повернули навіки у лоно землі.
Та невже ж
помістились в тісну домовину
всі турботи його,
всі надії,
жалі!

Та невже ж то
йому все віднині байдуже —
чи світитиме сонце,
чи ніч напливе!

Біль у душу мою закрадається вужем,
відчай груди мені розпанахує, рве.

Я готовий
повірити в Царство Небесне,
бо не хочу,
щоб в землю ішли без сліда
безіменні,
святі,
незрівнянно чудесні,
горді діти землі,
вірні діти труда.

Хай шалені гудуть
над планетою весни,
хай трава пнеться вгору
крізь листя старе...
Я не вірю,
що дід із могили воскресне,
але вірю,
що ні —
він увесь не умре.
Його думи нехитрі
додумують внуки,
і з очей ще віки пломенітимуть в них
його пристрасть і гнів,
його радощі й муки,
що, вмираючи,
він передав для живих.

КОСАР

А. С. Малишкови

В поле вийшов косар на світанні,
Ждуть його обважнілі жита,
Дзвонять радістю далі туманні,
Мов перейдені весни й літа.

Пристає косар до роботи,
Скісся блискає і співа.
Чисті краплі солоного поту
Ваговиті, мов чесні слова.

Встало сонце і впало в очі,
Хмари втому зняли з плечей —
Служать людям ці руки робочі,
Сонце людям гріє з очей.

Стали копи рядами на чати,
Залицяється колос до губ —
Так свій полудень зустрічати
Вміє щирий косар-працелюб.

Хай тим стане оце за диво,
Хто під регіт і плач жоржин
Йде косить поетичну ниву,
Позичаючи мозку в машин.

Буде, мабуть, повік «кустарно»
Оброблятися нива оця —
Там пускати машину марно,
Де працюють людські серця!

Устає косар до роботи,
Скісся блискає і співа.
Ніби краплі солоного поту,
Світять чесні його слова.

* * *

Хто у тому винен, я не знаю,
Та й шукати винних не піду.
Тільки думка думку обганяє —
Як мені звести їх до ладу?

Може, так написано від роду
(Та чи в цьому втіху я знайду?),
Що в житті моїм одні незгоди,
Іншим теж несую одну біду.

Може, так судилося од віку
І даремно я шукаю лік —
Хай розбите серце, мов каліка,
Стугонить у грудях цілий вік.

І нехай на голову бездари
(Дурневі — навіщо голова)
Упадуть, як безпощадна кара,
Синові докірливі слова.

Я не жду і не прошу пощади —
Хай життя не балує мене —
Що ж робити, коли поруч з гадом
Батькове ім'я він пом'яне?

І нащо йому, малому, знати,
Що печаль сосе, немов змія,
Що для мене найлютішим катом
Стане совість змучена моя.

ВКЛОНИСЯ ЇЙ

...жінки — матері нашого народу.

О. Довженко

Коли малим ти вперше став
на ноги —
Яка ж то радість матері
була!
Від тихої колиски до порога
Вона тебе за руку провела.
Вона прибігла стомлена
з роботи,
І, може, сон їй очі замикав,
А дома — новий клопіт і турботи,
І довга низка непочатих справ.
І ти не знав, що терпли в неї руки,
Коли вона сідала до стола
І, затаївши біль в душі і муку,
Із батьком річ проникливу вела.
Вона писала: «Добре нам живеться,
Ти ж про одне, про перемогу дбай.
Уже синок наш бігає й сміється...
Скоріше окупантів добивай...»
Вона усе тоді робити вміла,
Вона усе тоді робить могла,
Вона усім нам щедро уділила
І ласки, і сердечного тепла.
Їй не шкодує синівської любові,
Її мозолі й зморшки —
все шануй,
Вклонися їй, скажи привітне слово
І руки працьовиті поцілуй.

Навчись їй всім серцем поважати
І берегти від злоби і наруг:
Радянська жінка — трудівниця, мати, —
Вона твій перший і надійний друг.
Їй по плечу, здається, світ підняти,
Їй справи по плечу — великі і малі,
Бо це ж вона, вона народу мати,
А значить —
Мати правди на землі.

★ ★ ★

Може, ти зі мною надто строга,
Та й чого б ти ніжною була?
Але ти в життя моє убоге
Зіркою яскравою ввійшла.

І нехай проміння те не гріє,
Що послала зірка здалека,
Та до неї лине й лине мрія,
Ніби світло, тиха і легка.

І не треба долі дорікати,
Всіх не може обігріть вона:
Нас до тебе горнеться багато,
Але ж ти одна.

ТІНЬ

Біг чоловік через поле дике,
Біг чоловік через темний ліс,
Повну вулицю лементу й крику
У легнях набряклих ніс.
Біг чоловік через сонні луки,
Вибився з сили від голосінь.
Тенором, повним черствої муки,
Допитувався:
«Де ж моя тінь?
Тиха, сіренька, на мене схожа,
Завжди зі мною ходила тінь —
Жити без неї не можу,
Ніби дерево без корінь.
Вона мене в скруті завжди виручала,
Зі мною ходила і спати лягала.
Як день — то казала, котра година...
Бувало, до сонця повернеш спину,
І прямо перед тобою стелеться власна тінь,
Милуйся до ночі, якщо не лінь.
І раптом втекла.
Я один залишився.
І відразу ж без неї у дурні пошився,
Бо не второпаю, котра година,
Куди повертати потилицю й спину
І як узнати — чи день, чи ніч...
Раз тінь моя пурхнула пріч...»
І побіг чоловік по світах блукати,
Знемагати від сліз і квилінь,
Спотикатися, шукати, благати:
— Поверніть мені тінь!..
А тіні байдуже. Живе сама.
І видає себе за людину.
І хоч нічого людського в ній нема,
Ніхто не помітив зміни.

* * *

Ми усі по характеру різні,
І смаки не однакові в нас,
Та одна нас ростила Вітчизна
У великий розбурханий час.

І які б нас не кликали далі,
Перед нами єдина мета.
Скрізь життя у нестерпному шалі
Нас, гарячих і юних, віта.

Буде в нас і кохання і сльози,
А комусь не забракне і мук,
Та ніякі вітри і морози
Не погасять тепла наших рук.

Ми усі по характеру різні,
І смаки не однакові в нас,
Та одна нас ростила Вітчизна
У великий розбурханий час.

Я і в думці обняти тебе не посмію,
А не те, щоб рукою торкнутися смів.
Я люблю тебе просто — отак, без надії,
Без тужливих зітхань і без клятвених слів.

Навіть в снах я боюсь доторкнутись до тебе,
Захмеліть, одуріти від твого тепла.
Я кохаю тебе. Мені більше не треба,
Адже й так ти мені стільки щастя дала.

* * *

Як хороше радіти без причини,
Коли на місто сутінь опада
І чується, як тихо, безупинно
Дзюрчить у стоки весняна вода.

І сну нема, і спокою немає,
І відчаю, і певності нема,
Тебе ж у далеч владно закликає
Напоєна надіями пільма.

І хочеться всю землю обійняти,
І йти шукать нечуваних пригод...
О, скільки музики натхненної багато
У шумі каламутних вод.

ЖОРНА

Натуга на руках,
від втоми чорних,
здувала жили,
ніби мотузки.
Каміння клацало зубами
в жорнах,
жувало жовті зерна на друзки.
І сіялось не борошно,
а м'юка...
При тьмяному мигтінні каганця
жіночі ніжні
материнські руки
тягли за ручку
камінь без кінця.
Журливо мліли очі сумовиті,
і борошно,
мов біла кров, лилось...
Це все було
в двадцятому столітті,
що грозами над нами пронеслось.
Ми часто чуєм
радісну зловтіху
у голосі ворожому,
чужім,
що заглядали кривда
й люте лихо
у наш —
для щастя виведений — дім.
Хай сатаніють
виродки од крику —
нас не знобить
од їхньої хули:

нам жорна ті
із кам'яного віку
на танках варвари
з Європи привезли.
І то для них
таки й була наука,
коли —
у всього світу на виду, —
немов у жорнах,
дужі наші руки
перемололи варварську орду.
Народе мій!
Титане непоборний,
що небо підпирає голубе!
Твій гордий подвиг
не принизять жорна —
вони лиш возвеличують тебе.
Дарма біситься
злість ворожа, чорна —
нічим не очорнить
твої боротьби!..
Цілую руки,
що крутили жорна
у переддень космічної доби.

З ДИТИНСТВА

В мене була лиш мати,
Та був іще сивий дід, —
Нікому не мовив «тату»
І вірив, що так і слід.

Був певен, що батько лишній,
Крикливий, немов сусід,
Коли заставав на вишні,
На мене кричав, аж блід.

Та боляче б'ється, думав,
Не пустить гулять на став,
І тому не знав я суму,
Щасливим собі зростав.

І лиш як минули роки
І я непомітно зріс,
Мені часто кидалось в око,
Як сину сусід той ніс

То нові штанці святкові,
Сорочку, що так до лица,
Або чобітки з підковою
Приносив йому од шевця.

Але мене й це не вабило,
Бо заздрити, знав, не слід,
І звався за обновки «бабою»
У мене малий сусід.

Я вірив, що краще всього
Пісні, які знав дідусь.
Вмощує на коліна до нього
І в очі йому дивлюсь.

А він вимовляє, виспівує
Гарячі прості слова —
І все давниною сивою
В очах моїх ожива.

Мелькають червоні жупани,
Вирує, кипить Дніпро,
І Байда стріляє в султана,
Підвішений за ребро.

І грізні полки Богдана
Шляхетську орду женуть,
А з півночі десь за бураном
На поміч стрільці ідуть.

Несуться зі свистом-гуком
Богунці у всі кінці...
І я затискую руку,
Мов шабля у тій руці.

І плачу, було, й сміюся,
Як слухаю ті пісні...
Спасибі ж тобі, дідусю,
За те, що ти дав мені...

МУЗА І РЕДИСКА

Знов на лірику тягне. І знову,
Тільки виповзе вірш з-під пера,
Заведе моя жінка розмову,
Що за розум узятись пора.

І почне гомоніти й повчати,
Дорікати і лаять щодня:
В голові в тебе тільки дівчата,
Ну, хіба ж ти людина? Свиня.

Де ти взявся мені на досаду?
Глевтяки в тебе, видно, в душі!
І немає ні грому, ні граду
На твої недотепні вірші.

Без пощади, вагання і жалю
Кожне слово б'є в ціль мов снаряд.
Посадить мене треба на палю
Зо страшними злочинцями в ряд.

О домашній страшний Торквемадо!
Не спіши ти мене розпинать.
Я і сам був би сонячно радий,
Коли б віршів не вмів римувань.

Чом, як клали мене у колиску,
Не втовкмачили «жисті» суть;
Вигідніш продавати редиску,
Ніж поетом на світі бути.

★ ★ ★

І знову сам воюю проти себе —
Два чорти схарапудились в мені.
Один волає: «Зупинись! Не треба!»
Штовхає інший: «Не впиняйся, ні!»

І я іду, і падаю, і знову
Спішу вперед або плетусь назад.
Мені дарма, що брехні і обмови
Об мене торохтять,
Як об гостинець град.
Мені дарма, плюю на остороги,
Топчу улесливості мох.
Мої чорти беруть мене на роги,
І щоб мені не збитися з дороги,
То треба дослухатися обох.

ДИСКУСІЯ В ШАФІ

Поставщик шляп доктора Аденауєра повідомив одну боннську газету, що федеральний канцлер є «найдивовижнішим клієнтом». Голова Аденауєра рік у рік стає дедалі меншою.

З газет

У шафі серед шляп
Зчинився якось галас.
— Хіба між вами я рівня? —
Бундючо Нова шляпа вихвалялась. —
Ви тут без діла висите щодня,
А я на голові у канцлера пишалась!
Він так мені у всьому довіряє,
Що завжди мною голову вінчає.
— І я, бувало, канцлеру служила! —
Нервова шляпа крикнула щосили.
— І я!
— І я! —
Всі заволали хором,
Усі наперебій ділились горем,
Вкладали шляпські болі у слова:
— У нього ж відсихає голова...
Єхидна шляпа засміялась дрібно:
— Раз відсихає — значить непотрібна!
Їй-право, сестри, нічого тужити,
Я вам відкрію річ таку:
Як голові такій служити,
То краще висіть на гвіздку!

★ ★ ★

Я не люблю зими — вона така убога,
Одноманітна, барвами скупа,
І місяць білий — круглий, як лупа, —
Втопає в царстві мертвого й німого.
Я не люблю зими — вона така убога.

Усе важке й безмовне, мов каміння.
Сама ж господарка на колії доріг
Зсипає зорі пригорщами в сніг,
Купаючи в їх сонному промінні,
Усе важке й безмовне, мов каміння.

* * *

Моралісти нас довго вчили,
Вибивалися з кволих сил —
Мов, людині потрібні крила,
Їй ніяк не можна без крил.

Я плюю на слова ці завзято,
Я обурений ними без меж —
Кури й гуси завжди крилаті,
Горобці і синиці — теж!

Я готовий кричати щосили,
Надриваючи голос свій:
Не потрібні людині крила,
Серце й розум потрібні їй!

Я хочу бути несамовитим,
Я хочу в полум'ї згоріть,
Щоб не жаліти за прожитим,
Димком на світі не чадіть.

Щоб не пекли дрібні образи
Дрібненьку душу день при дні,
Я згоден вибухнуть відразу,
Неначе бомба на війні.

І диву дивному даюся,
Що з того користі катма:
Чомусь не лопаюсь, не рвуся —
Напевне, капсуля нема.

ПУЧОК СУНИЦЬ

У степу не було нікого,
Тільки вітер та ми й ковила
І мовчала струнка дорога,
Що, здавалося, в небо вела.

Та сміялося сонце в блакиті
Над безмежжям німим цілини.
В курені, що соломою криті,
Ми дівчатам несли кавуни.

І припала ж така година,
Дуже радісна й трохи сумна:
У Миколи були іменини,
А у нас не було вина.

Прокляли ми тоді дорогу,
Що вона подалась не туди —
Пнеться в небо, мабуть, до Бога,
А від нього вина не жди...

Гоготіло вночі багаття,
Танцювали зірки у вогні,
І дівчата в святешних платтях
Дарували Миколі пісні.

Чисту воду пили із бочки,
Брудершафти і тости були,
Пап солідних сини і дочки
Круг багаття тамтам вели.

І уже як першій зірниці
Усміхнулася жовта стерня,
Піднесли ми йому суніці,
Що збирали гуртом півдня.

Бо тоді у зелених суніцях
Вся фантазія наша жила.
Бачив я: у Миколи в зіницях
Синім полум'ям радість цвіла.

І стояв він, як мак, рум'яний,
Бурмотів невиразно: «Бра...»
Був Микола від щастя п'яний,
Від хмільного людського добра.

ЛИСТ ЧИТАЧІВ ПОЕТУ

Твої вірші — думок великих злиток:
У них епоха і життя нове —
Від екскаваторів до шоколадних плиток —
Яскравими картинами пливе.

І трактори, що заповзли в аули,
І літаки над хмарами шугають —
То не біда, що те сто раз ми чули,
То не біда, що те і діти знають.

І хоч про все те знаємо з газети,
Любов до тебе все-таки лелієм,
Бо нам приємно знать, поете,
Що ми й самі писати так умієм.

ВАРВАРИ

Крут багаття не танцюють дико,
Не беруться в бійці за чуби
Варвари із атомного віку,
Варвари з космічної доби.

Захищають горді ідеали,
Перегонять в гроші кров і піт,
Крізь холодні скельця-окуляри
Оглядають благодійно світ.

У палацах пишних — не в печері —
Варвари з космічної доби
Мріють дати людству на вечерю
Атомні опеньки і гриби.

УМАНСЬКИМ ДІВЧАТАМ

Умань! Добра, ласкава Умань.
Хмари в небі — мов сива шаль.
Я люблю у Софіївці думать,
Із минулого знявши вуаль.

Обійду усі гроти й альтанки,
З водограю нап'юся води.
Розумію, чому уманчанки
На побачення ходять сюди.

Ой дівчата, русяві й білі,
Чорні очі — мов стиглий глід!
Не дивитись на вас не в силі,
А мені вже дивитись не слід.

І блідніють казкові химери,
І німіє антична краса —
Ви не гірші нічим од Венери,
А вона ж цілий світ потряса!

Хто на сонце очей не мружить?
От хіба що сліпі — та й все.
Той, хто вас обмине байдуже,
Мабуть, крем'ях у грудях несе.

Я люблю у Софіївці думать,
Відганяючи спогадів рій.
Від сьогодні, ласкава Умань,
Скільки житиму — бранець твій.

Стільки в тебе очей,
Стільки рук і мозолів,
Скільки крапель в Дніпрі
І у небі зірок.
Ти не падав од вітру,
З біди не безволів,
Не насунув на душу
Ганьби козирок.

Не шукав я до тебе
Ні стежки, ні броду,
Бо від тебе узбіччям
Ніколи не брів —
Я для тебе горів,
Український народе,
Тільки, мабуть,
Не дуже яскраво
Горів.

Тільки, мабуть, не міг,
Як болід, спалахнути,
Щоб осяяти думкою
Твій небозвід,
Щоб устать, ніби зірка,
Сіянням окута
Твоїх подвигів гордих
Й незлічених бід.

Скромна праця моя —
То не пишна окраса,
Але в тому, їй-богу,
Не бачу біди —

Щось у мене було
І від діда Тараса,
І від прадіда —
Сковороди.

Не шукаю до тебе
Ні стежки, ні броду —
Ти у грудях моїх,
У чолі і в руках.
Упаду я зорею,
Мій вічний народе,
На трагічний і довгий
Чумацький твій шлях.

В букварях ти наряджена і заспідничена,
Поворозками зв'язана, ледве жива,
На обличчі тремтить в тебе радість позичена,
На губах скам'яніли казенні слова.

Україно! Тебе я терпіти не можу,
Я тебе ненавиджу чуттями всіма,
Коли ти примітивна й на лубок похожа,
Коли думки на лобі у тебе нема.

Я люблю тебе іншу — коли ти бунтуєш,
Коли гнівом під кручі клекоче Дніпро,
Коли думаєш ти, коли бачиш і чуєш
І несеш од криниці вагоме відро.

Україно, мовчи! Україно, затихни!
Не така ти багата, щоб тратить слова.
Хай брехня твоє слово дутою не вигне,
Хай не вірить твій розум в убогі дива.

Україно! Яка в тебе мрія шалена!
Ти не кліпай очима на мрію чужу.
Притулися горбами й устами до мене,
Перетни в моїм серці криваву межу!

Ти здави моє серце своїми руками
І утледиш, що в ньому немає води.
Не сиди в пелюшках над чужими віками,
Але гордо крізь смерть до безсмертя іди!

★ ★ ★

Прости мені, земле, дурість мою.
Прости, коли щось не вмію.
Я дурість ледачу працею вб'ю,
Під зливою дум змужнію.

Літа не чекають. Мій шлях нелегкий.
Спішу все пізнати й збагнути.
Прости мені, земле, коли не такий,
Як треба синам твоїм бути.

ДЕРЕВ'ЯНИЙ ІДОЛ

Я побачив, що в тебе згинаються ноги,
І від подиву ледве не вмер.
Дерев'яний мій ідоле, це ж задля кого
Ти дугою зробився тепер?
Ти замовкни, рипуча істото,
Упади на коліна і нишком тремти!
Все одно до кінця не відкриєш підлоти,
Що ховаєш у черепі ти.
Я від тебе в екстазі, я пальці гризу:
Як ти дуба в собі поєднав і лозу?
В тебе честі нема, тож немає і стиду.
Процвітай і живи, дерев'яний гібриде!
Будеш, ідоле мій, ти міцний і здоровий,
Доки буде живить тебе дощ паперовий.

ЛИСТ
ДО ВСЕСВІТНЬОГО ОБИВАТЕЛЯ

Не люблю я вас, дурнів приручених,
Ваш елейний холопський тон.
Часто в грудях моїх намучених
Вибухає сто мегатонн.

Чи ви чуєте, чи не чуєте?
Будьте прокляті ви усі,
Ті, що нині в перинах ночуєте
Й не купались ніколи в росі!

Вас тривога не будить ранками,
В мозок ваш не впивається піт,
Ядовитими диво-фіранками
Ви закрили од себе світ.

Ви премудрі, багато знаєте,
Ви умієте геть усе,
Анекдотами позіхаєте,
Коли вибухом землю трясє.

З почуттями, немовби гирями,
У турботах своїх дурних
Трясетесь над своїми шкірами,
Ніби хтось зазіхає на них.

Не трясіться, уміріть з обидою,
Начадивши, як мокрий гніт,
Щоб дивився на вас з огидою
Мозолястий і чесний світ.

Та чи вас ужалити докорами,
Скам'янілі, цинічні дуби?
Ми врятуємо всесвіт од сорому,
Од брехні, боягузтва й ганьби.

Жаль залізаних вас і приручених,
З мозком куплених за капрон...
Тому в грудях моїх намучених
Вибухає аж сто мегатонн!

АБАЖУРИ

Ступає ніч ногами бурими
На почорнілий сніготал.
Під віями, як абажурами,
Блищить очей твоїх овал.

А я стою з думками хмурими,
Досада смутку додає:
Чому від мене абажурами
Прикрила сяєво своє?

НУДНИЙ КАРНАВАЛ

Ходжу. Сиджу. Лежу. І скнію,
Мовчу. І часом шаленію
Від власних гадок і гидот.
Не задавлю у серці змія —
Він ссе і ссе собі помиї
З моїх бездонних нечистот.

О, чому я такий порожній,
Такий дурний і «невозможний»,
Що сам себе убити рад?!
Чи не тому, що мускул кожний
Із тиші рветься в світ тривожний
Під вітровій і зорепад?

Де ж ті одні-єдині руки,
Що в час досади і розпуки
Мене сховають в свій овал?
Немає їх! Лиш вітер грюка,
Та Смуток мій, Нудьга і Мука
Ведуть свій звичний карнавал.

СІРИЙ СОЛДАТ

Жаль було маленького солдата:
Карбував по вулиці він крок
І вітав начальників завзято,
Руку тицьнувши під козирок.

Крізь холодну стриманість мундира
Рвалася покора із грудей.
— Не людина ти, а лялька сіра, —
Бризкало у декого з очей.

Дуже мудрі і занадто вільні,
Втиснуті у дудочки штанів,
Зиркали поблажливо цивільні
На убожество його чинів.

Йшов солдат. І раптом вкляк на розі:
Де роззяви задавили брук,
Дівчина у відчаї й знемозі
Боронилась од зухвалих рук.

— Що ж ви тут? — заматюкався круто
Несподівано співучий альт...
Бився тім'ям одчайдушно й люто
Хуліган безсилий об асфальт...

Йшов солдат у сірому мундирі —
І йому позаздрили чи ні
Душі боягузливі і сірі
У своїм строкатому вбранні?

ЮВІЛЕЙНИЙ ЄЛЕЙ

Збіглись кури та індики,
Підняли страшний базар:
— Слава Півневі навіки!
— Півень!
— Півень!
— Ювіляр!
Крекчуть селезні з заплави,
Гуси хлипають з Дніпра:
— Ювіляру вічна слава!
— Слава генію!
— Ура!
І розчулено ридає
Із трибуни Горобець:
— Рівних Півневі немає,
Півень — перший наш співець!
Молодець!
Станьте, птахи, на коліна!
Заздріть Півневі, півні!
Він співає солов'їно
Голосні свої пісні.
Дай Вам, Боже, стільки сили,
Щоб по разу на віку
Ви, як він, сказати зуміли
Голосне, дзвінке, стокриле,
Граціозне, свіже, миле,
Дуже мужнє й дуже сміле,
Сонячне
«Ку-ку-рі-ку!» —
Це — пошана! Це довір'я!
Це скажу вам — ювілей!
Лоскїтливі, наче пір'я!

Рвуться оди із грудей!
Ніби роси-росяниці,
Сльози капають з очей,
Мов навчилися ці птиці
Ювілеїти в людей.

ПІЧ

Лиже полум'я жовте черево,
Важкувато сопе димар,
Галасує від болю дерево,
Піднімаючись димом до хмар.

Бубонять рогачі і кочерги —
Щось пригадують з давнини,
І чекають покійно черги
Засмаглілі горшки й чавуни.

З тітки полум'я сон злизало,
Тітка гладить рукою глек,
Теплий ватяник зав'язала
На застуджений свій поперек.

Біга тітка із кухні в сіни,
З-під повітки заносить дров —
З них струмує жовтаво-синя
Віковічна печаль дібров.

Звично грюкають мляві двері,
Піч гуде і димить у світ —
Скільки в пащу цій ненажері
Тітка вкинула кращих літ!

Сновигають по зморшках думи,
На щоках танцює вогонь,
Сажа в'їлася чорним глумом
У пелюстки її долонь.

Біля печі вона, мов бранець,
Слутувала під шурх спідниць,
Віддавала дівочий рум'янець
Чистоті смачних паляниць...

Менше ми гіркоти нестимем,
Стане ближчою наша мета,
Як не будуть у небо димом
Підніматись жіночі літа.

★ ★ ★

Ви, що складали псалми і оди,
Світ оглядали крізь щілини рам —
Як ви боїтеся, що вийде в люди
Ваш заношений крам!

Говоріть голосніше, ридайте більше —
Може, й прилипне комусь до рук.
А ні — то зав'яжуть пояс тутіше,
Ідіть і глитайте брук.

ОДУРЕНА

Він байдуже потис її руку
І не чув її милих докорів,
І так довго стогнали по бруку
Перестуки її підборів.
І стояв він, тупий, плечистий
І байдужий, немов колода.
І здалося — на ціле місто
Заридала вона на сходах.

★ ★ ★

Древній, обікрадений народе!
Над тобою прошумів розбій,
Та кати не вкрали твою вроду,
Не всушили дужий мозок твій.

Нові покоління, як обнова,
В лоні сповиваються твоїм.
І дідівська гордовита мова
Служить вірно і слухняно їм.

Пристрасним, орлино-мудрим зором
Дивишся у всесвіт з-під повік...
Виродки — підтвердження суворе,
Що живеш і житимеш повік!

ДО СУЄСЛОВІВ

Навіщо метушитися? Для чого
Обстоювати власну правоту,
Хвалить свої діяння і дороги,
Виправдувать мотиви і мету?

Здається, наче просите пощади
В історії, що горда і німа, —
Вона ж однак без вашої поради
Вам вирок винесе сама.

Вона словесні розметає шати,
Каміння лжі прониже, мов бурав,
Ви перед нею будете стояти
Не в тогах слів —
У трусиках із справ.

МІСТИКОВІ,
ЩО НЕЙМОВІРНО ПРУДКО
ВТІКАВ ОД ПОЇЗДА

Ти смерть учив любить,
Скажи: чому ж,
Потіючи, од неї мчиш чимдуж?
За висловом твоїм,
Вона припинить муки.
Спинися ж!
І впади в її холодні руки!
Ти ждав її,
То чому ж дикий жах
Замість блаженства
У твоїх очах?

ПІШЛА

Довго будуть сумніви долати
І морочить голову мені,
Хоч і знаю — назавжди пішла ти,
Назавжди розтала вдалині.

Щастя знов довірилось примарі,
Знов за ним у сіру ніч бреди...
На холоднім білім тротуарі
Білий сніг притрушує сліди.

* * *

Може, так і треба неодмінно,
Як робить давно вже звикли ми:
Падати слухняно на коліна
Перед геніальними людьми.

Вихвалять, і славити, й кричати,
Роздувати фіміамів дим.
Геніїв між нами небагато,
То чому б не поклонятись їм?

Але я зібрав би всіх титанів
І сказав би, знявши капелюх:
— Я не хочу вам співать пеанів
І хвальбою лоскотати слух.

Ви усі розумні та відверті,
Тож скажіть по щирості мені:
Хто й за що вам дарував безсмертя,
Хто й за що продовжив ваші дні?

Говоріть, кричіть, щоб всі узнали,
Втямили нарешті до пуття:
Смертні вам безсмертя дарували,
Смертні вам продовжили життя!

Щоб надійно крила соколині
Вас у небі вічності несли,
Мудрості своєї по краплині
Смертні вам, як бджоли, віддали.

Вас, як прапор, підніма людина
В боротьбі за правду проти тьми.
Генії! Безсмертні! На коліна
Станьте перед смертними людьми!

На білих конях пронеслися роки,
Забризкали водою з-під копит —
І десь далеко дзвонять їхні кроки,
І крешуть іскри із камінних плит.
Так молодість безцільно пролетіла,
Її, бездумну, в далеч понесло.

О, чом я не схопився за вудила
І на пусте не вискочив сідло!
І не помчався в дикому алюрі,
Повітря розриваючи грудьми,
Назустріч сонцю, радощам і бурі,
Назустріч смерті, чорт візьми!

ОСІННІЙ ДИСОНАНС

Небо, скуйовджене і розколисане,
Дрантя спустило на темні бори.
Сонного місяця сива лисина
Полум'ям сизим горить.

З ротатим, ридаючим риком
Вітри орди хмар несуть,
І ходить за їхнім криком
Бажання лягти й заснуть...

★ ★ ★

Цвіла ромашка в полі на межі,
До сонця й вітру бісики пускала,
Аж доки руки лагідні, чужі
Ромашку для букета не зірвали.
Ромашко! Ти п'яніла від тих рук,
Ти цілувати їх була готова,
Для них за біль своїх образ і мук
Ти не знайшла докірливого слова.
Благословляла тихо мить ясну,
Коли в його потрапила тенета,
А він тебе і не любив одну,
А лише як прикрасу для букета.

Верби й тополі, діброви й гаї,
Стежка між нивами плідними,
Гордо я вас називаю — «мої»,
Щиро вважаю вас рідними.
Ваша краса, ваша врода нерушена,
Ваше буяння, сади,
Владно ввійшли в моє серце зворушене
Та й залишилися в нім назавжди.
Вам воно звітне у кожному ударі,
Та пробачайте за правду мені,
Мабуть, якби народився в Сахарі,
То полюбив би степи піщані.
Так би їх пестив руками і мріями,
Так і ступити без них би не міг,
Так би із ними ділився надіями,
Мов наречену, беріг.
Рідні, не будьте за правду озлоблені,
Тим ви для мене миліші од всіх,
Тим дорогі, що ви потом покроплені
Прадідів бідних моїх.
Тому між нами кохання і щирість,
Спільне і щастя й жалі,
Я ж разом з вами підвівся і виріс
Із однієї землі.

ВИШИВАЛЬНИЦІ

Вигаптуй на небо райдугу-доріжку,
Постели до сонця вишивку-маніжку,
Щоб по тій доріжці з лебедями-снами
Плавати до щастя білими човнами.

★ ★ ★

Ні перед ким не станеш спину гнути,
Не віддасися ворогу в ясу,
Якщо ти зміг, товаришу, збагнути
Свого народу велич і красу.

ПОВЕРНЕННЯ

Я йшов і йшов по синім узбережжі,
Мовчали гордо скелі кам'яні.
Лиш паморозь осіння на одежі

Та сутінки і марення нічні
Мене назад вернути закликали
У місто, де світилися вогні.

Я не вертав. Я йшов собі помалу,
Бо щось так владно кликало мене
Туди, де гори ввечері палали,

Окутані у сяйво чарівне.
А нині зорі, лагідні і тьмяні,
Лили проміння рівне і сумне,

Я був один, як тріска в океані,
Навколо мене — тишина і ніч.
А спогади пливли, мов на екрані, —

Я був тоді з собою віч-на-віч...
Та раптом громом розкололо тишу.
І я почув суворий, владний клич:

«Куди ідеш?» — Спинився і не дишу,
А серце як не вирветься з грудей,
І я кричу у відповідь скоріше:

— Не йду я, а тікаю від людей
Шукать собі спочинку і спокою
У тишині і маренні ночей...

«Верни назад! — одгримувє луною, —
Тобі однак од дня не утекти.
Верни назад і не жартуй зі мною!»

— Не жартувать? А хто ж то будеш ти, —
Волаю в темінь гордо і завзято, —
Що смів мене вночі остерегти?!

«Тут мало слухать, говорить — багато.
Я той, хто крізь скривавлені віки,
Крізь млу жорстокості, нелюдську
і прокляту,

Вам передав огонь робочої руки,
Гарячу кров пустив у сині вени,
Окрилив і підняв людські думки.

Я вічний трудівник. Прислухайся до мене.
І повернися раз і назавжди
Туди, де труд і пісня на знаменах».

— Я праці не боюся, підожди,
Але боюсь, що в справ людських потоці
Мої безслідно згубляться труди.

«Іди назад і май собі на оці:
Твоє життя і щастя між людьми,
Бо правда і любов на їхнім боці.

Ти знидієш в обіймах ночі й тьми,
А той, хто стане краплею народу,
Вже не злякається ні смерті, ні чуми,

Не пропаде в озлоблену негоду.
Твого життя ніхто не відбере,
Коли воно доручено народу.

Бо знай: народ ніколи не умре.
Іди туди, де люди творять світло
І ставлять хрест на темне і старе».

Стояла мла, та промені, як мітли,
Змітали з неба зоряний пісок...
А вдалині казкове місто квітло.

І я пішов, прискорюючи крок,
Назустріч людям і навстріч світанню
Нового дня, нових ідей, думок,
І в серці місця не було ваганню.

★ ★ ★

Встає над нами сонце, як вставало,
Гудуть вітри в розгойданих дротах.
Зелені верби руки заламали,
І заніміло сонце на вустах.

Приходять ночі. Електричний пояс,
Немов зміюка, місто обвива.
Я лиш тоді, мій друже, заспокоюсь,
Як опустіє зовсім голова.

Як я люблю — давать не буду звіту,
Переді мною два десятки літ,
І в мене серце, мов несамовите,
Вистукує любов у білий світ.

О друже мій, попереду розлука,
А зустрічі — чи трапляться вони,
І наші спільні радощі і муки
Чи впливуть із серця глибини?

Я не скажу того, що сам не знаю,
І лиш бажання щире вироста,
Щоб, як життя наблизиться до краю,
Я міг почати так тобі листа:

Встає над нами сонце, як вставало,
Гудуть вітри в розгойданих дротах.
Зелені верби руки заламали,
І заніміло сонце на вустах.

І ми такі ж, як всі на світі люди,
І я від тебе клятви не беру,
Та лиш тоді я молодість забуду,
Тоді замовкну, як помру.

ГАЛАСЛИВОМУ МЕНТОРОВІ

Навіщо? Навіщо? Навіщо
Отой катехізис заслуг?
Залиш мені в спадщину
Думку найвищу,
Нерепнуте небо і гострий плут.
Не треба! Не треба! Не треба
Читати мені букваря!
Залиш мені правду
Про час твій і тебе
Без дріб'язку, без «ура».
Ну, як тобі, друже,
Не гріх докоряти,
Що я народився
Від тебе пізніш?
Навчи мене краще землю орати,
У правди із серця виймати ніж.
Навчи мене всьому!
Навчи мене мріять,
Кувати, і сіять,
І жати навчи!
Я буду твій час не словами мірять —
Ділами мені кричи.
Кому зрозуміла твоя скорбота,
Що я не вчорашнім —
Прийдешнім живу?
Дав час мені вдосталь
Турбот і роботи,
І клопіт новий, і насагу нову.
Навіщо? Навіщо? Навіщо?
Закрий катехізис заслуг —
Залиш мені в спадщину
Правду найвищу,
Якщо ти мій вчитель і друг.

САМОТНІСТЬ

Часто я самотній, ніби Крузо,
Виглядаю з-за обрію кораблів.
І думка безпорадно грузне
В клейкім баговинні слів.
На своєму дикому острові
В шкірянці з убитих надій
Штрикаю небо очима гострими:
— Де ти, П'ятнице мій? —
Залпи відчаю рвуться з горла,
Гуркотять у байдужу даль:
— Пошли мені, Боже, хоч ворога,
Коли друга послати жаль!

★ ★ ★

Благословенна щедрість! Все від неї,
Від щедрості думок, сердець і рук.
Краса сповита матір'ю-землею
Від щедрості страждань її і мук.

І ми народжені од щедрості любові,
Нас годувала щедрість матерів.
Ми теж її вихлюпувать готові
Із душ своїх, мов рибу з ятерів.

І все ж прожити, певне, так годиться,
Щоб старість не промовила, бува:
— Ти був, козаче, щедрим на дурниці
І на красиві та пусті слова!..

ДО ПАПУГ

Ви, що слова у юрбу метаєте,
Ніби старі п'ятаки,
Чому ви лише повторяєте?
Де ваші власні думки?
Чи ви їх нікчемність ховаєте,
Чи взагалі їх не маєте,
Чи повсихали у вас язики?

Якщо повсихали, можна пробачити,
Можна простити, але ж...
У вас язики — можна коси мантачити
Або замітати манеж!
Чому ж ви чужими сльозами плачете,
На мислях позичених чому скачете? —
Хотілось би знати все ж!

ЗЛОДІЙ

Дядька затримали чи впіймали —
Дядька в сільраду ескортували.
Дядька повчали і докоряли:
«Як вам, дядьку, не ай-яй-яй
Красти на полі свій урожай!
У кого ви крали? Ви крали в себе.
Це ж просто сором — красти свій труд».
Дядько понуро тім'я теребив
І смакував махру.
Дядько кліпав товстими віями,
Важко дивитися в очі ганьби,
Важко йому із домашніми мріями
Враз осягнуть парадокси доби.
«Та воно, так, — у кулак кахикав, —
Красти погано... Куди вже гірш».
Рвися з горлянки свавільним криком,
Мій неслухняний вірш!
Чому він злодій? З якої речі?
Чому він красти пішов своє?
Давить той клунок мені на плечі,
Сором у серце мені плює...
Дядька я вбити зневагою мушу,
Тільки у грудях клекоче гроза:
Хто обікрав, обскуб його душу?
Хто його совісті руки зв'язав?
Де вони, ті — відгодовані й сірі,
Недорікуваті демагоги і брехуни,
Що в'язи скрутили дядьковій вірі,
Пробираючись в крісла й чини,
Їх би за ґрати! Їх би до суду!
Їх би до карцеру за розбій!
Доказів мало??? Доказом будуть
Лантухи вкрадених вір і надій.

КРАПЛЯ В МОРІ

На світі законів немало,
Я нагадаю один:
Щоб море не висихало,
Потрібно багато краплин.

Але в штормову годину,
Як море бурунить гнів,
Потрібна зайва краплина,
Щоб вийшло воно з берегів.

ЧЕКАННЯ

Мерехтять у тумані огні,
Впали роси на заспані трави...
Ти прийди, усміхнися мені,
Ластів'ятко моє кучеряве.

Тихо вечір тумани пряде,
І не чути й не видно нікого,
Лиш чекання моє молоде
Одиноко стоїть край дороги.

У весняному сумі ночей
Я чекаю тебе, моя мила,
Щоби полум'ям синіх очей
Ти тривогу мою погасила.

УКРАЇНСЬКИЙ ЛЕВ

Бубнявють думки, проростають словами,
Їх пагіння бринить у завихренні днів —
Цілий тиждень живу і ходжу між левами,
Недаремно ж і місто взивається — Львів.

Є міста-ренегати, є просто байстрята,
Є леви, що мурликають, наче коти,
Божевільно байдуже облизують ґрати,
І пишаються з власної сліпоти.

Але думать про них я сьогодні не хочу,
Бо мені, видно, трішечки повезло —
Я побачив у Львові Міцкевича очі,
Кривоносові плечі й Франкове чоло.

Сивий Львово! Столице моєї мрії,
Епіцентр моїх радощів і надій!
Вибухає душа — я тебе розумію.
Але, Львово, хоч трішки мене зрозумій.

Я до тебе прийшов із захопленням сина.
Од степів, де Славута легенди снує,
Щоби серце твоє одчайдушно левине
Краплю сили хлюпнуло у серце моє.

★ ★ ★

Не лицемірити, не чванитись пихато,
Не дуракам пускати в очі дим,
Не з мудрим виглядом зазубрені цитати
Вигукувати голосом худим, —

Я не цього бажаю, не папуга,
Щоб віддаватись цьому ремеслу.
Я хочу правді бути вічним другом
І ворогом одвічним злу.

★ ★ ★

І чудно, і дивно якось
Відчути, що поруч ти,
Що в серці тривога й м'якість,
На серці — думок бинти.

Ну чим я себе розважу?
Мені не пробачиш ти,
Що я в вечори оранжеві
Тебе не зумів знайти.

Несу я німих докорів
У грудях, напевне, з пуд.
В блискучому теплому зорі
Читаю твій ніжний суд.

Тепер крізь обов'язків грати,
Крізь холод порожніх днів
Збагнув, що не вмів шукати
І ждати тебе не вмів.

Ну чим я себе розважу?
Мені не пробачиш ти,
Що я в вечори оранжеві
Тебе не зумів знайти.

Не знаю — чи був я кволим,
Чи ти загубилась в юрбі?
Та знаю, що й я ніколи
Цього не прощу собі.

МОЯ МОВА

Все в тобі з'єдналося, злилося —
Як і поміститися в одній! —
Шепіт зачарований колосся,
Поклик із катами на двобій.

Ти даєш поету дужі крила,
Що підносять правду в вишину,
Вченому ти лагідно відкрила
Мудрості людської глибину.

І тобі рости й не в'януть зроду,
Квітують в поемах і віршах,
Бо в тобі — великого народу
Ніжна і замріяна душа.

НЕВЖЕ?

I

У табунах людинозвірів
Живуть самиці і самці,
Гібриди зміїв і вампірів,
Їх сила й розум — в кулаці.

Пильнуйте, люди добрі й щирі,
Не спіть, учені і женці!
Чатують вас людинозвірі
З страхіттям атомним в руці.

II

Я думаю про тих, що народитись мали
Із плоті вбитих неньок та батьків.
Цивілізовані мавпи в мундирах
Розтоптали їх незачаті життя,
Підірвали на мінах їх вроду,
Погасили пожежами дикими
Їх незапалений розум.
Бачу: геніальних мислителів і поетів,
Закоханих теслів і хліборобів,
Бистрооких красунь і красенів,
Які не народилися тому,
Що батьки їхні розтерзані
Не встигли зустріти своїх коханих.
Я чую: ридає за ними Земля,
Сива, старенька мати,
Одурена своїми синами.
Я волаю:
— Н е в ж е?

Знову вмиратимуть неціловані?
Знову гинутимуть незачаті?
І знову голодні могили
Наситять своє чорне черево?
— Н е в ж е?

III

Ми маємо право на сум і любов,
На щастя, на сонце і трави,
І навіть на булькання зайвих розмов
Ми іноді маємо право.

Ми маємо право померти самі,
І хочеш не хочеш — колись повмираєм,
Та треба зятимить собі на умі,
Що світ зберегти од водневих громів
Ми з вами обов'язок маєм!

★ ★ ★

Заспані сні оточили мене,
Щуляться з холоду, бідні,
І в кожного личко таке чудне,
І очі — холодні, мідні.

В солодкій синіють втомі
Їх постаті сірі й дурні...
Невже ви мої знайомі?
Невже ви снились мені?

КУРДСЬКОМУ БРАТОВІ

Борітеся — поборете.

Т. Шевченко

Волають гори, кровію політі,
Підбиті зорі падають униз:
В пахкі долини, зранені і зриті,
Вдирається голодний шовінізм.
О курде, бережи свої набої,
Але життя убивців не щади.
На байстрюків сваволі і розбою
Кривавим смерчем, бурею впади.
Веди із ними кулями розмову:
Вони прийшли не тільки за добром,
Прийшли забрати ім'я твоє, мову.
Пустити твого сина байстрюком.
З гнобителем не житимеш у згоді:
Йому «панять», тобі тягнути віз.
Жиріє з крові змучених народів
Наш ворог найлютіший — шовінізм.
Він віроломство заручив з ганьбою,
Він зробить все, щоби скорився ти.
О курде! Бережи свої набої —
Без них тобі свій рід не вберегти.
Не заколисуй ненависті силу,
Тоді привітність візьмеш за девіз,
Як упаде в роззявлену могилу
Останній на планеті шовініст.

★ ★ ★

Сниться мені невідома Італія,
Сонце палюче та кремені гір,
Платтям принадно охоплена талія
І на вустах — медозбір.
Сняться мені твої плечі оголені,
Ніжна покора натомлених рук,
Губи твої переможно подолані,
Серця стривожений стук.
Палять мене твої фосфорні очі,
Перса солодкі й тісні,
Диханням пристрасним сповнені ночі —
Сняться, прокляті, мені.

★ ★ ★

Я тікаю від себе, від муки і втоми,
Від крикливих окатих міст.
Я самотній бреду в білу папороть снів,
Я зрікаюся всіх і цураюся всього,
Бо хочу побути нічим.
Я натовлений власною дурістю,
Хвалькуватістю власною вбитий,
Я від себе втечу в білу папороть снів.
Там, у снах, ніжні тигри
Цілуватимуть губи мої пересохлі,
Леопарди чарівні зніматимуть шкури
І мені даруватимуть щедро:
— Бери!
Я візьму і забуду про все на світі.
Стану сном, сновидінням солодким.
Як добре, що я — це сон,
І як погано, що я проснуся,
А біла папороть зазеленіє.

ПРИРУЧЕНИМ ПАТРІОТАМ

Обмивши губи в нарзані чи каві,
Дожовуючи свіжий бутерброд,
Ви стаєте великі й величаві
І любите Вітчизну і народ.

Ви чуєте народні віщі думи,
Його тривоги берете в серця.
Коли потієте у черзі за костюмом,
Затиснувши в долоні гаманця.

Ні, ви не блазні, ви не лицеміри —
Нікчемного презирства не убить,
І свій народ ви любите без міри,
Коли у міру вигідно любить.

За плату ви закохані в ідею
І зморшки морщите на ситому чолі...
Кому ж ви служите, приручені Антеї,
Відірвані від матері-землі?

Хто ваш народ? Яка у нього доля?
Куди його коріння проросло?
Чиї могили стогнуть серед поля,
Забрівши здичавіло у село?

Хоч раз почуйте, грамотні руїни,
Нікчемні слуги чорного добра,
Як, обіпершись вітрові на спину,
Кричить Тарасова гора:
— Нема на світі України,
Немає другого Дніпра!..

НЕКРОЛОГ
КУКУРУДЗЯНОМУ КАЧАНОВІ,
ЩО ЗГНИВ НА ЗАГОТПУНКТІ

Не чути голосінь, іржавіють оркестри,
Оратори втомились від кричань:
В труні лежить не вождь і не маестро,
А просто — кукурудзяний качан.

Труна із тупості, бездарністю оббита;
Бредуть за нею стомлені думки:
Кого оплакувать, кого мені судити,
Кому із серця відбивать замки?

Кого трясти за петельки і душу?
Кого клясти за цю безглузду смерть?
Помер качан, і я кричати мушу,
Налитий смутком і злобою вщерть.

Качане мій, за що тебе згноїли?
Качане мій, кому ти завинив?
Качане мій, лягли в твою могилу
І людська праця, і щедроти нив.

Безсонні ночі, неспокійні днини,
Мозолі, піт, думок гарячий щем
Лягли з тобою поруч в домовину
І догнивають під густим дощем.

Прокляття вам, лукаві лицедії,
В яких би ви не шлялися чинах!
Ви убиваєте людську надію
Так само, як убили качана.

ЖЕБРАК

Пристал ко мне нищий дурак...

А. Блок

Шапку дід поставив на коліна.
— Змилуйтеся, — жалібно веде...
Хто мине, а хто копійку кине
Й з видом благодійницьким пройде.

Підійду, хай дивляться прохожі...
— Родичі з тобою, діду, ми!
Забери, будь ласка, в мене гроші,
На додачу молодість візьми.

Йди собі і десь поснідай нишком,
Я ж прийму отут твої діла...
— Дайте, люди, ласки мені трішки,
Крапельку вділіть мені тепла.

Захуйте мідяки в кишені,
Золота добудьте із душі —
Болі в серці у моїм скажені,
Поможіть мені, товариші!

Мабуть, всі б від реготу помліли,
До крові б кусали кулаки:
Бач, мовляв, до чого знахабніли —
Ласки захотіли жебраки!

Хай трясли б мене, як дику грушу,
Був би я щасливим все життя,
Коли б ти в мою голодну душу
Кинула копійку співчуття.

Сам собі підспівувать не стану,
Нізащо себе не проклену —
Буду славить голубі тумани,
Гіркоту приємну долину.

Буду шаленіти від любові
До моїх прозорих сіл і міст
І шукати в кожному людському слові
Потаємний і великий зміст.

Нашої заслуги в тім не бачу,
Нашої не знаю в тім вини,
Що козацьку бунтівливу вдачу
Нам лишили предки з давнини.

Нам і те не добавляє слави,
Що вони од чужоземних сил
Заступили землю кучеряву
Горами високими могил.

Бо коли, закохані в минуле,
Прокуняєм свій великий час,
Наша лінь нікого не розчулить,
Слава ж та відмовиться від нас.

Спогади докучливі, як нежить,
Що тій славі принесуть нове?
Тільки тим історія належить,
Хто сьогодні бореться й живе.

★ ★ ★

Я не помру від розпачу і муки,
Лиш в самотні ночі навесні
Все будуть снитися милі, теплі руки
І оченята сині і ясні.

І будеш ти у кожному диханні,
І будеш ти навіки при мені
Гасить зірки очима на світанні,
Палить мене в безжальному вогні.

І буду ждати кожної години
В далекому чи близькому краю
Одну тебе, тебе єдину,
Маленьку милу дівчинку мою.

ВОРОН

Очі розпечену магму лють,
Губи тремтять потворно —
Сліпа та безсила лють
Прийшла і взяла за горло.

І став я малим та чорним
Голодним вороном.
І сиджу на березі та каркаю,
Докоряю, караю й кричу,
І людей проклинаю та картаю,
Що не можу наїстися досхочу,
І чорнію, марнію та худну,
І благаю щодня про одне:
— Пожалійте, змилуйтеся, люди,
Нагодуйте мене!..

★ ★ ★

Маленьке — не смішне,
Адже мале і зерно,
Що силу велетням і геніям несе.
Мале тоді смішне,
Коли воно мізерне,
Коли себе поставить над усе.

Але скажіть, хіба такого мало,
Хіба такі випадки не були,
Коли мале, як прапор, піднімали
І йшли за ним народи, мов осли?
І чи тоді мізерне та смішне
Не оберталось раптом у страшне?

Заграє смерть іржавою трубою,
Та я, забувши, що минає строк,
На край світів блукати за тобою
Піду у жовтій куряві зірок.

Піду блукать по всесвіту широкім,
Незваним гостем побуваю скрізь
І десь знайду невблаганну, жорстоку
Тебе, богине радощів і сліз.

І під шатром розписаного неба
Я поцілую очі твої злі, —
Візьму я все, о блуднице, від тебе,
Чим ти людей обходиш на землі!

★ ★ ★

Прощай, мій зошите!
Спасибі тобі, друже,
Що ти думок моїх
Не відцуравсь,
Що ти свої клітини
Тепло мружив,
Коли над римами
Я потом обливавсь.

Ти їх сприйняв
Без жодної огуди,
Єдиний мій читач
І шанувальник мій.
Чи сприймуть їх колись
І прочитають люди —
Побачимо.
Прощай, товариш мій.

СОНЕТИ

ЛЕСЯ УКРАЇНКА

Десь вітер грає на віолончелі,
Морозні пальці приклада до скла,
І ти одна в зажуреній оселі
Замріяно схилилась до стола.

Мов раб німий на араратській скелі
Карбує написи про подвиги царя,
Ти на папері почуттів моря
Переливаєш в строфи невеселі.

Ти — хвора дівчина — серед глухої ночі
Врізаєш в вічність огненні, пророчі
Слова з прийдешніх сонячних віків,

Щоб ті слова хитали чорні трони,
Щоб їх несли з собою легіони
Нових, непереможних Спартаків.

ЩЕ ОДИН ПРОТЕСТ

До двадцяти бунтуємо завзято,
Шукаєм правди, клянемо брехню
І віримо, що нашому огню
Належить всяку нечисть спопеляти.

Тоді ми все бажаємо змінити,
В житті своє покликання знайти.
Яка хороша й нерозумна ти,
Наївна, мила юність неумита!

Та пройдуть дні, гарячі й безнадійні,
І ми стаєм холодні та спокійні,
Такі собі чиновнички черстві.

Уже в душі нема святого болю,
І розум наш не рветься вже на волю —
Ми раді тим, що ситі і живі.

ШУМ ПОЛІВ

Поля мої! Містичні таємниці
Я відчуваю в плескоті хлібів —
Здається, сотні змучених рабів
Звели до сонця стомлені правиці.

І чую я у шепоті пшениці
Важкі зітхання висохлих губів,
І бачу згорблених, замурианих бабів,
Дівочі русі коси-блискавиці.

І хлопців сміх, і сльози немовляти,
І задуми безпомічно-крилаті
Шукають — не знаходять берегів.

І віриться мені, що тут нема облуди,
Що то мені шепочуть мертві люди
Історію насильств і батогів.

НІЧ В ОЗЕРІ

В мовчанні вод пригнічено-веселих
Застигли зорі на холоднім дні —
І озеро нагадує мені
Великий таємничий келих.

На дні повільно хмари темно-сині
Повзуть, немов підводні кораблі,
А навкруги ні клаптика землі —
Одні лиш зорі, строгі і красиві.

І я тремчу — у грудях канонада,
Я онімів, бо неземна принада
Мені так душу щастям колиса.

І соромно стає, і розум бере втома:
Адже болото й гнилизну у ньому
Хова ревниво крадена краса.

ЛЮБОВ

Дзвенять німою тутою ліси,
Коли їх ніч тремтлива обнімає
І від очей у ревності ховає
Принади їх первісної краси.

Бринять живою радістю ліси,
Як ранок спалахне на небокраї,
Як сонце огняне завісу піднімає
Із їх первісної і чистої краси.

Мені здається, — може, я не знаю, —
Було і буде так у всі часи:
Любов, як сонце, світу відкриває
Безмежну велич людської краси.

І тому світ завжди благословляє
І сонце, що встає, і серце, що кохає.

ЧАРИ НОЧІ

Лягла на всьому вечірня втома.
Палає місто, мов дивний храм.
І розтинають ніч невагому
Квадратні очі віконних рам.

Ці чари ночі такі знайомі —
Усі підвладні, покірні вам.
О, скільки вікон у кожному домі!
А там, за ними, — ідилій, драм!

Там заплітає життя тенета,
Там люди б'ються з останніх сил,
Там так знадливо звучать монети
І рве легені отруйний пил.

Там гинуть вчені, митці, поети.
Але... й виходять вони звідтіль.

ВЕРБА

Розлогі верби. Затишок і тіні.
Під ними тихо плещеться ріка,
І дівчина замріяна й струнка
Стоїть на березі у сонячнім промінні.

Як хороше у нас на Україні,
Де пісня нив чарівна та лунка,
І шепіт верб, і поклики гудка
Злились навік в мелодії єдиній.

Розлога вербо, чому ти мені
Миліша дуба, клена і берізки?
Чи не тому, що в роки ненависні
Моїх дідів сікли вербові різки

І що в жовтневі ранки голубі
Панів ми вішали на трепетній вербі?!

ГНІВНІ СОНЕТИ

1. ПОГОДА

Тремтіть небіжчика не змусиш
від морозу,

Та й від жару він пігувати не стане,
Як не народить думку, хоч погану,
Муштрований убогий розум.

Він буде завжди вірити прогнозам,
На все життя складатиме наївні плани,
Вмивати морду заспану з-під крана —
Він побоїться поклонитись грозам.

Він, може, нишком буде навіть злитись,
Та побоїться, грішник, помилитись
І буде тихо та спокійно жити.

І тільки той, хто чхає на погоду,
Той, хто не служить череву в догоду,
Зуміє правді й розуму служити.

2. БЕЗ НАЗВИ

Комусь життя — забави та відради,
А світ закритий ширмою вікна,
Турбота в нього цілий вік одна —
Дістать дружині пудри та помади.

І він до всього шкідить зуби радо,
У все повірив і приймає сповна,
А думати тоді він тільки зна,
Коли відгадує кросворди та шаради.

Безпечний дурнику. Живи собі на втіху,
Не знай ні горя, ні страшного лиха
Думки носить у черепі тугому.

Мутич пісні гутняво під сопілку,
Іж досхочу, на свято пий горілку,
Але хоч жить не заважай нікому.

Я

Не знаю, ким — дияволом чи Богом —
Дано мені покликання сумне:
Любити все прекрасне і земне
І говорити правду всім бульдогам.

А часто хочеться закрити очі кляті,
Забути все і в затишку глухім
Кубельце звити, завести свій дім,
Щасливим бути, як дурак на святі.

Та тільки серце, серце ненавмисне
Пекучим болем душу мені стисне
І відчаєм її наповнить вщерть.

І шепче хтось (можливо, совість власна):
— Не йди туди, дорога то нещасна,
То не життя, то смерть.

ЛЕВ У КЛІТЦІ

Залізні пруття обламали зуби,
Тепер ти — курка після зливи,
Лежиш у клітці, стомлений, лінивий,
Облизуючи спрагли губи.

Тебе цікаві розглядають косо —
Невже це ти, великий і всесильний,
Розбійнику жорстокий і свавільний,
Невже тебе приборкати вдалося?

Що ж, їм пора б уже збагнуть,
Що ти носив лиш ненависть і лють
В своєму серці кам'янім і дикім,

Свободи не любив, як Ватикан Корану,
А тому можеш бути рабом або тираном,
Рабом — нікчемним, деспотом — великим.

ПОЕТ І ПРИРОДА

Пройшла гроза — і знову літня проза:
Парує степ, і оживає ліс.
І горобці, неначе з-за куліс,
Упали табуном на просо.

І знов спадають трафаретні роси
Із сінокосів буйних кіс,
І знову в небі невідомий біс
Підвісив сонце на прозорих тросах.

І, захолонувши у дивній грації,
Зітхають свіжістю дівочою акації,
Вітрами обціловані до ніг...

А я дивився, серце розривалося:
Ну що в тім нового, сучасного ховалося? —
Так зрозуміти і не міг.

ПОЕТ

Я жив не раз, хоч не в одній оправі,
Вмирав не раз і знову воскресав,
Серцями людськими, мов каменем, кресав,
Втопивши біль у віковій заgravі.

Тоді, як ви плелися невеселі,
Окутані кайданами в катівні,
Мартинови під ваші сні наївні
Мені стріляли в груди на дуелі.

Я не вмирав. На прив'язі міцному
Мене, мов пса, покірні холуї
Тримали в закутку холодному, тісному,
Закинувши в віддалені краї.

Та не піддавшись зарібку легкому,
Я не прислужував ніколи і нікому.

РУСЬ

I

З глибин віків і гордо, й величаво
Встає легендами овіяне ім'я.
Минуле — сон, але сліпа змія
Не отруїла доблесті і слави.

То ж не орда завзята і кривава
Неждано появилася в степах,
Щоб у сплюндрованих і спалених містах
Шуміли оргії і варварські забави.

То встала Русь в кольчузі і шоломі,
Щоб їй стихія покорилась дика,
І вів її у далі невідомі
Син Перуна Олег-владика...

І Візантія снила крізь туман —
Підводив голову народжений титан.

II

Підводив голову народжений титан,
І йшли назустріч вічності і смерті
Нездолані, гарячі і уперті
Дружини непокірливих слов'ян.

Русь не дрімала, стомлена і млява,
Забившись ведмедем у барліг,
Бо відчували грек і печеніг
Відлуння кроків князя Святослава.

Цвіли хоругви руські на Дунаї,
І Доростол навіки записав,

Що мертвий воїн сорому не має.

І ворог знав, підступний і лукавий,
Що витязь тут не здобичі шукав,
І війни йшли не тільки ради слави.

III

І війни йшли не тільки ради слави,
Бо іншій все корилося меті —
Меч Святослава прокладав путі
Для мудрості ясної Ярослава.

Коли була Європа в забутті
Та істина у вогнищах палала,
Антична мудрість гордо оживала
В твоїм, о Русь, допитливім житті.

За ясні зорі і за тихі води
Ішли в бої сини твого народу
І гинули, слабіючи від ран.

Але тебе ця кров не зупиняла,
Бо ти й тоді, хай підсвідомо, дбала
За кращу, світлу долю всіх слов'ян.

ПОЕМИ, ЛЕГЕНДИ, БАЛАДИ, ПІСНІ

ТИША І ГРІМ

Средь этой пошлости таинственной,
Скажи, что делать мне с тобой:
Недостижимой и единственной,
Как вечер дымно-голубой?

А. Блок

I

Довго спали вітри у ярах на припоні,
Довго тиша гнітюча полями повзла,
І стояли дерева німі на осонні,
Знемагала в пилюці вечірня імла.

І на трави не бризнули роси, мов перли,
Як рум'янець густий раннє небо залив.
І здавалось — життя задрімало, завмерло,
Заблукало в безмежжі неміряних нив.

І здавалось — нема ні початку, ні краю
Цій нудоті німій і нудній німоті...
Найстрашніше, мабуть, тільки тиша карає,
Коли поруч з тобою повзе по житті.

II

Та звелася з-за лиману
Хмара темно-сиза,
Полоснули ятагани —
Блискавки — донизу.

І вітри на перепутті
Загриміли цепом,
Розірвали свої пута
І помчали степом.

І озвалися долини
Гомоном знайомим,
І упала на коліна
Тиша перед громом.

І земля впилась водою,
Мов живою кров'ю.
І обнявся сміх з журбою,
Ненависть — з любов'ю...

Гей, почуйте, добрі люди,
Заздрить мені треба:
Грім ударив мені в груди,
Грім з ясного неба.

І убив у серці тишу,
Розпанахав спокій —
Я стою і вітром дишу
На землі широкій!

III

Люди різні між нас бувають —
Симпатичні, гарні, чудні.
Дні за днями, бува, куняють,
А живуть лиш у мріях та сні.

Може, це і не дуже грішно —
Не для всіх же доступна даль,

Тільки чомусь в очах їх смішно
Заплелися журба і жаль.

І життя мовби їх не било,
І дріма в них чимало сил.
Але їм тільки сняться крила,
Наяву ж — вони зовсім без крил.

Я судить їх не маю права,
Я для них не бажаю зла —
Я і сам жив отак «цікаво»,
Доки в мене ти не ввійшла.

Сам я сонний ходив землею,
Але ти, як весняний грім,
Стала совістю, і душею
І щасливим нещастям моїм.

IV

Пригадаю усе до слова,
До зітхання згадаю все,
І мене — в недосяжне — знову
Хвиля спогадів понесе.

То наївні, а то суворі,
Сколихнуть вони спокій мій,
А за ними в холодне море
Рушить човен моїх надій.

Ой, ті плавання невеселі
(Як від правди себе втаю?) —
Розіб'ється човен об скелі,
Об гранітну байдужість твою.

V

Не жартуй наді мною, будь ласка,
І, говорячи, не мовчи.
Нащо правді словесна маска?
Ти мовчанням мені кричи.

І без слів я все розумію,
Що сказати маєш мені,
Та в мовчанні живе й надія
Не почути жорстоке «ні!».

VI

Ображайся на мене як хочеш,
Зневажай, ненавидь мене —
Все одно я люблю твої очі
І волосся твоє сумне.

Хай досада чи гнів жевріє,
Хай до сліз я тебе озлю —
Ти для мене не тільки мрія,
Я живою тебе люблю.

Для кохання в нас часу мало,
Для мовчання — у нас віки.
Все віддав би, що жить осталося,
За гарячий дотик руки.

Влийся сонцем у щиру мову,
У думок моїх течію —
Я люблю твої губи, і брови,
І поставу, і вроду твою.

Ображайся на мене як хочеш,
І презирством убий мене —
Все одно я люблю твої очі
І волосся твоє сумне.

VII

Чому смуток з тобою поруч
Часто ходить у світлі дні?
Певне, є в тебе біль і горе,
Невідомі зовсім мені.

Хоч на щастя життя багате,
Але кожна людину ждуть
І печалі, і сум, і втрати,
І не можна їх обминуть.

Але к бісу цю мудрість убогу!
І догадки під три чорти!
Я бажаю, щоб всю дорогу,
Все життя усміхалась ти.

Щоб ніколи сльоза на вії
Не світилася, мов роса.
Хай же щастям завжди ясніє
Некриклива твоя краса.

Я не йму тобі зовсім віри,
Як сумною побачу тебе, —
Небо в сутінь буває сірим,
А насправді ж воно — голубе.

VIII

Здрастуй, сонце, і здрастуй, вітре!
Здрастуй, свіжосте нив!
Я воскрес, щоб із вами жити
Під шаленством весняних злив.

Хай заляжеться тиша навколо,
Й знову стану, як ви, німим,
Але в серці моїм ніколи
Не замовкне весняний грім.

СИМФОНІЯ ПРОЩАННЯ

Над прірвою віків,
розлучений з журбою,
стою,
вдивляючись в тисячолітню млу.
І Голод
зводиться кістляво наді мною,
жене століття-зморшки по чолу.
Він сам не йде —
його ведуть під руки,
бо він уже заслаб
і занеміг.
І жалібно
тремтять в повітрі звуки,
впиваються у душу,
мов батіг.
Гей ви,
його супутники цибаті!
До мене шкапу заведіть свою —
він був не раз
в моїй селянській хаті,
бенкетував не раз
в моїм краю,
не раз давив
за шиї вузлуваті,
на цвинтар нас тягав
за голови патлаті,
на ребрах наших грав
симфонію свою.
Ведіть його сюди
до мене у кімнату —
я на прощання
вас хоч чаєм напою.

І ось вони зайшли —
Неправда і Жадоба,
свого супутника
кістлявого втягли,
розсілись край душі
і зиркають спідлоба
очима,
повними холодної імлі.
Зіперся Голод-цар
на плечі Суховія:
з-під шкіри
пнулися ребра,
мов серпи,
намісто теліпалося
на шиї —
нанизані на жили черепи.
І тільки всівсь,
безсилий, на підлогу,
як скиглити
і хникати почав.
Фокстрот у судоргах
вистукували ноги,
а він крізь піну
жалібно харчав.

ХЛИПАННЯ ГОЛОДУ

Ой не треба мені чаю! Коли маєш сором,
Дай мені цеберку м'юки у прикуску з горем.

Гірко стало мені жити на твоїй Вкраїні:
Де моє вино медове — сльози удовині?

Де моя закуска щира? Я її не бачу!
Піднеси мені хоч ложку сирітського плачу.

Де мої чарівні друзі, рідні, миловидні?
Повтікали з України світ за очі Злидні.

Де мої коханки вірні? Чому їх нема?
Стали трупами красуні Віспа і Чума.

Як я з ними обнімався, цілувався палко!
Як мені без них печально! Як за ними жалко!

А тепер я, самотній, зовсім пережився,
Ліг би я на Лихо спати, Кривдою б укритися.

Тільки хто постіль постеле? Ні царя,
ні пана...

Доля моя нещасна, зраднице погана!

Чи не знаєш ти, лукава, чи не знаєш, клята:
На перині на пуховій твердо мені спати.

Хоч ти, гордий і завзятий брате Суховію,
Не убий в моєму серці останню надію...

Тут Суховій
підскочив полохливо,
оглянувся,
відкашлявся і ну:
«Ти бачиш, батьку,
став я вже сопливим,
десь нежить підхопив
на Волзі чи Дону.
Не ті сьогодні
в мене, батьку, сили,
уже і так
ледь ноги волочу:
мені морями
крила підмочили,

тягаться з ними
вже не по плечу...»

Я слухав цих базік
і не хотів їх чути,
я душу хтів замкнути
на замок,
але гірке минуле,
мов отрута,
у душу рвалося
крізь щілини думок.
Я все забув:
образи і докори,
свою досаду
і жалі дрібні.
Але народне
повоєнне горе
довіку, мабуть,
не забудь мені.
Ішли похмурі люди,
мов лелеки,
із косами дідівськими
на лан,
в полукіпках
лишали чорні глеки
і, зуби стиснувши,
виконували план.
І вдови плакали.
Просили діти: «Па-пи!»
А на сніданок —
висівки одні.
І в гарбах пнулися
скелети-шкапи,
худі,
немов тодішні трудодні.

Ледь кінчила війна
кружлять криваве пиво,
як по моїй землі,
ударивши в тарель,
пройшовся Суховій,
обпалюючи ниви,
висмоктуючи воду
із джерел.
На поміч взявши
Пустку і Розруху,
у шапці набакир
ішов узнати він,
чи не згубив, бува,
у битвах сили духу
народ,
що підіймав
півсвіту із колін.
Він нам в обличчя
заглядав суворо,
він роси злизував
жадібно по ночах —
хотів побачить
відчай, і покору,
і тінь бланкування
в стомлених очах.
І ті йому
бездумно помагали,
хто,
правду обминаючи гірку,
не бачили
та й бачить не бажали,
як Суховій
і Горе танцювали

на чорному
порожньому току.
Та плечі
не зігнулися в покорі
і вірить
не втомилися серця,
бо хто б
зумів зібрать
у небі зорі
і заховать собі
до гаманця?
Титани
не ставали на коліна,
могутні
не клонилися в біді!
І велич вільної
та гордої людини
по-справжньому
розкрилася тоді.
Поки безжально
мозок мій орали
жорстоких спогадів
суворі лемеші,
Неправда й Жадоба
із Голодом вищали,
усівшись благально край душі:
«Пусти нас в серце!
Ми його осліпим,
у душу виллемо
свою досаду й жовч,
до мозку
ми присмокчемось поліпом
і будем говорить,
а ти помовч.

Ми світ тобі
наживоріт покажем,
напоїмо злобою досхочу,
а правду —
в дьоготь вимажем і сажу,
лишень ходи
на нашу каланчу...»
— Ні! — я сказав. —
Доволі вам плескати,
не мучте марно
власних язиків:
як зможу
з серцем я сліпим стояти
над прірвою бездонною віків?!
Хай серце дивиться!
Хай тільки правду слуха!
Хай сльози в нього капають з очей!
Ідіть від мене геть,
запроданці і шлюхи,
немає в мене вух
для ваших злих речей.
Над прірвою віків
я з щастям повинчаюсь,
візьму в бояри Правду і Добро.
Хай музику мені весільну грає
турбінами сталевими Дніпро!
Хай ринуть в танок
Чигирини й Шполи,
хай Львів усміхнений
підбори відбива.
І буде батьком — Київ сивочолий
і матір'ю — озорена Москва.

ПРОКЛЯТТЯ

МОНОЛОГ ПЕРЕД ІКОНАМИ

Давно, давно лампадка вже не блима,
А в хаті тихо й світло, як в раю.
Холодними, бездумними очима
Ви в долю заглядаєте мою.
Мене вам покарати вже несила —
На вільну душу ланцюгів нема:
Мое нещастя правда покосила,
Зітнула кривду лезами ума.
Якби, святі, я зміг вас розбудити,
Якби, святі, ви не були сліпі,
Я вас повів би по новому світі
Без єзуїтів, ксьондзів і попів.
Ну що ви бачили? Вам кланялися сохи,
Молилася мотиґа і сапа.
Ви — чорні ідоли жорстокої епохи,
Порадники лукавого попа.
На покутті недовго вам стояти —
Холодні ви, байдужі і німі.
Ви обіцяли рай нам дарувати —
Живіть, будь ласка, в ньому ви самі!
А нам і на землі живеться — слава Богу!
А нам і на землі роботи вистача!
І стеле день ясний мені ясну дорогу,
І в душу лле тепло усмішка Ілліча.
Але раптом — що я бачу,
Це ж ікона плаче!
Німба в неї вже немає —
Лиш волосся русе,
Полилися справжні сльози
Із очей Ісуса.

ПЛАЧ ІСУСА

«Мене у соломі родила мати —
покритка вона була.
Ніколи я Богом не мріяв стати,
легенда на небо мене завела.
І справді —
маленьким я спав у яслах,
і диханням гріли мене воли,
а влітку ми їх на потоці пасли,
бо ми ж наймитами були.
Зніми з мене німба й попівську рясу,
кадила й жертovní у землю втопчи,
і стану я жить, як легенда прекрасна,
як мрія наївна про сонце вночі.
Мене розпинали катам на догоду,
мене езуїтська точила іржа,
а я був звичайний
хлопчисько з народу,
і людям ніколи
я зла не бажав.
Я сам був у пана й попа у неволі —
дві тисячі років у їхнім ярмі!
Вже мозок і руки у мене кволі
і тіло засохло в небесній тюрмі.
Зірви з мене німба й попівську рясу,
та в шию із хати мене не жени —
я хочу в ній жить, як легенда прекрасна,
як мрія про світло з імлі-давнини».
Мені було не сумно
і не смішно,
я думав і щипав уявний вус,
коли на покутті нестримно і невтішно
ридав одурений Ісус.

Я не спішив його прогнати з хати,
пустити по морозу босоніж.
Я вирішив у діда запитати —
хай скаже він, йому видніш.

ДІДОВА ВІДПОВІДЬ ІСУСОВІ

«Ти хочеш, Ісусе, легендою стати,
бажаєш обшкрятати з себе брехню,
щоб люди тебе називали братом
і гріли тебе біля серця-вогню.
Послухай нехитру, немудру мову,
скажу, як умію, — чого тобі ще?
У мене від кожного блудного слова
у серці червоний клекоче щем.
Було нас чотири брати,
найменший між ними — я.
І дружна була, й завзята
козацька наша сім'я.
Косить Щербані уміли,
валити сокирами ліс.
І вже як робили діло,
то заздрих і Бог, і біс.
Русяві були і чорні,
по пуду — кожен кулак.
Були вайлуваті й моторні,
до праці — кожен мастак.
Мав сильну і горду вдачу
наш батько Щербань Трохим.
Умів так давати здачі,
що всі рахувалися з ним.
Якось ми до столу сіли
кружляти батрацьке питво.

До нас тоді піп Гаврило
зайшов «святкувать» Різдво.
Чарчин осушивши з вісім,
до батька звернувся отець:
— Хай хлопці сьогодні з лісу
мені привезуть дровець. —
І звівся обурений тато,
окинув очима всіх:
«Ти ж знаєш, попе,
на свято
робить православним —
гріх!»
А батюшка вицідив з рота:
— На свято — гріх без борщу...
Я вам заплачу за роботу —
хлопцям цей гріх прощу.
І знову сказали тато:
«Нехай вас цілує кат!
Невже для моїх чубатих
у Бога немає й свят?
Іди собі, попе, додому
і добре затям слова:
хлопці поїдуть по дрова
тільки після Різдва!»
Розгнівався піп Гаврило
і крикнув тоді зі зла:
— Узнаєш мою ще силу!.. —
Та й вискочив з-за стола...
І справді, попівську злобу
побачили ми в жнива.
Ходила тоді хвороба
якась по селу нова.
Усе вона, люта, зжерла —
від усмішок до пісень.

Три брати моїх умерли
у літній гарячий день.
А піп, розметавши брови,
до тата сказав крізь сміх:
— Хай спершу з'їздять по дрова,
тоді поховаю їх... —
Гнітюча злоба зміїна
нависла над батьком моїм —
уперше став на коліна
гордий батрак Трохим.
Я бачив: за три дні в тата
посивіла геть голова.
Три дні синів не виносили з хати,
а в полі були жнива...
Та знає і відчай міру,
мій тато її знайшов —
під полу узяв сокиру
й просити попа пішов.
Умерло село на годину,
ніхто не відкрив повік,
як батько мій за чуприну
до хати попа волік.
Сказав неймовірно тихо,
і голос, як дзвін, загув:
«Ховайте, бо буде лихо...
Я жарти навік забув».
А потім всю ніч до знемоги
кричав біля трьох могил:
— Немає на небі Бога!
Немає в каміння крил!.. —
Не слухав мідяного дзвону,
що ранком до церкви зганяв —
на дровітню клав ікони
й сокиру в лоби вганяв.

Ти хочеш, Ісусе, легендою бути,
ти хочеш, Ісусе, щоб ми,
напившись твоєї отрути,
обмили тебе
слізьми?

Не вірте йому, онуки, —
він плакав уже не раз.
Сьогодні шкіру міняє гадюка,
аби одурити вас.
На тих, хто повірить в нього,
хто знову за ним піде,
прокляття замучених Богом,
одурених предків впаде».

Ти слухав, Ісусе, промову діда?
Вона мені мозок на клапті рве —
століття тяжка обида
у серці моїм живе.
Ісусе!
Плакати годі,
не треба дощу з очей!
Давно ти зрадив народу —
будь проклят
ім'ям людей!

ЧЕРВОНІ КОНВАЛІЇ

Поема

Ми ішли через поле.
Двоє.
Говорили чи ні —
Хтозна.
Хмари плинули над Сулою,
І на них відлітала весна.
І уже задихалося літо,
І зітхали вітри у траві,
І колосся, промінням політі,
Ворушилися, мов живі.
Тільки обрій моргав суворо,
Де тополі, немов списи,
Підняли свої вістря вгору
На сторожі цієї краси.
Вуси-вусики у пшениці,
Стежка-стежечка, мов стріла,
До домівки мене і Фріца
Через лан голосний вела.
Ми зустрілися з ним у вузі,
І не відаю сам, чому
Раптом стали ми вірні друзі,
Полюбилися один одному.
Ми не слухали, ми не чули
Чорний шепіт сліпих віків.
Ми навпіл розірвали минуле,
Що ковтнуло наших батьків.
Поклади мені руку в руку,
В очі глянувши — не моргай!
Виніс край мій жорстоку муку,
Щоб сьогодні ожив твій край.

БЕНКЕТ

Після першої дядько Оверко
Говорив ще про се, про те:
Як знімали хреста із церкви,
Як палили Письмо «Святе».
Після другої — він історик —
Про Хмельницького річ веде.
Як залізе в столітній морок,
То немов із могили гуде.
А як висушив третю чарку
(«Я за ваше здоров'я п'ю!»),
Пригадав дядько тітку Варку,
Ненаглядну кралю свою.
І почав:
«На моєму тілі
Дев'ятнадцять слідів од куль.
Ти мені не мішай, Василю,
І морганням очей не муль.
Я веду все оце до чого?
Жінка в мене, як грім, була.
Може, з виду і надто строга,
А в душі — джерело тепла.
З неї прямо хлюпала сила,
Ніби сік з виноградних грон...
Це вона Курта Шнайдера вбила,
Горлоріза на весь район».
Чому Фріцові стало жарко?
Чому виступив з нього піт?
«Отому, що убила Варка,
Скільки малось від роду літ?» —
«Скільки років?
Хай лічить дідько! —
Дядько входив уже в екстаз. —
А мені про це знати звідки?

Я не бачив його ні раз.
Я тоді, брат, служив у піхоті.
Я тоді, хлопче, був солдат.
І не хвастаю — в нашій роті
Поважали мій автомат...»
Я даремно міняв розмову,
Заганяв її в інше русло.
Фріца ранило кожне слово,
Кожне слово душу пекло.
Тиша раптом вповзла у хату,
Кинув бомбу із рота Фріц:
«Перестаньте!..
Це був мій тато...
Не кажіть
Про його убивць...»
Стало й дядькові раптом жарко,
Ледь промовив: «Оце тобі на!
Та налийте мені ще чарку!
Та горілки давай, не вина!
Ти вже, хлопче, не злись на мене,
Я кажу тобі як солдат:
То не батько твій, а скажений
Був убивця, падло і кат!»
Як побитий, Фріц вибіг з хати
І допізна блукав один...
Хилиталася темінь патлата,
Вечір важко ліз через тин...

КОНВАЛІЇ

Ранком двоє ми йшли по лузі,
Де хлюпоче Сула в береги.
Ми були з ним уже не друзі,
Але ще не були вороги.

Холод з нами ходив у лісі,
Дибки стали уперті чуби.
І мовчали в блакитній висі
Величезні столітні дуби.
А на тулубах їх шершавих
Кров сочилася з-під кори...
Доцвітали конвалії в травах,
Голубої весни прапори.
Білі-білі конвалії милі,
Вас насіяла тут весна.
Їй змагатися з літом не в силі —
Утікає на північ вона.
Утікає ярами, ярками
За далекі ліси і горби,
Їй махають прощально гілками
Мовчазні і суворі дуби,
Їй дорогу обмиють росою
Теплі трави і світлі гаї.
За її неземною красою
Одридають в кущах солов'ї.
Білі-білі конвалії милі,
Перли радості у траві.
Вас обпалюють вітри загорілі,
Галасливі вітри степові.
І самі зазіхають у листі,
Пил скорботи їм шлях замете.
Ви вмрете недоторкано чисті,
Недоторкано білі вмрете.
Як ви руки йому не спалили,
Коли він осквернив красу:
«Покажи,
Де його могила...

Я...
Букетик йому однесу...»
І зірвав несподівано пломбу
Із душі зубів перехруст,
Я жбурляв не слова, а бомби
Із обпечених гнівом уст.
«Ти прийшов до моєї хати,
Як приходять любов навесні.
Тож не смій мені в серце плювати,
Не пробуджуй злоби в мені!
Не розхлюпуй моєї печалі,
Душу зрадою не бентеж,
Я тебе прокляну без жалю,
Коли квіти йому понесеш.
І не тому, що помста груди
На шматки мені зараз рве, —
Правди там не було і не буде,
Де ще пам'ять його живе.
Я лякати тебе не смію —
Над тобою не владен страх.
Хочеш ти, щоб минуле зміїв
Пробудило в наших серцях?
Може, хочеш, щоб знову пальці
Затискалися в кулаки,
Щоб зустрілися ми в атаці,
Як в минулому наші батьки?
Тільки розумом подивися.
Правду щиро побач в диму:
Жде ще дехто, щоб ми вп'ялися
У горлянку один одному.
Губи їхні од люті сині,
Злоба щелепи їм звела,
Хай минуле спить в домовині,
Не викопуй з могили зла.

І не гребуй моєю любов'ю.
Ми обидва сильні й живі.
Я ж не хочу, щоб плакали кров'ю
Ці конвалії в чистій траві.
Роздивися тверезо по світу —
Нас нова обнімає доба...
Не неси на могилу квіти,
Де заснула твоя ганьба!»
Він мовчав.
Але хмари з неба
Опустились йому на чоло.
«Це я знаю...
Про це не треба...
Розкажи, як усе було...»

ТІТКА ВАРКА

Навесні мені вперше мати
Із спідниці пошила штани
І сказала: «Годі гуляти,
Пасти свині, хлопче, жени».
То високе було довір'я,
В мене аж забивало дух,
Коли вперше вийшов з подвір'я
Не хлопчисько вже, а пастух.
Ми на вигоні в цурки грали,
Заганяли в ямки ошля,
Партизанили й воювали,
Вкравши пруття стальні в коваля.
Раз я біг завертати свині,
Що взяли маршрут на буряк,
І тоді із прозорії сині
Скинув бомбу на вигін літак.

Я кричав надриваючись: «Ма-мо!» —
На зелений упавши єдваб...
І зіяла холодна яма,
Де сидів «партизанський штаб».
Потім танки були й машини,
Наполоханий плач і гам.
І криваве намисто шипшини
Замінило цукерки нам.
Тато мій пішов до загону
У Козацький сосновий ліс.
Мама харч їм носила й патрони,
І про це хтось гестапо доніс.
Шнайдер маму одвів на страту,
Їй на шию петлю затіг,
А мене заховала від ката
Тітка Варка в свинячий барліг.
Лиш весною у темні ночі
Виповзав я з свого лігва.
Тітка Варка мене ув очі
Цілувала й шептала слова:
«Виростай для страшної кари,
Виростай на ворожу біду...»
І зірок незліченні отари
Миготіли мені в саду.
Раз вночі розбудив нас грукіт,
Хрипла лайка й глуха возня:
«Одчиняй, партизанська суко!
Не сховаєш тепер щеня!...»
Тітка — в сіни мене за двері.
«Тільки крикну «тікай» — біжи!
Як повернеться мій Оверко,
Ти про мене йому скажи...»
А сама ухопила сокиру,
Притулилася до стіни
І сказала привітно й щиро:

«Хто там грюкає?» —
«Одчини!»
Двоє кинулись люто в хату.
Я тоді — з-за дверей на поріг.
Прямо в руки потрапив кату.
«Я тебе тут, щеня, стеріг!»
Глухо впала важка сокира,
Я ще й жаху свого не зборов,
Як на чуба мого з-під мундира
Полилася чужинська кров.
Доки тітці крутили руки,
Я, мов миша, пірнув в гарбузи,
Ніби заєць, помчав через луки,
Через воду брів до лози.
До світання тремтів між латагтя,
Доки люди мене не знайшли...
Тітку Варку в розтерзанім шматті
Того ранку на страту вели.
І вона величаво мовчала,
Дивний спокій світивсь на чолі —
Тітка Варка отак зустрічала
Двадцять першу весну на землі.
Говорити ще можна багато,
Але ти зрозумів, чому
Замінив мені дядько тата,
Став я сином навік йому.

БАТЬКО

Фріц мовчав. І мовчало літо.
І отерпли мої вуста.
Закликала нас щиро жити
Солов'їна печаль проста.
Що було — того не забули.

Те, що є — перед нами тут.
Хай звільняється серце чуле
Од туману, брехні і пут.
Поклади мені в руку руку,
В очі глянувши — не моргай!
Виніс край мій жорстоку муку,
Щоб сьогодні ожив твій край.
Сонце впало на сизу хмарку,
Обрій полум'ям запалав...
На могилу селянки Варки
Фріц конвалій букет поклав.
Ми прийшли опівночі в хату,
І тоді, задавивши плач,
Фріц до дядька промовив:
«Батьку...
Ти, дурному мені, пробач...»
Дядько був до розмов охочий,
Але тут не знав, що сказати.
Тільки витер долонею очі:
«Ну, хлоп'ята,
Пора вже спати...»
Скільки дядьку Оверку весен,
Запитайте в гаю зозуль.
Ніби русла Дніпра і Нейсе,
Обпекли його шрами від куль.
Він строчити умів з автомата,
Чобітьми толочив лани,
Щоб не знали війни і розбрату
Ворогів колишніх сини.
Хто посмів би його осудити,
Хто б його покарати смів,
Коли б серце його розбите
Осліпили помста і гнів?

Міг би він за глибокі рани,
За любов, що сконала в петлі,
Невблаганним кривавим бураном
По ворожій пройтися землі.
Але смерть він дурив без ліку
На суворих дорогах війни,
Щоб жили у братерстві довіку
Ворогів колишні сини.
Світ зігрів він своєю любов'ю,
Переміряв шляхи вікові,
Щоб ніколи конвалії кров'ю
Не ридали
Ніде
В траві.

КИРПАТИЙ БАРОМЕТР

I. ЗАМІСТЬ ВЕЧІРНЬОЇ МОЛИТВИ

Ти лежиш іще впоперек ліжка —
Ну до чого мале й чудне!
А до тебе незримі віжки
Прив'язали цупко мене.
Кажуть, носа ти вкрав у баби,
Губи й ноги забрав мої,
Взяв у матері синю звабу
І в очах своїх затаїв.
Спи, грабіжнику мій кирпатий,
Сумнів диханням розігрій,
Я тобі стану в голови слати
Найніжніші подушки мрій.
Розішлю свої думи в дозори,
Щоб у сизому міражі
Не ступило свавільне горе
На кордони твоєї душі.
Бо не змок ще убивчий порох
Од потоків дитячих сліз —
Через трупи надій бадьорих
Твій одвічний і підлий ворог
До усмішки твоєї ліз.
Над народами, над віками
Встало горе, мов чорний гном.
Торохтять бойові тамтами
Над прозорим дитячим сном.
Відгодована злість, і хитрість,
І закута в броню брехня
Атакують добро і щирість
Серед ночі й білого дня.

Гуркотять бойові колісниці,
Свищать ратища і шаблі...
І тривозі моїй не спиться,
Йде вона босоніж по землі.
І встає проти кривди і злоби
Мій обсмалений сонцем гнів,
Щоби спав ти спокійно, щоби
Ти сміявся і жебонів.
І ладнає совість гармати
Проти підлості і обмов,
І виводить зневіру на страту
Безпощадна моя любов.
Наливайся земними силами,
Вдосталь радощів зачерпни —
Над тобою тріпочуть крилами
Тихі-тихі спокійні сни...

II. ПОГРОЗИ НОЧІ

Вибіг він з туману муки, втомлено присів,
Гуртувались мляві звуки у сузір'я слів.
Мав він силу необорну, цей лукавий хтось,
Мені в душу світло чорне від тих слів лилось.
Він казав: «Скона твій спокій на моїх ножах,
Я — на місці, я — стоокий, я — всесвітній жах.
Дам тобі великі очі і великі вуха,
Страх до смерті залоскоче силу твого духа.
Гей, виходьте мої слуги, мої вірні діти,
Мою владу, мою силу дурню покажіть!»
Вибігали із туману з галасом і гиком
Довгоруки, волохаті, обплетені ликом.
Вузьколоби й куцоногі, з іклами-зубами,
Заходились вибивати тропака ногами.

ТАНЕЦЬ ПІТЕКАНТРОПІВ

Ми не брешем, не лукавим —
Що подужаєм — берем!
Ми сьогодні світом правим,
Все жерем,
Жерем,
Жерем!
Тільки ми од страху вільні,
Ми — сини Європи!
Ми — могутні,
Ми — всесильні,
Ми — пітекантропи!
Нам живеться ласо й любо,
А на совість ми плюєм —
Що потрапило на зуби,
Те жуєм,
Жуєм,
Жуєм!
Тільки ми від глузду вільні,
Ми — сини Європи!
Ми — могутні,
Ми — всесильні,
Ми — пітекантропи!
Танцювали, гупотіли, раптом провалились,
На їх місці генерали як з землі вродились.
Оточили мою душу й заревіли п'яно,
Били в груди кулаками, мов у барабани.

ХОР ГЕНЕРАЛІВ

Слухай, мрійнику, ідіоте!
Ти — в комедії лицедій!
Ми випльовуєм сотнями з рота
Недогризки людських надій.

Не цяцьками — ракетами бавимо,
А життя не вертає назад —
Син ітиме з очима кривавими
Крізь гарячий атомний чад.
Одсахнеться твоєї щирості
І шукатиме ласки у риб,
Коли з серця у нього виросте
Наша мрія — атомний гриб.
Ми його заберем у тебе,
Вкрадемо юність його й любов
І піднімем в розчахнуте небо
Над німим божевільям дібров.
Здичавілі од крові нації
Будуть щирити ікла, мов звір,
І здихатимуть від радіації
У роззявлених пащах нір.
Як розірве космічну тишу
Передсмертний стогін землі —
Вічність подвиги наші запише
На своєму сивім чолі!..
Вони пливли у ніч, як манекени,
Крізь їхні вигуки байдужі і страшні
Прилинув синім видивом до мене
Маленький привид і сказав мені.

МОНОЛОГ
МАЛЕНЬКОГО ПРИВИДА

Я — твій ровесник. Доля моя куца,
Печаль моя не відає кінця —
Старих світил чіткі орбіти рвуться,
І гаснуть ненароджені серця.
Я — твій ровесник. Плоть моя убита,
Із ребер в мене вирости дуби.

Мое життя потрощене, мов жито,
Ціпами божевілья і злоби.
Коли я біг розхристаний на луку,
Де обрій так прозоро глибинів,
Чужий солдат схопив мене за руку
І до людей у білому одвів.
І я дививсь на них незрозуміло,
В зіницях метушилися зірки,
І кров моя червоно цебеніла
У банку із рожевої руки.
І чорна ніч звелась в очах у мене,
І сон легкий навів мене зборов...
Моїм убивцям у голодні вени
Влили мою дитинно чисту кров.
Я — твій ровесник, пролісок надії,
Розтоптаний жорстокістю нікчем,
Я — син краси і голубої мрії,
Я — автор ненаписаних поем.
Я — твоя мука і твоє сумління,
Мені кати не обрубали крил:
Із ран моїх бере твоє коріння
Для боротьби і ненависті сил.
Немає в мене страху за плечима —
Я розірвав його одвічний гніт.
Великими блакитними очима
Дивлюся я докірливо на світ.
Іди і спопеляй байдужі душі,
І сліпоту, й холопство прокляни,
Щоб не зійшлись, в кривавицю заюшені,
Народів обікрадених сини.
Я — твій ровесник. Доля моя куца,
Печаль моя не відає кінця.

Я кличу вас у відчаї не гнуться,
А вибухати, як нові сонця!

III. РАНОК

Над тихим сном мого малого сина,
Над плетивом думок моїх і мрій
Пливла тривога, ніби всесвіт, сива,
Гойдаючись на гребенях надій.
Цідилась ніч крізь темне сито неба,
І зорі танули, як вогники малі...
Кирпатий мій! Дивлюся я крізь тебе
У завтрашнє страдалиці Землі.
Я бережу для тебе її квіти,
Тобі несу думок своїх огонь,
Для тебе запускаю на орбіти
Ракети із порепаних долонь.
Ми народились в муках, щоб родити,
Синами обезсмертити свій рід,
Щоб квітував на диво всього світу
Козацький геніальний родовід!
Сини! Сини! Барометри кирпаті
Людського спокою і завтрашнього дня!
Ми перед вами разом винуваті,
Що на планеті бійки і гризня.
Ми винуваті, що міліють ріки
І лисинами світять береги,
Що десь духовні родяться каліки
І виростають наші вороги.
Будь проклят спокій! Досить нарікати
На клопітливий і суворий час!
Грядуть сини — барометри кирпаті,
Вони за все спитають завтра нас.

ХУЛІГАНСЬКА ІЛІАДА, АБО ПОСОРОМЛЕННЯ ГОМЕРА

Ах, ти ж моя пташечко, Музо-щебетухо,
Що там ти Гомеру бевкнула на вухо?
Не могла хіба ти звіритись нікому,
Що пішла звірятися старцеві сліпому?
Та були ж в Елладі писарі й поети,
Чесні та цнотливі, як тепер газети,
Та за тую, Музо, витівку погану
Ми б тобі на зборах всучили догану,
Ми б зібрали збори і веліли зборам
Вислухати соло і гукати хором:
— Як тобі не соромно! Як тобі не сором! —
Дав би тобі чосу всенародний форум,
Щоб не потунала маячінням хворим.
Старця відшукала, то воно й не диво,
Що підніс трудящим він потворне читиво,
Де усе — неправда, де усе — фальшиво,
Де не видно зовсім ролі колективу.
Все поперекручував той старий дивак,
А воно насправді все було отак:

I

Прийшов до Греції Паріс,
Вхопив Олену і поніс...

II

Проснувсь рогатий Менелай,
Гукнув щосили: — Переймай!

III

Бігали в погоню греки-сороходи,
Але злодій хитрий мов упав у воду.

IV

Сумували греки гірко без упину:
— Нащо він поцупив громадську дружину?
За таку образу, гіршу від розбою,
Зберемося разом та зруйнуєм Трою!

V

Виступала грізна рать
Кляту Трою покарать —
Що мечами, що списами,
Богатирськими щитами.
Всі дороги аж дзвенять,
Всі завзяті, всі крилаті,
Всі щасливі, мов на святі,
Ще й «ура!» кричать.
Грає напис на знаменах
«Смерть або Олена!»

VI, VII, VIII, IX

Десять літ на стіни Трої
Лізуть ордами герої,
А троянці щедро й щиро
Вгонять їм в лоби сокири
Та на втіху милих Муз
Випускають кишки з пуз.
І прями́нінько з калюж
В рай чухрають сотні душ,

Щоб дивитися із раю,
Як дурного Менелая
Ошукав красунь Паріс,
Як Олена його лає
Та вигукує «на біс!»
От де кривда, от зажура,
От де ялівці біда!
Недаремно ж бо під мури
Кров дзюркоче, як вода!

X

Троя впала, Троя сіла,
Троя стоячи згоріла.
Менелай поміж кісток,
Між обсмалених жінок
Відшукав свою любов
Та й до Греції пішов.

IX

У завітчаній Елладі
Всі були Олені раді,
Прославляли знову й знову
Її цноту вірні вдови,
Танцювали гордовито
Матері синів убитих,
З щастя сироти й батьки
Всі пішли у жебраки,
Менелай великодушно
Брати з них звелів подушне,
Щоб Оленчині кнурі
Не страждали при дворі,

Щоб від голоду не хляли
І Олену вдовольняли,
Бо від кволого супрута
Накивати може вдруте.

XII

От на цьому і кінець,
От на цьому й крапка.
Є в сусіда гаманець,
А у мене шапка.
А я в шапку зірку впіймаю,
Та на квартиру білої промінюю,
Та гукну Гомера до хати,
Та почну з ним пити-гуляти.
А як він уп'ється,
То нехай сміється,
Що залізо
В душу лізе,
А душа не гнеться.

РУСАЛКА

Легенда

Повела житами стежка неширока
В поле, де тополя мріє одинока,
А над нею плинуть хмари, ніби думи,
Повні весняного трепетного суму.
А до неї гнуться, лащать ласкаво
Ніжні, нетолочені, росянисті трави.
І стоїть тополя, повна сонця й болю,
Вітами-привітами кланяється полю.
Розкажи, тополе, не ховай од всіх,
Чому слабне вітер в кучерях твоїх?
Розкажіть ви, роси, ніби перли, чисті,
Чому вас роняють трави урочисті?
— Ой, я ж не тополя, я ж не деревина:
Серце в мене людське — я була дівчина.
Трави — мої коси, коси — мої сльози,
Хмари — мої думи, що плекають грози.
Я була дівчина, я колись любила,
Чисту мою душу злоба загубила.
Я журби своєї не ховаю, ні,
Лиш ніхто не слуха ці слова смутні,
А мені дзвеніти кожен день несила,
Як я полюбила, та й не долюбила...

По хмарах місяць стрибав щоночі,
Пірнав до мене на саме дно,
Дивився сумно мені ув очі,
І коси гладив мої дівочі,
І говорив мені одно:

«Ой вийди, серце, з води на волю,
На трави чисті, на срібний лут,

Ковтни повітря хоч раз уволю;
Як я, напийся людського болю —
Війна жорстока іде навкруг».
Тоді кричала йому сердито
Цариця наших підводних нив:
— Я не дозволю на луг ходити,
Війна навколо — можуть убити... —
І сумно місяць над нами плив.

Але на Йвана та й на Купала
Цариця наша добріша стала.
Розчинила вона двері підводної хати
Та й пустила русалочок на луг погуляти.
Небо кров'ю паленіло, тонуло в загравах,
А ми собі веселились на шовкових травах.
Залицялися до вітру, з вихором кружляли,
Вели танок і піснями смуток відганяли:

«Ой ти, місяцю,
Ой ти ясний,
Ми тебе голубить хочемо.
Ти зійди до нас,
Прекрасний, —
Зацілуємо, залоскочемо.
Не ховайся поза хмарами,
Не гребуй речами-чарами».

І раптом — вітер стрибнув утору,
Підняв шалений і дикий рев.
Рвав на деревах трухляву кору
І сльози-роси трусив з дерев.

Кричав, і плакав, і вив завзято,
І кидав хмари, немов м'ячі.

Ідесь далеко в порожній хаті
Озвались криком сумні сичі.

А потім хлопець прямо з туману
У наше коло веселе вбіг,
Благальним зором у душу глянув
І впав, кривавий, мені до ніг.

За ним свистіли сердиті кулі,
Будила темінь сліпа луна.
А в нього брови — крила зозулі,
А губи в нього — келих вина.

І вітер знову стрибнув до мене,
«Сховай!» — промовив і дибки став.
Я чула крики убивць шалених,
Їх лютий тупіт землю хитав.
І я вербою зазеленіла,
Своїм волоссям хлопця укрила.

Кати снували навколо мене
І люто темінь і ніч кляли,
Убрання рвали моє зелене,
А партизана все ж не знайшли.

Над ним сиділа я довгі ночі,
Ласкала й гріла своїм теплом —
І заясніли у нього очі,
Життя торкнуло його крилом.

Я так манила його до себе,
У нашу сонну, спокійну тиш,
А він сміявся: «Мила, не треба,
Не треба жартів таких! Облиш!

Хіба я можу спокійним бути,
Коли довкола — вістря пожеж?

Це буде зрада, і підла, й люта, —
Твоє б кохання я зрадив теж...»

І я сказала: «Піду з тобою,
Назавжди кину цю тишину...»
Але Цариця, повна злобою,
Мені кричала: «Я прокляну!»

Ми з ним тікали, і серед поля
Отут я стала немов тополя.
Мене Цариця заворожила,
Щоб я ніколи вже не любила,
Щоб я стояла й на сонці мліла,
Щоб сохло з туги дівоче тіло,
Щоб не могла я дійти до річки,
Де веселяться мої сестрички.
Але, убога, вона й не знала,
Що я багатша від того стала:
Я бачу сонце і бачу квіти,
І вітер носить мені привіти.

Я жду, що милий скоро прилине,
Щоб обійняти свою дівчину:
Любов розвіє зловісні чари,
Розіб'ють тугу сердець удари.

Так стоїть тополя, повна сонця й болю,
Вітами-привітами кланяється полю.
Добра та ласкава, ніжна й молода,
Милого з походу вірно вигляда.

І не зна, що поруч, де життя шумить,
Милий на майдані бронзовий стоїть.
Але їх коханню вічно жить і жить —
Листям на тополі й бронзою дзвенить.

ЯЗИК

Балада

Привели його на світанні
У багнюці всього, в крові.
Захлиналися постріли дальні,
І дрижали бліді вартові.

Мов примари, гойдалися тіні
На колисках скуйовджених віт.
І було партизану-хлопчині
Вісімнадцять — не більше — літ.

Від втоми не міг стояти,
Від пропасниці — весь горів
І дивився понуро на ката
З-під кошлатих широких брів.

Нила в боці кривава рана,
І, мов кулі, пекли слова:
— Помирати тобі ще рано,
Непутяща твоя голова...

Ти із себе не корч героя,
А розумно себе веди:
Розкажи, що у вас за зброя
І сховався загін куди?

Розкажи — і життя дарую,
І до матері відпущу...
На столі, мабуть, в неї парує
Повна миска смачного борщу...

Що він думав у ту хвилину?
Що ввижалось тоді йому?

Од стіни відступив хлопчина
І порушив мовчанку німу:

— Я не корчу із себе героя,
Тож відкрию правду для вас:
Гнів народний — то наша зброя,
Кожен кущик ховає нас!

Я тортури знести не зумію —
Признаюся зарані вам,
Але більше сказати не посмію,
Коли навіть захочу сам...

Очі з лоба вилізли дико,
Надірвався і тріснув крик —
Хлопець виплюнув катові в пику
Свій навіки німий язык.

Розстріляли його на світанні
За селом у глибокім рові...
І вставало, немов повстання,
Ранком сонце в його крові...

БАЛАДА ПРО ЗАЙШЛОГО ЧОЛОВІКА

На свято Зелене з густих заплав
Прийшов чоловік і надію посіяв:
— Мене, люди добрі, пан Бог послав,
Щоб я вам зачав Месію.
Гріхами задавлене ваше село,
Брехня розлилася, як море,
Та встане мій син і лукавство та зло
За Божим велінням поборе.
Ведіть мені дочок сімнадцяти літ,
Я виберу суджену Богом, —
Сказав і присів біля шинку на пліт,
Припикши всіх поглядом строгим.
Коли ж привели перед нього дівчат,
Він мовив, махнувши рукою:
— Ну, що ж, доведеться наступного року
чекать:

Нема поміж ними святої.

І хто тільки міг, той прибулді служив,
Ніс їсти і пити до хати,
Щоб їх визволитель безжурно дожив
В селі до наступного свята.
І знову ведуть перед нього дівчат,
А він лиш хита головою:
— Гай-гай, доведеться наступного свята
чекать:

Нема й поміж цими святої.
І зими біліють, і весни дзюрчать,
Роки пропливають, мов хмари,
А він подивляє паради дівчат,
Та все не знайде собі пари.
Лиш сумно щоліта кива головою:
— Нема й поміж цими святої...

І люди принишкли, покірні й сумні,
І моляться, хто тільки може:
Як треба, життя укорочуй мені
Та шли йому суджену, Боже.

На свято тридцяте слухняні осли,
Втомившись присуду ждати,
Навшпиньки до зайди у хату зайшли, —
Він мертвий лежав серед хати.

Коли ж, проклинаючи грішних дівчат,
Омить його люд позбігався,
Побачили раптом: безплідний кастрат
Месію зачать нахвалявся.

КРИВДА

Новела

У Івася немає тата.
Не питаєте тільки, чому
Лиш від матері ласку знати
Довелося хлопчині цьому.

Він росте, як і інші діти,
І вистрибує, як усі.
Любить босим прогоготіти
По ранковій колючій росі.

Любить квіти на луках рвати,
Майструвати лука в лозі,
По городу галопом промчати
На обуреній, гнівній козі.

Але в грудях жаринка стука,
Є завітне в Івася одно —
Хоче він, щоб узяв за руку
І повів його тато в кіно.

Ну, нехай би смикнув за вухо,
Хай нагрімав би раз чи два, —
Все одно він би тата слухав
І ловив би його слова...

Раз Івась на толоці грався,
Раптом глянув — сусіда йде.
— Ти пустуєш тут, — озвався, —
А тебе дома батько жде...

Біг Івасик, немов на свято,
І вибрикував, як лоша,

І, напевне, була у п'ятах
Пелюсткова його душа.

На порозі заляк винувато,
Але в хаті — мама сама.
— Дядько кажуть, приїхав тато,
Тільки чому ж його нема?..

Раптом стало Івасю соромно,
Раптом хлопець увесь поблід —
Догадався, чому єхидно
Захихикав сусіда вслід.

Він допізна сидів у коноплях,
Мов уперше вступив у гидь,
З оченят, від плачу промокших,
Рукавом витирив блакить.

А вночі шугнув через грядку,
Де сусідів паркан стирчав,
Вибив шибку одну з рогатки
І додому спати помчав...

Бо ж немає тим іншої кари,
Хто дотепи свої в іржі
Заганяє бездумно в рани,
У болючі рани чужі...

ДУМА ПРО ЩАСТЯ

Увійшла вайлуватю в сіни,
з хати віє нудьга
й самота.
У руках засміявся віник —
спритно валянки обміта.
Тупотить
об долівку ногами
і мороз вибива
з рукавиць.
З нею
в хату ввірвався гамір,
ошалілий сміх сніговиць.
Мов воскресли
принишклі діти —
тупіт, лемент,
вищання й писк.
Місяць хоче,
мабуть, погрітись —
суне в шибку
свій блідий диск.
Заглядає, цікавий,
у миску:
що ви з'їли таке смішне,
що од вашого
реготу й писку
тягне в хату
із неба мене?
Хлюпа щастя
дзвінкою хвилею,
ніби тут вікувало воно —

не життя тобі,
а ідилія,
як в поганих книжках
чи в кіно.
Де фотографі?
Де поети?
Нуте, хлопці, сюди скоріш!
Можна знімок утнуть
до газети
і жахливо веселий вірш.
Це ж така показна ситуація —
гарна мати
і трое дітей!
Це ж чудова яка ілюстрація
для підтвердження
наших ідей!
Застрибають веселі цифри
у ґрунтовно важких статтях,
та не встане
з словесних вихрів
многотрудне її життя.
Ви мовчанкою соромливою
постараетесь обминуть,
що в доярки цієї
щасливої
руки й ноги
вночі гудуть.
І чи прийде
під ваші кашкети
блискавицею думка дзвінка:
в космос крешуть ото
не ракети,
але пружні цівки молока.

А для неї
це зовсім не диво,
бо збагнула давно таке:
справді,
зараз вона щаслива,
тільки ж щастя яке важке!..
І тому ця Марія
чи Настя
будить дзвоном дійниці село,
щоб поменше
такого щастя
на радянській землі було.

ПІСЕНЬКА

Ой дівчино, дівчино,
Не дивися скося —
Полюбив тебе давно
Та й люблю ще досі.

Полюбив та й не сказав,
Може, побоявся.
Під вікном твоїм стояв,
Та й не дочекався.

Не виходила сама
Ти до мене з хати.
В мене ж смілості нема
І двох слів сказати.

ПЕРЕСПІВ З НАРОДНОЇ

Гей, у лузі та й не перше літо
Вигляда некошена трава.
Гей, у полі та й не перше жито,
Та й не перше жито дозріва.
Не повернуть козаки з походу,
Не заграють сурми на зорі...
Будуть вік стояти біля броду
Посивілі верби-матері.

ПІСНЯ

Що ярами глибокими, степом та лісами
Йшли козаки проти хана, блискали списами.
Гей, іржали ситі коні, вороні й булані,
Майоріли короговки у густім тумані.
Попереду на баскому на коні гарячім
Їхав славний Конашевич — кошовий козачий.
Ішли бити татарина, табуни займати,
І ревіло над степами грізне «ой, гай, мати».
Ой, гай, мати! Ой, гай, мати! Ой, широкі ниви —
Прийдем в гості к бусурману, натворимо дива.
Ой, гай, мати. Ой, гай, мати. Гай, та не загайся —
Не весілля, а поминки відправлять збирайся.
Та не плач ти над труною, не зітхай важенько,
Краще в пісню свою тугу вилий, стара ненько.
Щоби слава наша в пісні ожила з віками,
Щоб гордилась Україна нами — козаками.

ЗАСІВНА

Гей, прослала нива
Чорне полотно.
Ллється жовта злива —
Сіється зерно.
Сійся-родися,
Колосом розвийся,
Засівайся, ниво,
Людам на добро!

Хай у дні яснії
Зерно пророста,
Як мої надії,
Як мої літа.
Сійся-родися,
Колосом розвийся,
Засівайся щастям,
Ниво молода.

КАЗКИ

ЦАР ПЛАКСІЙ ТА ЛОСКОТОН

ЦАРЕВЕ СІМЕЙСТВО

Там, де гори і долини,
Де гуляє вітровій, —
Там цвіте краса-країна
З дивним ім'ям Сльозолий.
І колись в країні тій
Був на троні цар ПлаксіЙ.
Голова його — мов бочка,
Очі — ніби кавуни.
В Плаксіа було три дочки
І плаксивих три сини.
Старша звалася Нудота.
Середульшая — Вай-Вай,
Третя донечка — Плакота,
Всі сльозливі через край.
А цареві три сини —
Так і звались — Плаксуни.
Отака була сім'я
У царя, у Плаксіа.
Цілі дні вони сиділи,
Голосили та сопіли,
Та стогнали, та ревли,
Сльози відрами лили.
Цар ПлаксіЙ велів сердито:
«Хай із нами день при дні
Плачуть всі в країні діти,
Бо сміятись і радіти
У моєму царстві — ні!

Хто всміхнеться — в часі тім
Я його нехайно з'їм!»
Ще була у Плаксія
Грізна гвардія своя:
В ній служили молодці
Забіяки-сльозівці.
Хто сміявся — вони хапали
І нагайками шмагали,
Так що в царстві тому скрізь
Вистачало плачу й сліз.
Цар любив, як плачуть діти,
Бо любив їх сльози пити.
Отакий був цар Плаксій
У країні Сльозолий.

ДЯДЬКО ЛОСКОТОН

Але в тому диво-царстві,
Зневажаючи закон,
Жив у мандрах і митарстві
Добрий дядько Лоскотон.
Він приходив кожний вечір —
Хай чи дощ іде, чи сніг —
До голодної малечі
І усім приносив сміх.
Мав він вдачу теплу й щиру,
Ще й лукавинку в очах.
І була накидка сіра
В Лоскотона на плечах.
Лоскотливі мав він вуса
І м'якенькі, наче пух.
І м'яке волосся русе
Розсипалося до вух.

Він як прийде, залоскоче,
То сміється, хто й не хоче.
Тільки де він появлявся,
Зразу плач там припинявся
І приходив до усіх
Голосний та щирий сміх.
Не любили Лоскотона
Цар Плаксій і Плаксуни,
Видавали заборони
Проти лоскоту вони.
І за дядьком Лоскотonom
Із нагайками в руках
Охоронці злих законів
Полювали по хатах.
Але дядько Лоскотон
Не боявся цих заслон:
Він ходив по всій країні
І носив з собою сміх
В розмальованій торбині,
В пальцях лагідних своїх.

АРЕШТ ЛОСКОТОНА

Розізлився тоді Плаксій —
Цар країни Сльозолий.
Гнівno він гукнув із трону:
«Гей, ледачі сльозівці!
Хто впіймає Лоскотона,
Буде муж моїй дочці!
Хто його посадить в льох —
Вибирай одну із трьох!
Бо уже цей Лоскотон
Скоро нам розвалить трон:

Що тоді ми будем пити,
Як не будуть плакати діти?»
І завзяті сльозівці
Понеслись в усі кінці,
Щоб скарати по закону
Баламута Лоскотона.
Довго скрізь його шукали,
У всі шпари заглядали,
Перерили всі двори,
Обходили всі бори,
Час потратили дарма:
Лоскотона скрізь нема,
Бо його завжди і всюди
Од ловців ховали люди.
Опівночі Лоскотон,
Коли всіх колише сон,
Йшов собі в бідняцькі хати
Їхніх діток розважати.
Був тоді у Плаксія
Лютий посіпака,
Віроломний, як змія,
Капітан Макака.
Так хотілося йому
Царським зятем стати,
Що ні разу в ту зиму
Не лягав і спати.
Все ходив, усе він слухав
І нарешті все рознюхав.
На світанку Лоскотон,
Насмішивши діток,
У міцний поринув сон
Між кленових віток.

А лукавий капітан
Підікрався змієм
Й Лоскотонові аркан
Зашморгнув на шиї.
Руки вивернув назад.
Міцно спутав ноги
І мерщій у Плаксоград
Рушив у дорогу...

ВЕСІЛЛЯ В ПАЛАЦІ

Лоскотона посадили
За вузьенькі грати,
А в палаці порішили:
— Час весілля грати... —
Гей, зійшлися царенята
І придворних свита
Наречених шанувати,
Сльози діток пити.
До вінця веде жених
Висохлу Нудоту,
Та дивитися на них
Зовсім неохота.
Хоч Макака був бридкий,
А вона ще гірша,
Їм поет один гладкий
Присвятив ще й вірша.
Стільки там було хвальби,
Так скрасив їх вроду —
Навіть жаби від ганьби
Булькнули у воду!
Але цар ходив, пишався,
Він із зятем цілувався,

Похвалявся: «Ну, тепер
Лоскотон, вважай, умер!
Недоступним став для всіх
Голосний та щирий сміх.
Тож від радості стрибайте!
Тож від радості ридайте!
Ми тепер встановим скрізь
Віковічне царство сліз!»
Так розхвастався Плаксій —
Цар країни Сльозолий.

ЗВІЛЬНЕННЯ ЛОСКОТОНА

Та поки гуло весілля,
То п'яниці вартіві
Напились якогось зілля
Та й поснули у траві.
А вночі йшли до в'язниці
Батраки й робітники,
Щоб звільнити із темниці
Лоскотона на віки.
Рознесли всі перепони,
Гнули ґрати, мов пруті:
— Гей, веселий Лоскотоне,
Це прийшли твої брати!
Йди до нас, веселий брате,
В нашу здружену сім'ю!
Підемо разом догравати
Ми весілля Плаксію...

ПРОДОВЖЕННЯ ВЕСІЛЛЯ

У палаці кожен скаче
Та від щастя гірко плаче,
Ллються сльози, як ріка, —
Бачте, радість в них така!

Раптом цар упав на трон:
— Ой, рятуйте — Лоскотон! —
Всі відразу «ох» та «ах»,
Жах у кожного в очах.
А веселий Лоскотон
До царя стрибнув на трон
І сказав йому якраз:
— Насмієшся ти хоч раз!..
Став царя він лоскотати,
І Плаксій став реготати,
Так сміявсь — аж заливався,
Аж від реготу качався,
Кулаками очі тер —
Потім лопнув і помер.
Ой, була ж тоді потіха —
Цар Плаксій помер од сміху!
З ним придворні одубіли,
Бо сміятися не вміли.
А цареві три сини,
Три завзяті Плаксуни,
Так сміялись-реготали,
Що штани з них поспадали —
Тож всі троє без штанів
До чужих втекли країв.
Три царівни теж навтьоки
У чотири бігли боки.
Кровопивці-сльозівці
Стали п'явками в ріці,
А Макака-забіяка
З'їв себе із переляку.
Так веселий Лоскотон
Розвалив поганський трон.
Сам же він живе й понині,
Дітям носить щирий сміх

В розмальованій торбині,
В пальцях лагідних своїх.
Схочеш сам піти в цей край,
То маршрут запам'ятай:
Треба йти спочатку прямо,
Потім вправо завернуть,
А тоді поміж дубами
Поведе наліво путь.
Після цього вже помалу
Чимчикуй куди попало:
Як од втоми не впадеш —
В цю країну попадеш.

ПОДОРОЖ У КРАЇНУ НАВПАКИ

Лесик, Толя й два Володі
Сумували на колоді.
Лесик скаржився: «Хлоп'ята,
Страх як тяжко жить мені —
Слухай маму, слухай тата,
Умивайся день при дні».
Толя теж сидить бідує,
Вилива жалі свої:
«Дуже Тоня вередує,
Розважай весь час її...»
А Володя скиглить: «Тато
Змусив квіти поливати...»
І зітхає вся четвірка:
«Як нам тяжко!
Як нам гірко!»
Раптом трісь — і перед ними
Бородань малий з'явивсь,
Хитруватими очима
На четвірку він дививсь.
І сказав до них суворо
Цей химерний чоловік:
«Я почув про ваше горе
Й через доли, через гори
Свою бороду волік —
Поспішав мерщій сюди
Виручати вас з біди.
Недалеко звідсіля
Є чудна одна земля —
Там ні дня нема, ні ночі,
Кожен робить там, що схоче...»

Тут всі четверо до нього:
«Поможіть нам, допоможіть!
Як пройти в оту країну,
Розкажіть нам, розкажіть!»
«Поможу я вам охоче, —
Каже власник бороди, —
Ви на мить заплющіть очі —
Я відправлю всіх туди».
Тільки так усі зробили,
Всіх як вітром підхопило,
Закрутило, завертіло,
Заревло і загуло
Й над степами,
Над лісами,
Аж під небом понесло!
Як розплющили всі очі,
Закричали:
«Тру-лю-лю!
Я роблю тепер, що схочу,
Що захочу, те й роблю!
Ми потрапили-таки
У країну Навпаки!»
Ну, а цей чудесний край
Для малечі просто рай:
Там в річках тече чорнило,
Там ніхто й не чув про мило!
Всі замурзані по вуха,
Галасують всі щодуху,
Оком чують, вухом бачать,
Догори ногами скачуть.
Сажотруси хати білять,
Землеміри небо ділять,
Косарі дерева косять,
Язиками дрова носять.

Взявши торби, малюки
Ходять в небо по зірки.
Наберуть їх повні жмені,
Ще й напхають у кишені
І додолу з неба — скік! —
Хто на скирту, хто на тік.
Лесик, Толя, два Володі,
Як малі телята в шкоді,
Цілий день брикали, грались,
Реготали і качались,
То з якимись хлопчиками
Воювали галушками,
То в густих чагарниках
Танцювали на руках.
І кричали:
«Тру-лю-лю!
Що захочу, те й роблю!»
Потім, стомлені й щасливі,
Спали, висячи на сливі.
Одіспавшись, ласуни
Рвали з дуба кавуни
І з кущів серед левад
Смакували шоколад.
Якось їх біля млина
Стріла гвардія чудна —
Ці вояки в штанях синіх
Верхи їхали на свинях.
«Хто такі? — спитав похмуро
Найстрашніший мацапура. —
Це перевертні, не діти!
Гей, хапайте їх, в'яжіте!»
І вояки той наказ
Так і виконали враз

Та й погнали неборак
До палацу Невмивак.
Ждав їх в будці для собаки
Цар Великий Невмивака —
Він найстаршим тут вважався,
Бо сто років не вмивався.
Як побачив цар малих,
Закричав, завив на них:
«Що це в біса за прояви?
В них праворуч руки праві?!
Чом вони очима бачать?
Що це, слуги мої, значить?
Треба їх обмити чорнилом,
Бо від них одгонить милом.
Потім всім їм для науки
Треба викрутити руки,
Ще й відтяти треба вуха
Та навчить очима слухать.
Лиш тоді ці диваки
Зможуть жити в Навпаки.
А тепер цих недотеп
Замуруйте в темний склеп!»
Так, зіпершись на ломаку,
Гаркнув грізний Невмивака,
І дітей всіх чотирьох
Слуги кинули у льох.
У льоху в холодній тиші
Шаруділи сонні миші,
Од стіни та до стіни
Сновигали таргани
І, забившись у кутки,
Пряли пряжу павуки.

Пронизав усіх хлоп'ят
Страх нечуваний до п'ят,
Тож всі четверо щосили
У тюрмі заголосили,
І від тих солоних сліз
Льох увесь по швах поліз:
Спершу стіни тануть стали,
Потім двері з цукру впали.
І щаслива дітвора
З криком радісним «ура!»
Задала стрімкого дьору
Од царя страшного з двору.
А вояки в штанях синіх
Мчали назирці на свинях,
І кричали, й докоряли,
Й помідорами стріляли.
Ось-ось-ось були б спіймали,
Але свині раптом стали
Й повернули до лози
Смакувати гарбузи.
Як вояки не галділи,
Свині й слухать не хотіли —
Тільки рохкали й хрумтіли,
Гарбузи все їли, їли.
А наївшись, як одна,
Всі чкурнули до багна.
Тож вояки всі чимдуж
Мчали слідом до калюж
Та благали:
«Любі паці,
Вже пора вставать до праці!»
Свині добре все те чули,
Та й бровою не моргнули

І пролежали в багні
Дві секунди й ще два дні.
А тим часом наші діти
Мчали, мов несамовиті,
Через поле й сінокіс
Та й потрапили у ліс.
Тут, у лісі на поляні,
Квіти бавились рум'яні —
Грали в гилки, в коперка,
Танцювали гопака.
Як побачили малих,
Прудко кинулись до них,
Застрибали, заскакали,
У листочки заплескали:
«Йдіть до нас!
До нас у коло —
Потанцюєм, як ніколи!»
Квіти діток гратись кличуть,
А вони стоять, кигичуть:
«Там вояки в штанях синіх
Доганяють нас на свинях.
Хочуть ці лукаві круки
Повикручувать нам руки.
Ой! Ой! Ой! Де наші мами,
Що без них тут буде з нами?»
Квіти з жаху стали сині:
«Нас також потопчуть свині!..»
Тут до них підскочив дід —
Кущовик Червоний Глід:
«Не сумуйте, не кричіте,
Я поляну оточу,
І свиней топтати квіти
Відучу!»

Глід, Шипшина й Терен дикий
Вмить без галасу і крику
Всю поляну оточили,
Нашорошили голки
Й заганяли їх щосили
Свиням в ноги і боки.
І воякам шматували
Пишний одяг і тіла —
Впало ранених чимало,
Кров з них ріками текла.
Вже вояки як не брались,
Тільки геть пообдирались —
В колючках, усі в крові
Повтікали ледь живі.
Розізлився Невмивака,
Що зірвалася атака,
І звелів поставить, клятий,
Крут поляни вартових,
Щоб зухвальців упіймати —
Хай чи мертвих, чи живих!
Він сказав:
«Дітей схопіть
І в чорнилі утопіть!»
І вояки в штанях синіх
Сновигали скрізь на свинях,
Доглядали, щоб малечі
Не було шляхів до втечі.
Ну, а діти, бідні діти,
Стали худнути, марніти,
Стала їх бороти втома,
Закортіло всім додому.
І зітхала вся четвірка:
«Як нам тяжко!»

Як нам гірко!»
Раптом трісь — і перед ними
Бородань малий з'явивсь.
Хитруватими очима
На четвірку він дививсь.
«Хто із вас додому хоче, —
Каже власник бороди, —
Хай лишень заплющить очі —
Віднесу його туди...»
Тільки всі отак зробили,
Всіх їх вітром підхопило,
Закрутило, завертіло,
Заревло і загуло
Й над степами,
Над ярами
Попід небом понесло!
Як розплющили всі очі,
Гульк — уже в своїм дворі!
Їх стрічають, обнімають
І бабусі, й матері.
І кричать мандрівники:
— Нас тепер ніяким дивом —
Навіть бубликом красивим! —
Не заманите віки
У країну Навпаки!

КАЗКА ПРО ДУРИЛА

Ото ж воно й почалося з того,
що одружився дурний Петро —
тільки до хати привів небогу,
зразу ж топитись пішов у Дніпро.
Стрибнув у воду — в воді не тоне,
почував тім'я дурний, а тоді
почав серед річки —
хай Бог боронить! —
ходить на руках по воді.
Походить трохи та ляже полежить,
на хвилю закине ноги брудні —
і хоч би тобі що!
Схопив, правда, нежить
та рибалок до смерті злякав у човні.
Йому все байдуже —
ходить та чхає,
та грайливо моргає до риб,
а небога із кручі рукою махає:
— Вернись, чоловіче,
бо з'їм твій хліб! —
Почув те Петро та бігом додому,
що запопав — то усе перегриз,
добре, що жінка спалила солому
та в глечиках поховала дрова і хмиз.
Наївся Петро:
— Ну, стели постелю,
горличко ніжна моя, —
та сама лишень лізь під стелю,
а на долівці приляжу я. —
Отак і жили без нужди і горя,
сусіди шепталися, як один:

— Від чого товстіє Петрова Федоря? —
Аж гульк — у Федорі син.

І такий собі хлопець, що далі нікуди,
і такий тобі хлопець, що — ну.

На другий рік вже навчився бігати,
а на шостий — виматюкав старшину.

Прийшли тоді до Петра пузаті
та кажуть:

— Ти знаєш, чи ні,
що виродок твій губатий
сказав, ніби ми дурні? —

Розізлився Петро:

— Отак тобі й на!

Та я ж його витурю з дому,
щоб не балакав малий сатана
того, що усім відомо... —

Узяв і прогнав.

А що дурному?

Тільки приказував, як проганяв:

— Іди, лобуряко, з дому —

ти з мене останню сорочку зняв!

Іди собі, зла личино!

Може, десь виб'єшся у пани,
то гляди, не поскупися, сину,
матері справить картату хустину,
а мені кисет і штани...

Ну, йди вже, клята рахубо,
бо дома з голоду вріжеш дуба... —

І пішло хлоп'я із убогої хати
кращої долі собі шукати.

Де воно не ходило, де воно не було!

Спало, де впало, їло, що мало,
та, мов трава, росло.

Та хлопця й вигнало — слава Богу:
не менш сажня в ріст,
кулаки — мов горщата,
мов обаполи ноги —
і де те здоров'я бралось в нього,
коли все життя безконечний піст?
А люди про хлопця так говорили:
— Чому б не рости, коли він — Дурило! —
Отож, як Дурило уже зміцнів
і огидло хлопцеві байдикувати,
раптом ні сіло ні впало він захотів
навідатись до рідної хати.
Спакував у кишеню речі,
доброго костура в руки взяв
і, як говорять, ноги на плечі,
та й пішов, куди знав.
Іде та й людей питає:
— А де тут дорога до Рідного краю? —
А люди говорять:
— Кругла Земля,
так що прямої дороги немає:
сонце сходить онно звідтіля,
а тамечки он сідає.
Спитай у нього. Воно
біга довкола Землі давно,
то, певно, тобі щось розумне поре. —

Махнув рукою Дурило
та й пішов навпростець,
добре, що сонце у спину гріло,
а в груди віяв вітерець.
Іде та й іде. Аж у ногах занило,
присісти хотів, та ба —

з-за кущів до Дурила
вибігла враз галаслива юрба.
— Ти куди йдеш?
— Додому.
— А де ж домівка?
— У Ріднім краю.
— А край де?
— Їй-богу, не знаю,
я, люди, шукаю вітчизну свою.
— А навіщо шукати?
Лишайся, хлопче, у нас —
у нас не життя, а свято,
щасливим зробишся враз. —
І вмить та юрба оточила Дурила
і дружно до нього отак говорила:

РЕЧИТАТИВ СТАРШИН РАЮ

Порода наша мудра від природи,
ми знаєм все, бо осягнули все.
І глипає на нас зворушено і гордо
щасливий предок — щирий шимпанзе.
Йому гойдатись на гіллі рипучім
і на тропічних тішитись вітрах,
а ми підемо і цілий світ научим,
як у чорнильних плавати морях.
У нас до того мудрі всі та вчені,
що лімітуємо чорнило і папір.
Вулкани діють дужі і скажені
в хребтах висотних паперових гір.
Ми знаєм все! Для нас усе відоме!
Що буде завтра? Запитайте нас.
Як живить вогнища руда суха солома,
так нас годує мудрість повсякчас.

Ми пронесем, ми підведем і підем,
ми дійдемо, ми сягнемо висот!
Ми стільки істин вам за мить націдим,
що подив назавжди заціпить рот.
Чого ж тиняєтесь по світу, ніби п'яні,
чого шукаєте, коли ми все знайшли,
коли ведуть дороги осіянні
під наше сонце з вашої імлі?
У нас давно ніхто й не чув про горе
та інші нісенітниці й бридню.
Одна турбота чола наші оре —
а що, як в мудрі паперові гори
раптово влучить іскорка вогню?
Чи вистачить чорнила, щоб залить?
А більше нам нічого не болять...
Дурило, звичайно, розвішує вуха,
Дурило аж рота роззявив та слуха,
Дурило гукає:
— Зрікаюся Рідного краю!
Візьміть мене, друзі, до вашого раю! —
І друзі Дурила під руки беруть,
і друзі до себе Дурила ведуть.
А хлопцеві думка сидить в голові:
— Чого, люди добрі, в вас ноги в крові?
— Та це, — йому кажуть, —
така у нас звичка:
до щастя дорога веде через річку —
та річка із крові та трішки із сліз,
але ти не бійся.
Не втопишся. Лізь.
Вона не глибока —
либонь, до колін...
— А кров там чия? — не гамується він.

— Чия? А відомо чия — тих людей,
що підло не визнали наших ідей...
Ми їх, значить, трішечки, зовсім помалу
кого задавили, кого зарубали.
— А це хто висить? —
питається в них.
— Це дурень один із отих навісних,
що пруться на острів...
— На острів? За чим?
— Та, правду сказати, либонь... ні за чим:
там щастя закуте в печерах німих —
не те, що для нас,
а оте, що для всіх.
— То нащо ж повісили?
— Так, для годиться:
якби не повісили, міг би втопиться...

І далі Дурило по Раю іде,
круг себе очима дурними пряде.
— А це що за ідол? —
питається знов.
— Це той, хто закон наймудріший знайшов:
навчив нас хапати,
навчив убивати,
навчив людям в вічі оману пускати,
навчив нас, як жити годиться на світі, —
читай заповіта його на граніті.

ЗАПОВІТ ЗАСНОВНИКА РАЮ

Що кому на роду написано,
то й конем не обскачеш того,
одному доля дарує лисину,
другому шляпу з широкими крисами,
а третього причастовує батогом.

А четвертому, п'ятому,
шостому і дев'ятому
цілісінький довгий вік
стільки добра обіцятиме,
що врешті з четвертого, п'ятого,
шостого і дев'ятого
поробить стандартних калік.
А найкраще тому, кому доля багата
не захоче нічого дати —
ані честі, ні глузду, ні сорому —
нічогісінько.

Ось цьому
ми з нікчемства свого п'єдестала створимо,
та освятим в кадильнім диму,
та сипнемо під ноги квітів,
та у лаври чоло вберем,
та, щоб весело жив на світі,
приведем панну Музу в гарем.
А самі заживем без гризоти,
бо відомо й дитині малій,
що у Музи цієї цноти
вже не більше, ніж у повій.
Стільки бідною торгували,
стільки вже продавалась сама,
що назвать її лярвою мало,
а сильнішого слова нема.
Ну, а нам що до того?
Ми люди тихі.
Нам би повне корито бурди,
теплу ковдру, затишну стріху
та цукерку вряди-годи.
Бо таке на роду написано:
від Адама до наших днів

будуть людям світити лисини
величаво мудрих вождів.

Дунав, дунав Дурило,
аж йому голова заболіла,
та ніяк собі не збагне:
куди і до чого той ідол гне?
Якщо йому правда — ріднесенька мати,
то нащо ж йому п'яти лизати?
А якщо йому любя лизня,
то тоді його ненька — брехня?
Так замислився, що аж присів,
сім днів не пив і не їв,
а на восьмий устав і каже:
— Якесь дуже дивне те щастя ваше!
Не хочу такого, щоб я вмер!
Сходжу ще на острів до тих печер... —

Та й ну Дурило від друзів нових тікати,
а ті йому в спину кілки метати.
Добре, що наш Дурило водою не брів —
він, як і батько,
ходить по воді умів —
отож він першим став у печері
і давай своїм костуром бити у двері.
За третім ударом упали двері,
і враз ніби сонце сяйнуло в печері.
І вийшло звідти дівча,
і всміхнулось мило:
— Спасибі за поміч тобі, Дурило!
Я долю тепер не мину і твою —
жду тебе, парубче, у батьківській хаті,
у твоєму Ріднім краю... —
Сказало і щезло.

Озирнувся Дурило —
дивиться:
гори вогнем охопило,
і кривава ріка змеженіла,
а там, за рікою,
на тихій Зеленій горі
біліє батькова хата,
а під нею засмучена мати
пасе сонячних зайчиків у дворі...

БАЙКИ

ВОВК-МИРОТВОРЕЦЬ

Голодний Вовк, що лиш розбій творив,
Якось вночі Вівчарці говорив:
«Нема за мною й крапельки вини.
Я зовсім вже не той, що був допіру,
Я з Вівцями давно бажаю миру,
Аби лишень погодились вони.
Отож прошу — пусти мене в кошару,
Бо з ними я сьогодні віч-на-віч
Бажаю повести правдиву річ...»

Вівчарка, хитрість бачачи наскрізь,
Сказала Вовку: «Ти в кошару лізь,
Але, як хочеш говорити любо,
Залиш надворі пазурі і зуби».

«Говориш ти зовсім не до ладу!
А як же без зубів я правду доведу?» —
Промовив кисло Вовк
Й пішов кричать по світу,
Що Вівці з ним не хочуть в мирі жити.

ЛЕВ ІМ'Я ЗМІНИВ...

Жорстокий Лев на ліс наводив жах,
Всі мешканці його трусилися в кущах,
Коли в своїм свавіллі дикім
Виходив він на промисел із риком.
А безліч звірів, кинувши кубло,
Шукать притулку в інший ліс пішло.
І Лев задумався: «Як далі мені бути?
Це ж скоро нікого вже буде й проковтнуть!..»
І ось його наближені шакали
На цілий ліс гуртом загвалтували:
«Гей, звірі! Слухайте, радійте і співайте,
До Лева всі в обійми повертайте,
Хай кожен сумніви від себе прогання,
Бо Лев — уже не Лев!
Бо Лев — уже Ягня!
Ягня це кожному горлянку перерве,
Хто Левом ще хоч раз його назве!»
Та звірі всі тікали в дику хашу,
Бо Лев ім'я змінив, та не змінив він пашу.

ХМІЛЬ НА ДУБІ

Довився якось Хміль аж до верхів'я Дуба
І, зиркнувши на світ з такої висоти,
Надувся вельми, закопив губу
Та й став ректи:
— Хвала мені!
Тепер я вже при чині —
Не те, що вивсь раніше по тичині.
Тепер я на такій височині,
Що неможливо вже не заздрити мені.
— Мовчав би ти, базікало ледаче,
Ціна твоєму росту — гріш.
Куди б не вибравсь ти, одначе
Нікчемою zostавсь, як був раніш.
Який би виріс ти, охота подивитись,
Коли б не мав по чому витись?

Це, певне, Дуб сказав. А жаль,
Я б ці слова поставив за мораль.

РІКА Й ЗАПЛАВА

Буває так, що у гаряче літо
Заплава ремствувати стане на Ріку:
«Куди вона так пре несамовито?
В таку жару не гріх і відпочити —
Ще вистачить роботи на віку.
Нехай, дурна, сама до Моря плине,
А я косу піщану протягну
І тут собі спокійно відпочину,
А восени притулок свій покину
Та ще й Ріку, дивись, пережену —
До Моря першою прилину».
Подума так і пересохне скоро.
Ріка сама уперто попливе —
Не тільки воду донесе у Море,
Але й запліднить спрагнучі простори
Та силою напоїть все живе.
Заплава ж вляжеться, куняючи ліниво,
Під сонцем висихаючи щомить.
Коли ж не висохне розумниця спесива,
То жабурыння розведе на диво —
Вода в ній зацвіте і засмердить.

Скажу я вам, що звіку-зроду
І між людьми воно так є:
Хто спокою шукає у негоду —
Хоч здохне, хоч живим згніє.

МУДРА ПАЛЯНИЦЯ

Пужка, рум'яна Паляниця
Колись у кошику на ферму забрела
(Ясніш сказати — Петрова молодиця
Її поснідати взяла).
От поки поралися люди,
Хлібина, щоб розширить кругозір,
Грайливо випнула пшеничні груди
Та й стала оглядати двір.
І раптом — жах який!
Якраз перед собою
Побачила велику купу... гною.
«Тьху! — скрикнула, —
А що це за проява?
Чому отут розлігся у дворі?
Либонь, тебе не для забави
Вивозять від зорі і до зорі.
Обридло всім тебе тут обминати,
Морочиться з тобою день при дні...
Ох, як ще гною в нас багато —
Аж соромно мені!..»
Тут Кошик обізвався:
«Чого усіх ти ганиш?
Від того розумнішою не станеш!
Забудь свої чванливі болі,
Вгамуй свої дурні жалі —
Бо як гнойку не буде в полі,
То й паляниця не буде на столі».

Не Паляниця в байці хай шукає зміст,
А ті, хто паляниця їсть.

СУД

Параграфи присіли біля столу,
Примітки причаїлись по кутках,
Очима гострими підсудну прокололи
Цитати із багнетами в руках.

І циркуляр дивився в окуляри,
І грілися роззяви біля груб,
І вказівки скакали, як примари,
Із телефонних мудрих труб.

— Вона чужа, — параграфи сказали,
— Вона не наша, — мовив циркуляр.
— Нечувана, — примітки пропищали.
І в залі знявся лемент і базар.

І циркуляр на них поглянув строго,
І зал заворушився і затих...
...І розп'яли її, небогу,
В ім'я параграфів товстих.

Вона даремне присягала слізно,
Що не чинила і не чинить зла.
Була у суддів логіка залізна:
Вона ні в які рамочки не лізла,
Вона — новою думкою була.

ВЕСЕЛИЙ ДРІБ'ЯЗОК

ДАРИ БОГДАНА

В Стамбул посол приїхав від Богдана,
Привіз уклін та грамоту султану.
І на прийомі серед паш та візирів
Спитав султан: — Чому ж нема дарів?
Посол всміхнувся і сказав єхидно:
— Дари тут є, хоч їх тобі й не видно.
Наш гетьман щедрий (свідок Бог на небі)
Тобі, о повелитель ясноликий,
Дарує ту образу превелику,
Що був колись невідьником у тебе.

ЯКЕ ЗУХВАЛЬСТВО!..

Сів Горобець і скаргу пише в суд:
«Від Солов'я життя мені немає —
Мої пісні, весь мій натхненний труд,
Цвіріньканням, бездара, називає!»

ДВА ОСЛИ

На ринок до сусіднього села
Повіз господар продавати осла.
І так втомився, що на півдорозі
Прип'яв осла та й захропив на возі.
Прокинувся під вечір, глянув і заквиснув:
Осла давно якийсь бродяга свиснув.
Та дурень став себе втішати:
— Як добре все-таки, що ліг на віз я спати!
Якби заснув на ішаку своїм,
Мене б украли також разом з ним.

МУДРА СОВА

Стара Сова, знай, все своє веде:
— Йй-богу, світ навиворіт іде —
Вночі всі сплять, а вдень спішать робити...
І не обридне ж їм навпомацки ходити!

ГОДИННИК

Годинник бідкався: «Здоров'я препогане.
А що ж то скоїться, як цокать перестану?
Це ж час зупиниться!
І всесвіт пропаде!
Ой-ой, біда! Рятуйте мене, люди, —
Без мене ж і для вас життя не буде...»

Давно Годинник той лік часу не веде,
А час іде!

ДИВНИЙ ХАН

Прийшов великий Хан і так сказав Муллі:
— Я неба син і господар землі,
Тебе озолочу, віддам аж півкраїни,
Лиш вимоли мені в Аллаха сина.
Мулла засяяв і, зігнувши спину,
У Хана запитав ім'я його дружини.
Та Хан розгнівався: — Якби була,
Чи я б прийшов до тебе, о Мулла?!

ЗАЯЧИЙ ДРІБ

ЇМ СПРАВДІ ОДНАКОВО

— Нема прогресу, — вирішили блохи, —
Однак нас били й б'ють у всі епохи...

БАЛАКУЧИЙ ЛІХТАР

— Я Сонце б засліпив, — розхвастався Ліхтар, —
Якби мене хтось підійняв до хмар.
За що йому та слава? Аж обидно:
Воно ж сія, коли надворі видно!

ЩО ПРАВДА, ТО ПРАВДА

Жалілася Свиня: — Ніяк не зрозумію,
За що так люди хвалять Солов'я!
Адже він навіть хрюкати не вміє...

КРИЛАТИЙ ТА БЕЗКРИЛА

Сів Горобець бідовий на Ракету,
Струсив із пір'я подорожній пил:
— Тобі не долетить до іншої планети,
Бо в тебе он немає зовсім крил.

ЗА ДІЛО Б'ЮТЬ

Орлові Муха скаргу подала:
— Мене всі б'ють, бо дуже я мала.
Орел їй відповів суворо, та правдиво:
— Тебе всі б'ють, бо дуже ти шкідлива.
Я хочу, щоб отак завжди судили:
Дивилися, кого й за що побили.

ТАКА СЛУЖБА

Собака день і ніч на всіх гарчить сердито.
А що ж йому робить?
Собаці треба жити.

А В КОГО Ж...

Над Пуголовком Жаба поглумилась:
— І в кого ти таке гидкеньке уродилось!..

ХВАЛИЛИСЯ МИШІ

— Людей із світу ми могли б звести,
Якби не підсобляли їм коти...
А комірник радів у вечоровій тиші:
— Я у тюрмі б сидів, та виручають миші.

КВОЧКА І СИТО

Курчаток Квочка висиділа в Ситі,
Тепер воно оповіщає всіх:
— Курей би зовсім не було на світі,
Коли б я не родило їх...

ХОВРАХ

Ховрах-мислитель думав у норі:
— Нащо те Сонце крутиться вгорі?

ОДНОБОКЕ ВИХОВАННЯ

Думки спокою не давали Толі:
— Нащо садить на вулицях тополі,
Коли дубців у татка й так доволі?

Є ЧОГО ДИВУВАТИСЯ

Кислиця не второпає ніяк:
— Чому від мене кривить губи всяк?

НА КОНКУРС КМІТЛИВИХ

Не загадка, не ребус, а морока.
Допоможіть, будь ласка, ви мені:
Виходить, дні бувають по півроку,
Якщо в Грицька за рік два трудовні?

СВІЖЕНЬКА НОВИНА

— Ви чули новину? — розказував Петро. —
Сула й Десна впадають у Дніпро...

АБИ ПОЧАСТУВАЛИ

Данило з радістю ковтне й дубову глицю,
Аби почастували на дурницю.

Є ЗА ЩО...

Одне ледащо Сонцю докоряло:
— Ну хоч би раз ти до обід проспало...

МРІЯ ДАРМОІДА

Побачив море й вигукнув Онисько:
— Якби мені таку завбільшки миску!..

ЧОРНА ЗРАДА

Господар довго з Чаркою дружив,
Без неї і не дихав, і не жив.
Тепер вона забутою стоїть.

— Що ж сталося? Облишив пить? —
З надією у Чарки Квас питає.
— Та ні, тепер він кухлями кружляє...

ПРОРОЧИЙ СОН

Омелько протоптав не менше ста дорожок
До різних ворожбитів і ворожок.
«Що означає сон, — питав усіх він з боєм, —
Що ніби я лишився зовсім голим?»
Не знаю, чи ворожки й ворожити
Зуміли те пророцтво розкусити,
Але простак до них до того доходився,
Що справді майже голим залишився.

ЗГАДАВ ПРО ПРАВДУ

Кирило правди захотів,
Кирило гнівом дише,
Кирило в крісло сів,
Кирило скаргу пише:
«Зі мною не по правді учинили —
З роботи за брехню звільнили.
А де ж закон?
Де наша правда-мати?
Уже людині, бач,
Не дозволяють і збрехати!»

ЖЕРТВА ЗАКОНУ

«Чому виходить так, — Івана запитали, —
Багато заробив, але одержав мало?»
Іван лише зітхнув та пробурчав сердито:
«Хіба де правда є? Грабують рідні діти!

Я діток народив, пустив на світ їх жити,
Та ще й за це повинен їм платити!»

ДУБИ НЕ ГНУТЬСЯ ДО ЗЕМЛІ

Скрізь Вітер нашумів,
Що Дуб сякий-такий:
«Упертий дуже він
І зовсім не гнучкий.
До того вже, нахаба, загордився,
Що, скільки я не дув,
Ні разу не вклонився!»

Неважко зрозуміти вітрові жалі:
Дуби ні перед ким
Не гнуться до землі!

ЧИРЯК

Чиряк на шиї в чоловіка запишався:
«Чи ба, якої шани я діждався!
Про мене більш за все господар дбає:
Бинтами вкутує, на сонці вигріває,
Щодня до мене прикладає мазь —
Живу на шиї в нього, ніби князь!»
Розумний, бач, який! Але того й не розуміє,
Що не з добра ж господар його гріє.

МОЛОТ

— У тебе тільки й слави, що важкий, —
Якось до Молота озвався Кий. —
Дивись оно, маленького Ножа
І то усякий більше поважа.

А ти, мабуть, як буде треба,
Не зможеш і постояти за себе.
— Нічого, — Молот рубонув з плеча, —
Як буде треба, викую Меча!

ЧИ ДОДУМАЄТЬСЯ?

Влетіла Мошка в око до Вола
Та й Богу душу, звісно, віддала.
Побачила здивована Коза,
Як з ока у Вола скотилася сльоза.
Тепер вона все ходить та гадає:
— Чому так Віл за Мошкою ридає?..

ПОМСТИЛИСЯ

На Грубу Дрова затаїли злобу
І вирішили добре припекти
Оцю не раз обсмалену особу.
Не довго думали, вхопилися за діло.
— Ну й що ж?
— Нічого. Погоріли...

З НЕОПУБЛІКОВАНОГО

ЗУСТРІЧ

Зустріч і небажана й раптова,
Краще, мабуть, і мені й тобі,
Щоб не стрілись ми сьогодні знову
На бульварі в гомінкій юрбі.

Ти холодний погляд опустила,
А лице в напруженім огні,
Певне, тому, що немає сили
Прямо в очі глянути мені.

Стоїмо у вуличному шумі,
Слів шукаєм, але слів нема...
Я тепер у новому костюмі,
Ти оце помітила й сама.

І, напевне, теж згадала нині,
Як мені тоді сказала ти,
Що зі мною у простій свитині
У «між люди» соромно піти.

Ні, тепер не знайдемо ми мови,
І не пройдем вулицею знов...
Я придбав костюм для себе новий,
Чи ж придбала ти собі любов?

* * *

Кажуть люди: непогана буде пара — я і ти,
Та ніколи не осмілюсь я до тебе підійти.

Ти хороша і вродлива, та судилась не мені,
Бо не бігала ніколи босонога по стерні.

Скільки б я не намагався,
 скільки б я не тратив слів,
 Не зумію розказати те, що серцем наболів.

Розповім тобі я краще про село та про ріллю,
І ніколи не зізнаюсь, що давно тебе люблю.

Кажуть люди: непогана буде пара — я і ти,
Та ніколи не захочу я до тебе підійти.

★ ★ ★

Я так люблю твої суворі чари,
Люблю твій дзвін і пороховий хрип.
Тобою завжди я і снів, і марив,
Сміявся і плакав під шуміння лип.

Мені з тобою море по коліна,
І ні по чому каторжні труди.
Моя українська мова солов'їна —
Дзеркальний струмінь чистої води.

* * *

Я не знаю, хто ти, що ти, чи люблю тебе, чи ні,
Та лоскотуть коси білі серце ранене мені.

І твої легенькі кроки, милу посмішку твою
Я завжди безпомилково серед інших пізнаю.

І твої манірні жести, і кокетство навісне
Не дратують, не дивують —
 тільки радують мене.

Я не знаю, хто ти, що ти, чи люблю тебе, чи ні,
Тільки гладить білі коси часто хочеться мені.

★ ★ ★

Осінь. Довгі дощі, тумани,
На асфальті вода і бруд.
Одинокі гіганти-крани
Не цікавлять промоклий люд.
Тільки джаз в ресторані гримне
І кривлюсь я, гидую і п'ю.
Баба-осінь ридає нестримно
У спустошену душу мою.

Я йшов один. Алеї гомінливі
Пливли в задумі у вечірню млу,
І юнаки закохані й щасливі

В строкатім одязі, неначе на балу,
Дивились на годинник неспокійно
І дорікали долю свою злу.

Коханих лаяли за вдачу непостійну,
Або з-за жовтих зім'ятих газет
Дивились на прохожих безнадійно.

І лиш один закоханий поет,
Затиснувши у жмені чуба,
Вивершував любовний тріолет.

А поруч хтось, облизуючи губи,
Чарівній співрозмовниці своїй
Доводив палко непотрібність шлюбу.

І довго чулися у тиші голосній
Її слова обурені і гнівні...
Вони збудили в пам'яті моїй

Забуті дні, короткі хвили дивні,
Вологих вуст незаймане тепло
І ласки по-дитячому наївні.

І знов моє похмурене чоло
Торкнули ніжно руки невидимі
І миле щастя серце залило,

І помисли мої крикливо-нелюдимі
Змінила ніжності бездумна пустота,
І я розтанув у солодкім димі,

І мізером здалася висота
Надуманого мною п'єдесталу...
Враз я прокинувся. Байдужа темнота

Засмоктувала холодно квартали,
І ти під самотнім ліхтарем
Розмашисто другого цілувала...

Ридає ранок на холоднім бруку,
І зойки переляканих гудків
Таять в собі незрозумілу муку.
І тисячі стривожених підків
Привично крешуть об камінні плити
Попід німими зводами домів.
І місто холодом і втомою залите,
Ліниво корчиться у електричнім сні,
І вже його не в силах розбудити
Досвітні та безпомічні вогні.

Захлинулись тісні бульвари
В каламутній повені мрій,
Де щасливі й нещасні пари
Йдуть назустріч долі своїй.

І банально бряжчать гітари,
І ридання, і пошлий сміх,
І шалені сердець удари,
Хаотичний думок розбіг.

І палають бездонні пожари,
Там, де сонце сідає, встає...
Полонили тісні бульвари
Божевільне серце моє!

★ ★ ★

Темними і брудними кварталами,
Стежку вибираючи суху,
Двоє ходять мовчки по надталому,
Змішаному з водами снігу.

І, звичайно, дуже добре знає
Кожен з ідіотів і нездар,
Що цій парі вийти заважає
На сухий і зручний тротуар.

★ ★ ★

Візерунки хитрі і казкові
Заплела на вулицях весна...
Холодом повіяло в розмові
Перше, ніж настала тишина.

І слова здавалися порожніми —
Говорили різну чепуху,
Бо й були ми просто подорожніми
На короткім спільному шляху.

СОНЦЕ

Ген, за горби сховалося світило,
Пішло собі до наших ворогів.
Напевне, їх до праці розбудило,
Покликало до фабрик і плутів.

Нащо йому ці суєтні турботи,
Нащо вслухатись у безглуздий гам:
Порівно гріє правду і підлоту,
Життя дає і нам, і ворогам.

Ми — люди всі, усі ми сонця діти,
Воно дає наснаги нам і сил,
А ввечері, оглянувши два світи,
Від розпачу кривавить небосхил.

* * *

Так пройде все. Душа закам'яніє,
І будуть снитися нам старечі сни
Про ясні ранки і дівочі вії,
Про пахощі далекої весни.

І будуть довго очі близорукі
Вдивлятися в осінню сизу млу,
І анемічні безпорадні руки
Шукатимуть паперу по столу.

Та квола старість закує морозом
Пошерхлі і спотворені вуста,
І в охололий, небайдужий розум
Хіба мізерна думка завіта.

Хіба в невтримній жалобі і зlobі
Беззубий рот прошамка в пустоту,
Щоб на нікому непотрібнім гробі
Поставили покійнику плиту.

★ ★ ★

Кожну весну, кожне літо
У закуреній траві
Зацвітають ніжні квіти,
Дивні квіти польові.

Пестять їх дощі та зливи
На дорогах польових,
Щоб русяві й чорнобріві
Задивлялися на них,

Щоб вони, як одежина,
Прикривали бідність фраз.
Квіти теж, як і людина,
Зацвітають лише раз.

Кожну весну, кожне літо
У закуреній траві
Зацвітають в полі квіти,
Але кожен рік — нові.

ТЕЛИЦЯ

*(народія на віриш
з несподіваним закінченням)*

Як шуміли верби і тополі,
Жайвір обімлів у вишині,
Попасав я череду у полі,
У широкім полі на стерні.

І, побігши завертатъ телицю,
Що була дременула у ліс,
Я зустрів дівчину, як зірницю,
Що ішла з граблями на покіс.

Тільки глянув — все забув на світі,
Запалав, а потім прохолов —
Безнадійно я попав у сіті,
Що сплітає каверзна любов.

Серце в грудях тьохкало і билось,
Брикалося, ніби пороса —
Дівчина та в серці вкорінилась,
Увійшла у нього майже вся.

І тепер вона щоночі сниться,
Пестить очі ніжним пухом кіс...
Хай би здохла та була телиця,
Що тоді повіялась у ліс.

ТАНОК

Коли в пільмі заблудить місяць срібний,
Йдучи у чисте поле, де жнива, —
Ударить бубон голосно і дрібно,
Зітхне баян і тихо заспіва.

Спішу я в клуб, чому спішу — не знаю.
А в клубі стану в темному кутку
Та й задивлюсь, як дівчина кружляє
В нестримному веселому танку.

І серце б'ється, ніби у відчаї,
І чимсь мене зачепить за живе —
Чому вона не ходить, а літає,
Чому, як пройде, наче пропливе?

А сині очі, ніби дні весняні,
Таку надію гріють молоду...
Хіба ж я знав, що дівчині в коханні
Зізнався вчора хлопець у саду.

Здається, світ не був таким ніколи,
Хоч навесні — ми знаємо — завжди
Палають білим полум'ям довкола
Замріяні, завітчані сади.

Милує нас, приваблює і горне
Краса садів казкова і ясна —
Вона щороку нова, неповторна,
Як неповторна і сама весна.

І в серці ніжність світиться прозора,
Коли земля купається в теплі,
Коли в погожу, у травневу пору
Цвітуть сади на радісній землі.

Ні, докорять мені не треба долю,
Не треба гірко хникати в рукав —
Не знав би я ні радості, ні болю,
Якби тебе не бачив і не знав.

Зі збірки «У ТВОЄМУ ІМЕНІ ЖИВУ»

ДУМА ПРО ДІДА

Сиджу під клунею, а дід на низу змагається з сонцем — хто першим закінчить свої денні турботи. Довга тінь од горба вже облизує його ліву ногу, а права ще ступає по сонячній смужці. Гостра коса аж висвистує — так не терпиться дідові докосити останню ручку і нарешті спочити. А тінь уже сягнула дідових колін, потім раптово підскочила до пояса, повзла на груди.

Я підвівся з місця і став навшпиньки.

— Іванку! — доноситься до мене дідів голос. Він стоїть уже по шию в тіні і жмутком сіна витирає косу. — Чуєш, Іванку?

— Ні, не чую, — кричу, склавши долоні човником.

— То чого ж озиваєшся, ледащо? — Голос у діда лагідний, і я знаю, що він зовсім не сердиться на мене. — Принеси кисет, бо комарі з'їдять.

Це дід, звичайно, лякає мене. Комарі ніколи не з'їдять його, бо він дуже великий і в сто разів сильніший від усіх комарів, що живуть на нашому болоті. Але мені приємно зробити послугу дідові. Я притьмом біжу через грядку до дідового піджака, добуваю з кишені кисет, вибігаю на сінокіс і, стрибаючи через покоси, мчу до діда.

— Ноги не поколи, — чую його настанову. — Летиш, мов заєць переляканий.

— А хіба перелякані зайці швидко бігають?

— Та вже ж що швидко.

— Так, що й ви не доженете?

— Не знаю, не пробував.

— А чому не пробували?

Дід слинить цигарку і лукаво посміхається у вуса.

— Бо за це трудоднів не пишуть.

— А якби писали?

— Однак не взявся б. Не люблю дурне діло робити.

Відповідь не влаштовує мене, і я мов з торби висипаю перед дідом купу запитань.

— Гей-гей, — сміються його пожмакані вуста. — Бери краще косу та неси її до клуні.

Ми йдемо через сінокіс, і темніє над нами небо, і дзвенить земля на тисячу ладів, і я слухаю. Слухаю небо, і слухаю землю, і слухаю дідову мову. І в серце моє вливається якась незрима сила, що на віки вічні прив'яже мене до цієї землі, до співучої тихої мови.

...Чим густіша паморозь падала на дідову голову, тим більше він любив мене і щедріше розкривав свою душевну скорбницю. Він старів на моїх очах, і йому здавалося, що сила його і навіть саме життя його переливаються в мене, бо не було в діда синів — покосили їх пошесті та кулі...

— Безсмертячко ти моє кирпате, — шепотів дід, коли я засинав під музику його слів.

То були дуже гарні слова, бо поганих дід не говорив мені.

Я часто ображав і кривдив діда то своєю нетямучістю, то жорстоким дитячим егоїзмом. Але дід великодушно пробачав мені, як уміють пробачати великі люди. А дід був великим і простотою своєю, і тим, що не канючив од життя більше, ніж заслужив.

Любив дід читати історію та географію, а ще любив Шевченка та Горького, бо Шевченко — це, мовляв, селянський письменник, а Горький — городський.

— Правди такої, як у них, ні в кого немає. Інші теж розумні, але не такі. Не селянський і не робочий розум у них. Якщо я не зрозумів їх, то попроси у них за мене пробачення, коли виростеш.

Що ж, пробачте йому, графе Толстой і Антоне Чехов, не ображайтеся на нього, могутній Франко і ніжна Лесю, не гнівайтеся, Олександрє Блок, Володимире Маяковський і Олександрє Довженко. А ще й ще інші. А ті, хто бачив, як сам відривав від рота, оддавши останню зернину фронтові, як годував на трьохсотграмовий трудовдень своїх внуків, — ті, що бачили це і мовчали або цвірінькотіли римами про кохання, нехай самі підуть до його могили і попросять у нього пробачення. Не збагнули вони ні сили, ні краси, ані роботи його. І якщо не простить він їх, то нехай тоді сплять свої книжки і візьмуться за іншу працю, щоб не була їх старість убогою.

...Я ходив тоді в восьмий клас. Дев'ять кілометрів було до школи. Як на мої чотирнадцять років, то це не так вже й мало.

В неділю дід цілий день читав. Географію, мабуть.

— Іване, піди врубай дров, — сказала мати.

— Чого це саме я?

— Бо я вже не можу, — промовив дід.

— Ви самі книжки читаете.

— Не пащекуй, Іване! — гримнула мати. — Тільки на язик і проворний.

Я цюкав сизу лозу біля дровітні. Дід повз мене пройшов у клуню. В нього в руці теліпався цупкий конопляний налигач. Я цюкав лозу, а в клуні було тихо.

Раптом ніби обухом хтось гепнув по серцю. Я кинув сокиру в сніг і кинувся в клуню.

— Ді-дусю!

Він стояв і робив мішанку для корови. А від ясел за кожним його рухом жадібно стежила прип'ята цупким налигачем Лиска. Дід глянув на мене і, забачивши переляк на обличчі, стурбувався й сам.

— Що з тобою, Іване?

— Ви йшли з налигачем, і я подумав...

Я припав до його древнього кожуха і ревів, мов дитина, і просив прощення.

Увечері дід сказав:

— Ганно, нехай Іванко завтра не йде в школу.

— Чого?

— Раз кажу, то треба.

— Добре, Іванко не піде. — Мати здвигнула плечима.

Але то не була примха. В понеділок діда вже не було. Суворий і прекрасний, він лежав у домовині на старезній дубовій лаві. А надворі світило сонце, скрипів сніг і кукурікали півні на відлигу.

...Я нікого так не люблю, як дідів. Це жива мудрість, неписана історія нашого народу. На своїх зігнутих плечах несуть вони стільки краси і ніжності, що може позаздрити їм будь-хто.

І коли в автобусі я бачу сідоглавого предка мого з в'язанкою бубликів, я чомусь думаю: зараз прийде в хату, добуде свій нехитрий гостинець і скаже своєму Іванкові:

— А глянь, що я приніс від зайця...

Він посадить на коліна своє чорняве чи біляве безсмертячко, і воно, роззявивши ротика, слухатиме його простодушні оповіді, в яких переплететься дійсність і фантазія. І колись обов'язково проснеться в його душі дідова краса, і живитиме його дідова мудрість і дідова мова.

ВЕСІЛЛЯ ОПАНАСА КРОКВИ

Ніхто не розумів, що гелготів довготелесий та сухоребрый каратель. Але всі бачили, як з його рота виповзали гадюки. Вони довго сичали у вухах, а потім їхнє сичання перекладав на людську мову переляканий учитель з сусіднього села.

— Він каже, що під вашим хутором вчора застрелено троє солдатів. Якби це трапилося тут, вони б забили всіх до одного. А так хочуть повісити лише тих, у кого в сім'ях є партизани. Якщо ж ви не видасте партизанських родичів, то будете знищені всі.

Двісті дідів, бабів, жінок та дітей стояли під божевільно гарячим сонцем, але їм було холодно. Цівки морозу струменіли з чорних отворів автоматів і кулеметів, націлених у всіх разом і ні в кого зокрема. Над натовпом висіли переджнивна спека і передсмертне мовчання. Потім знову з есесівського рота поповзли гадюки.

— Він каже, що ви можете мовчати ще десять хвилин, а тоді він звелить стріляти.

Десять хвилин бігали зморшки по чолах, десять хвилин стікало мовчанням сонце, десять хвилин задубілими очима вдивлялися в закручений шпориш, ніби хотіли віднайти в ньому який порятунок. Потім натовп заворушився, і озерце людей вихлюпнуло наперед тисячолітнього Опанаса Крокву. Він забув навіть уклонитися людям, а пішов прямо на вчителя.

— Скажи цьому кнурові, що то мої сини забили тих вилупків. І ще скажи, хай не сміють мене бити, бо я коростявий. Хай просто вішають.

— Скільки ваших синів у лісі? — переклав учитель запитування есесівця.

— Та всі до одного.

— А хто у вас є дома?

— Була баба, та вмерла.

— А щоб тобі язик не відсох! — висунулася з юрби сива жіноча постать, хіба на яке століття молодша від Опанаса. — Живою мене до могили кладе, та ще й прилюдно. Не втечеш ти від мене, іроде, і на той світ!

Есесівець реготав довго і смачно, коли вчитель переклав йому цей монолог старої.

— Це ваша баба? — спитав Опанаса.

— Угу. Моя. А чия ж іще?

— Правду казав дід, що ваші сини в партизанах? — допитувалися в баби.

— А правду. Хіба такий збреше? Усі соколята наші в лісі гніздяться...

Їх повісили на гігантському в'язі, біля колишньої церковки. Здивованими очима дивилися вони на врятованих ними людей і показували вслід карателям свої сині прикушені язики.

Опанас Кроква зроду не мав дітей, а баба Орися, що поєдналася з ним вірьовкою, ніколи не була його дружиною. Кажуть, у юності вони дуже кохалися і хотіли побратись, але батьки не дозволили. Видали Орисю за багатшого.

Може, це правда, а може, людська фантазія творить нову легенду про велику любов, яка вже на смертному одрі зачала життя.

ВИНО З ТРОЯНД

На неї задивлялися навіть дідутани, і вже рідко який хлопець не міряв очима з голови до п'ят. В одних у зорі світилося захоплення, в других — неприхована хіть, а треті милувалися нею, як шедевром краси. Коли вона кидала чорні коси на пружні груди і пливла селом з сапкою на плечі, хлопці божеволіли. Приходили боязко до її воріт і натхненно говорили про кохання, а вона тільки слухала і мовчала. Ніхто не насмілювався торкнутися її, мов боявся осквернити дотиком красу. Вона ніким не гордувала і нікого не ганила, а тільки прохала, прощаючись:

— Не ходи до мене більше. Добре?

І в тернових очах було стільки благання, що ніхто не зважувався їй заперечувати. Минало в хлопців оп'яніння від краси, закохувалися вони в звичайних кирпатих і гостроносих дівчат, а Ольга ставала для них приємною згадкою.

Андрій ніколи не наважувався підійти до неї. Та й куди йому, кульгавому горбаневі, було сікатися, коли й не такі, як він, од неї гарбузи качали. Вона часто ловила його погляд на собі і завжди у відповідь світилася привітністю, але він вбачав у тому образливу жалісливість.

Хлопці ставали трактористами і шоферами, йшли в льотчики і моряки, а він і мріяти про це не міг. Він копирсався в колгоспному саду, а вдома розводив квіти.

До квітів принадився, відколи померла мати. В його садибі не росла ніяка городина, лише виноград, яблуні, вишні і квіти, квіти. І могила матері з ранньої провесни аж до бабиного літа квітнула, мов клумба.

Він дарував розкішні букети нареченим, і всі були йому вдячні, і всі шанували його, а йому ж хотілося випити хоч краплю кохання.

— Чи й мені ти подаруєш букет на весілля? — запитала якось Ольга, коли в саду трусили яблука.

Він мало не отерп від несподіванки, але мовив:

— Ти вибереш сама, які захочеш. — Потім він посміливішав і сказав: — У мене їх дуже багато. І ще, коли захочеш, до твого весілля я зроблю вино з пелюсток троянд.

— Вино з троянди? — здивувалася дівчина. — Таке й вигадаєш.

— Не віриш? — захвилювався він. — Те вино — як ніжність. Коли прийдеш по квіти — покуштуєш.

І він зашкутильгав до куреня, куди його кликав сторож.

Андрій чомусь вірив, що Ольга прийде по квіти. Він виглядав її кожен вечір. Його збентеженість помітили навіть сусідські хлопчачи, які щовечора щебетали на подвір'ї. Це були вірні Андрієві друзі і надійні охоронці його квітів та саду.

Того, хто насмілювався зірвати без дозволу бодай гроно винограду чи квітку, піддавали безпощадному ostracіzмові. Його цькували так настійливо і жорстоко, як це можуть робити лише діти.

Ці голомози квітникарі вечорами, як мухи, обсідали Андрія. Він розповідав їм, що бачать у снах квіти, як вони перешіптуються з сивими зорями, вигадував казки про дивовижні краї, де квіти не тільки пахнуть, але й розмовляють, і ходять, і граються в піжмурки, а в'януть лише тоді, коли в тій країні з'являється хоч одна нещасна людина.

— Квіти люблять щасливих. У нас від нещастя вони не в'януть, а плачуть. Ви бачили, скільки вранці на них роси? Ото їхні сльози. Хто росяного ранку знайде незаплакану квітку, той буде дуже щасливий.

— А ви знаходили незаплакану квітку?

— Ні, я не знаходив, та, мабуть, і не знайду...

Висіло над ними добре і щире небо, і малюкам здавалося, що всiane воно не зорями, а квітами, і що посадив ті дивовижні квіти дядько Андрій.

Ольга прийшла в неділю зранку. Вона була така прекрасна, що відразу якось похнюпились квіти, а господар відчув себе нікчемною і не знав, де подітися.

— Це правда, що суха квітка, знайдена росяного ранку, віщує щастя? — запитала вона в Андрія.

Язик у хлопця прикипів до піднебіння, очі застигли від подиву.

— Хто... Від кого ти чула про це?

— Я приходила до тебе вчора ввечері і слухала, що ти казав дітям. Так то правда чи ні?

— Ні. То я сам вигадав. — Андрій заховав очі в кущ півоній.

Ольга зітхнула.

— Жаль, що я не вмію так гарно видумувати.

«Для чого тобі це, — дивувався хлопець. — З тебе досить тієї вроди, якою наділила мати. А в мене... Що я робитиму, коли зрадять мене ще й ті химерні вигадки?»

Перегородом вони сиділи в заплетеній хмелем і диким виноградом альтанці і смакували вино з троянд.

— Ти дуже гарний хлопець, Андрію, — мовила Ольга.

— Ти хотіла сказати, що я непогана людина? — перепитав.

— Я хотіла сказати те, що сказала, — засміялася Ольга і без усякого зв'язку стала побиватися: — Мені багато кажуть, що я гарна і тому мене люблять. Гадають, мені приємно від того. А хіба я винна, що я гарна? Хіба моя врода — це я?

Вона грайливо перекинула коси зі спини на груди.

— Я хочу, щоб хтось полюбив мене, а не мою красу, чорні брови та рожеві щічки. — Вона помітила, що Андрій хоче вклинцювати своє слово, і заговорила ще швидше: — Що та краса? Вітри видублять шкіру, дощі змиють рум'янець! Натягаєшся ящиків на токах, погнеш спину на буряках — де та врода й дінеться...

Вона замовкла, і Андрій не знав, що сказати.

— Ну, скажи, Андрію, коли висушить мене праця та негода, чи буду люблю для того, хто спокусився красою?

— Не знаю, Ольго, — щиро зітхнув хлопець. — Не знаю, хто б тебе зміг не любити отаку!

— Я не весь вік такою буду, Андрію, — мовила сумно. — Так мені можна нарвати квітів?

Андрій кивнув головою, і дівчина побрела в барвисте живе озеро. Вона ходила між квітами, а за нею ходили його закохані очі. Ольга прискіпливо обдивилася чи не кожну пелюстку і вернулася до альтанки з порожніми руками.

— Мені жаль рвати їх, — соромливо зізналася. — Вони такі гарні. Краще я зайду іншим разом. Добре?

Він іде з нею до хвіртки і мовчить. Дівчина виходить на вулицю і, дивлячись у синій неспокій його очей, тихо каже:

— А до весілля ти неодмінно приготуй вино з троянд...

КУКУРІКАЛИ ПІВНІ НА РУШНИКАХ

В Ониськи дерев'яніли ноги, коли десь поруч дзвенів його голос. Вона завжди йшла повз нього ледве жива і не сміла повести навіть бровою в його бік.

А Віктор кричав:

— Онисько! Коли ти скажеш, що я для тебе найкращий?

— Як надійш од цапа повну дійницю молока, — шмагнула дівчина.

— Я не буду бігати за тобою, — кепкував парубок. — Я просто прийду сватаця.

— Приходь, гарбузи вродили добрі, — мов крізь цідилку пропускала слова, тамуючи за білизною зубів і образу, і біль, і надію.

Іноді дояркам уривався терпець, і вони починали заступатися за Ониську.

— Ти її мізинця не годе, — казали йому.

— Ов-ва! Аби тільки сказав «ціп-ціп», то прибійть, мов квочка, — не вгавав обліковець.

— Гляди, щоб не довелося самому на яйцях сидіти, — рубала Ониська під загальний регіт.

Тільки татові могла Ониська довірити, чого коштувала їй та розв'язність. Тато був зовсім юний. Він пішов на війну тридцятилітнім і таким залишився навіки. Ониська часто хотіла побачити його сивим і вусатим. Не виходило. Мати поздоровкалася зі старістю, а тато залишився молодим. Час уже втратив над ним владу.

— Ой, як мені важко, тату, — казала Ониська, опускаючи до пояса чорну тугу своїх кіс. — Як я його люблю і як... не-навиджу! — тупала маленькою ніжкою. — Що мені робити, тату?

Але батько мовчав, і тоді дуги дівочих брів сповзалися до кирпатого носа, а вії швидко-швидко кліпали, заганняючи назад неслухняні сльози.

Осінні світанки тривожні, як марення. Ониська заспаними очима обмацувала їх сиву бездонність і пірнала в їхню тривогу. По дорозі до ферми вона додивлялася свої дівочі сни.

Одного разу її розбудив Віктор.

— Чого йдеш, мов лунатик? — засміявся він біля самого вуха, і Ониська знов відчула, як терпнуть ноги. Але голова і язик у неї ніколи не терпли.

— Скажи краще, а чого ти так рано з пелюшок виліз?

Він змовчав, а потім якось несміливо взяв за руку. Онисьці зовсім не хотілося випручувати її.

— Ніколи не думав, що в тебе такі тендітні руки...

— Мужик не повірить, поки не помацає, — сховала досаду в посмішці.

— Підеш за мене? — раптом ні сіло ні впало запитав Віктор. — Підеш?

— Може, й піду за тебе... обліковцем працювати. — Вона таки випручила руку і йшла немов по гострих лезах.

— То я прийду сватацця, — сказав він, ніби не чув її слів, і так само раптово, як з'явився, розтанув у сивій прозорості.

Цілий тиждень за Ониською, куди б не йшла, повзли перешіптування та хихоньки. Під неприховано цікавими поглядами її плечі сутулилися, а думки гнітила образа: «На все село розцвірінькав». Мука туго стискувала груди.

Віктор прийшов у суботу. В кепці набакир, у начищених до блиску хромовиках, вродливий і прилизаний, мов плакат. Він розсівся на лаві, закинув ногу на ногу, ніби виставляючи напоказ нові чоботи.

І відразу ж завів якусь порожню розмову з матір'ю. Говорив довго й одверто хизувався, а потім, наче між іншим, мовив:

— Я оце, тітко, прийшов сватати вашу Ониську...

Мати здивовано звела голову і сказала ображено:

— Хіба, Вікторе, тепер про це з батьками торгуються? В Ониськи своя голова на в'язах. — І, ніби підкреслюючи свою непричетність до того, що діється в хаті, повільно видибала на подвір'я.

Вони довго сиділи вдвох у хаті і мовчали. Кукурікали півні на рушниках і од їхнього мовчазного співу дзвеніло у вухах.

— То що ж ти скажеш мені, Онисько? — здалеку хлюпнув тривогою Вікторів голос.

— А ти в мене нічого не питає.

— Ти ж знаєш, чого я тут. — Він дивився так благально і винувато, що в неї все тіло сповнилося лінивою жагою.

— Ти ще не втоптав стежки і до моїх воріт, а вже стукаєш у серце, — струснула з себе млявість.

— Але ж ти кохаєш мене...

— Звідки ти знаєш? — насмішкувато підвела очі.

— Про це говорить усе село...

— Але одна людина цього не говорить. — Ониська відкинула на покуть вишивання і не знала, що робити з своїми руками. Гнівом спалахнули карі зіниці.

Віктор немов уперше побачив її.

— І ти осоромиш мене на все село? — зразу ж збагнув безглузду жалюгідність свого запитання.

— Який ти, Вікторе, — не слова, а сльози текли з її вуст. — Іди звідси геть і можеш набрати на грядці скільки завгодно гарбузів. Хоч підводою приїжджай. — Ониська глумилася над своєю мукою. — Одного тобі мало, бери цілий віз і годуй ними свою пиху...

Він пішов згорбившись, ніби й справді ніс на своїх плечах підводу гарбузів.

Ониська ридала над вишиванням.

ПОСМІШКИ НІКОГО НЕ ОБРАЖАЮТЬ

Дерева цілий день вимітали небо своїми зеленими мітлами, і надвечір з-за хмар таки виглянуло сонце. Воно було велике і засоромлене. Гроза обмила втому не лише з вродливої природи — я майже фізично відчував, як у грудях забрунькувала радість. Якась безпричинна і вже зовсім нестатечна радість.

Я сів на лавку в скверику й усміхався деревам, сонцю, пошматованим хмарам і перехожим. Потім поруч зі мною сіла дівчина. Вона, теж радіючи всім єством, жадібно впивала очима красу надвечір'я. На її безпроглядно темних бровах втомлено присіли невидимі клаптики вологи, і від того брови стали трішечки сивуватими і неймовірно красивими.

— Чому ви посміхаєтесь?

Вона здивовано глянула на мене і відповіла:

— Хіба я знаю?

Ми сиділи і посміхалися всім і всьому, а я — трішечки — посміхався лише до неї, і вона — трішечки — посміхалася лише до мене. І нам було прекрасно і весело, і між нами не було нічого, крім німої ширості.

А потім на нашій лавці сів сивий-сивий чоловік і теж заходився дарувати всім і всьому свою вечірню посмішку. Він не заважав нам, а ми не заважали йому — простору для посмішок вистачало.

— Боже мій, до чого тепер безсоромна молодь! — зупинився біля нас перехожий, сповнений гніву. Це був такий дисонанс у надвечірній радості, що різонував навіть мої немурзикальні вуха. Але я посміхнувся йому й мовив:

— Це ви, мабуть, не про нас кажете...

— Ні, я про вас! — Перехожий аж тупнув ногою.

— Даруйте, але ми нічого не робимо.

— Хіба можна так зухвало показувати всьому світу своє щастя?

— У нас немає ніякого щастя, — посміхнулася йому дівчина. — У нас є тільки радість.

— І до того ж у кожного своя, — докинув я.

— Ви ображаєте людей, ви своєю поведінкою наводите тінь на теперішню молодь, — вичитував нас перехожий.

— Хіба посмішка може когось образити або накинути тінь? — допитувався я, хоч не сподівався ніякої відповіді.

Я знав, що він повчатиме нас, доки не зіпсує настрою і мені, і дівчині, і вечорові. А потім піде, задоволений собою так, ніби й насправді утнув щось дуже гарне.

— Ну, чого ви сидите перед очима у всіх і шкірите зуби? — дошкульпувався він. — Хіба для вас мало закутків?

— Чого це посмішки треба шукати по закутках?

— Бо треба поводитись пристойно.

— Ви, певне, думаєте що ми... закохані? — раптом запитала дівчина.

— У всякому разі, якісь там фіглі-міглі між вами є, і не треба ними муляти очі порядним людям.

— Та ми навіть не знайомі! — засміялася дівчина.

Від несподіванки він ледве не став кам'яним монументом.

— Як? Ви навіть не знайомі? І ви сидите поруч і посміхаєтесь одне одному перед очима цілого міста?

Мені здавалося, що він репне від гніву. Він так заходився шпарувати нас банальностями, що навіть сонце спіткнулося і нахромилось на вістря тополі. Я хотів уже заткнути вуха і сторчма кинутися куди влучу, але тут озвався отой сивий-сивий чоловік.

— Якого дідька ви прилипли до цих молодят? Нехай собі посміхаються, це ображає тільки бегемотів.

— Через таких потуральників, як ви, і молодь у нас розбещена, — з жовтю напереваги ринув захисник цнотливості на сивочолого.

— Та йдіть геть, бо покличу міліціонера, — втомлено відповів той. — Зануда.

— Це вас треба в міліцію! Безсоромники! — зарепетував ображений, але таки ушніпився йти, і за хвилю його постать, сповнена обуренням і прописними істинами, зникла за остріхом кущів.

А ми знову сиділи і посміхалися. І небо реготало так, що аж видно було його червоні ясна.

ПРИМІТКИ

Зі збірки «ТИША І ГРІМ»

«МОЖЛИВО, ЗНОВУ ЗАГРИМЛЯТЬ ГАРМАТИ...»

Але не я... Я квиснути не стану...

Квиснути — хникати, скиглити.

БАБА ОНИСЯ

Щоб знали майбутні предтечі...

Предтеча — людина, яка підготувала умови для діяльності інших людей, попередник.

...їх горе на утлі плечі...

Утлі — тут: немічні, блаґенькі.

СПАСИБІ

У кісниках барвистих із райдуг веселих...

Кісники — стрічки для вплітання у косу.

МІЙ РОДОВІД

Плетуть родоводів в'язь:

В'язь — вид старовинного декоративного письма, у якому літери і слова зливаються в суцільний орнамент.

В одного — прапрадід став лордом...

Лорд — англійський спадковий дворянський титул.

Баньки уп'явши в минуле...

Баньки — очі.

В нас Рюрика кров тече...

Рюрик — літописний князь, засновник правлячої у середньовічному Києві династії Рюриковичів.

ПЕРШИЙ

...цей наївний франк чи дуліб...

Франк — представник племені західних германців, які на початку нашої ери населяли територію у середній і нижній течії Рейну.

Дуліб — представник стародавнього східнослов'янського племені, що жило у верхів'ях річок Західний Буг і Прип'ять.

...щоб узяти патент на хліб.

Патент — тут: документ, який посвідчує право винахідника на його винахід.

РОВЕСНИКАМ

В меланхолійні вірші і пісні.

Меланхолійні — сумні, тужливі.

«ЮНІСТЬ В ІНШИХ ЗАВШЕ ЗАГАДКОВА...»

Із своєю міркою Прокруст!

Прокруст — розбійник, що жив поблизу Афін. Він заманював подорожніх і клав їх на своє ліжко, коли люди були коротші за ліжко, Прокруст видовжував їх, а коли довші, відрубав їм ноги. Прокруста вбив Тесей, відрубавши йому ноги.

«ЗЕМЛЯ КРИЧИТЬ. ШИНКУЮТЬ КРОВ'Ю ВІЙНИ...»

Земля кричить. Шинкують кров'ю війни...

Шинкують — тут: впиваються.

Нових Тимурів і Аттил.

Тимур (Тамерлан) — середньоазійський державний діяч і полководець, який жив у XIV ст.

Аттіла — вождь гунів, володар найбільшої держави у Східній Європі, який жив у V ст. н. е.

Гриміли залти, і ятрились рани...

Ятриться — спричиняти біль, розворушувати рану.

І вся планета ніби очманіла...

Очманіла — втратила здатність нормально мислити і діяти.

«ВЖЕ ДЕНЬ ЗДАЄТЬСЯ СИВИМ І БЕЗСИЛИМ...»

Я тут колись бродив між лепехою...

Лепеха — трав'яниста рослина з довгими мечоподібними листками і гострим запахом.

І спочивать сідав на купині...

Купина — горбик на луці чи болоті, порослий травною або мохом.

СТЕП

А до них між балками та нивами...

Балка — яр з пологими схилами.

СУПЕРНИКИ

Але раптом в екстазі німім...

Екстаз — найвищий ступінь захоплення.

«Є В КОХАННІ І БУДНІ, І СВЯТА...»

За рожевих ілюзій вуаль.

Ілюзія — хибне, оманливе уявлення.

Вуаль — прозора тканина або сітка, закріплена на жіночому капелюшку, щоб закривати обличчя.

ДУПЛО

І обличчя кругле, мов книш...

Книш — вид білого хліба з загорнутими всередину краями.

Торрічеллієва пустота!

Торрічеллієва пустота — тут: пуста, нікчемна людина.

Зі збірки «ЗЕМНЕ ТЯЖІННЯ»

ЛЕБЕДІ МАТЕРИНСТВА

Сиплють ночі у лимани зорі сургучеві.

Сургучеві — тут: блискучі.

Заглядає в шибу казка сивими очима...

Шиба — скло в рамі вікна.

ПРОРОЦТВО 17-го РОКУ

Тремтіть, убивці! Думайте, лакузи!

Лакуза — прислужник, лакей.

«ДЕ ЗАРАЗ ВИ, КАТИ МОГО НАРОДУ?..»

Без ваших нагаїв і палаша.

Нагаї — батоги.

Палаш — холодна зброя з довгим прямим і широким двосічним клинком на кінці.

«ГЕЙ, НОВІ КОЛУМБИ Й МАГЕЛЛАНИ...»

Гей, нові Колумби й Магеллани...

Колумб Христофор (1451—1506) — мореплавець, першовідкривач Америки.

Магеллан Фернан (1480—1521) — мореплавець, керував першою успішною морською експедицією навколо світу.

Нидіє на якорі душа...

Нидіє — веде бездіяльне, беззмістовне життя; животіє.

КРИК XX ВІКУ

Катам співають гімни холуї...

Холуй — зневажлива назва людей, які плазують перед начальством, запопадливо прислужують сильним світу цього.

Волосся патраю з сідої голови...

Патрати — тут: скубти, рвати.

«О ЗЕМЛЕ З ПЕРЕОРАНИМ ЧОЛОМ...»

Байстрятам шматували на утіху.

Байстрята — зневажлива і лайлива назва позашлюбних дітей.

Шматувати — розривати на шматки.

ОДИНОКА МАТІР

Мов ланцет.

Ланцет — невеликий хірургічний ніж, гострий з обох боків.

«НАВІЩО БУНДЮЧИТИСЯ ПИХАТО...»

Навіщо бундючитися пихато...

Бундючитися — надмірно чванитись, зверхньо триматися.

ГЕРОСТРАТ

Герострат — мешканець Ефеса, який спалив храм Артеміди, бо дуже хотів прославитися, але не спроможний був зробити нічого визначного. Крилатий вислів «геростратова слава» означає «вічна ганьба», його вживають щодо людини, яка прославилася руйнівними діями.

На попелі їх дум встаю із каламуті...

Каламуть — щось непрозоре, темне і тьмяне.

Вже чорна слава вбивці Артеміди...

Артеміда — давньогрецька богиня тваринного і рослинного світів, донька Зевса, сестра Аполлона, в її честь греки спорудили храм в Ефесі.

«ТАМ, У СТЕПУ, СХРЕСТИЛИСЯ ДОРОГИ...»

Немов у герці дикому мечі...

Герць — бій, поєдинок.

І в час невпинний, стиснувши остроги...

Острога — металева дужка з зазубреним або гладеньким коліщам, прикріплена до задника чобота верхівця, якою підганяють під боки коня.

Над ними чвалить вранці і вночі.

Чвалить — рухається дуже швидко, навскач.

Мовчать над ними голубі хорали...

Хорал — хвалебна церковна пісня. Тут: небесна височінь.

«ЛЮДИ ЧАСТО ЖИВУТЬ ПІСЛЯ СМЕРТІ...»

Носить лантухи настанов...

Лантух — великий мішок із грубої тканини.

На милицях за часом біжить...

Милиця — висока палиця з перекладками, на яку спираються пахвами і якою користуються при ходінні хворі на ноги або безногі люди.

«ЧЕРЕЗ ДУШІ, МОВ ЧЕРЕЗ ВОКЗАЛИ...»

Вірити і ждати — поготів.

Поготів — тим більше.

«ЧОРНІ ВІД СТРАЖДАННЯ МОЇ НОЧІ...»

І моє прокляття очманіле...

Очманіле — тут: сповнене ненависті, презирства.

«ВИЄ ВІТЕР, ДОВГО ВИЄ, НАВІТЬ СЛУХАТЬ ОБРИДА...»

Ходить байда споконвічний та у вікна загляда.

Байда — тут: гульвіса.

Помитарствую, поб'юся та й засну колись навік.

Помитарствую — попоневіряюся.

«ГОВОРЮ Я З ТОБОЮ МОВЧКИ...»

І вовтузиться думка, мов квочка...

Вовтузиться — не сидить спокійно; совається.

ЧАДРА

Свою чорну чадру підніма.

Чадра — легке покривало, яким жінки-мусульманки запинаються з голови до ніг, лишаючи відкритими лише очі.

Ураганний тайфун стихій.

Тайфун — ураган величезної руйнівної сили.

«ДОТЛІВАЄ ХОЛОД МІЙ У ВАТРІ...»

Дотліває холод мій у ватрі...

Ватра — вогнище, багаття.

На гальорці в третьому ряду.

Гальорка — верхні яруси в театрі, де місця коштують дешево.

Ніжні струни квилили внизу...

Квилили — жалібно стогнали. Тут: грали жалібну мелодію.

«Я ТОБІ ГАЛАНТНО НЕ ВКЛОНЮСЯ...»

Галантно — чемно, люб'язно.

І коли химерною габою...

Габа — тут: покривало.

НЕ ВІР МЕНІ

Я гомерично, тупо засміюсь.

Гомеричний — незвичайної сили, величезний.

Зі збірки «ТИ ЗНАЕШ, ЩО ТИ — ЛЮДИНА»

МІЙ КИЇВ

Площу Богдана, вогні інституту.

Йдеться про Софійську площу в Києві, на якій стоїть пам'ятник Богдану Хмельницькому.

ПРО ПОЕЗІЮ

Не варті навіть драного гроша...

Драний гріш — авторський неологізм, що рівнозначний виразу «не вартий ламаного гроша».

«МІЖ ДУМКАМИ ЗЧИНИЛИСЯ ГАЛАС І БІЙКА...»

Загадкова й байдужа, немов інтеграл.

Інтеграл — ціла величина як сума своїх нескінченно малих частин.

Де стоїть ваш незграбний і теплий вігвам.

Вігвам — житло конусоподібної форми з гілок, кори дерев або шкур у індіанців Північної Америки.

НАРЕЧЕНІЙ

І сміється злісно маніяк...

Маніяк — людина з нав'язливими хворобливими ідеями

«НЕМАЄ СМЕРТІ. І НЕ ЖДІТЬ — НЕ БУДЕ»

І танцюють дівчата в кабаре.

Кабаре — маленький ресторан з естрадою, на якій виконували пісні й танці.

КОМПАНЬЙОНКА

Бо ти спішиш до нього у фойє.

Фойє — зал.

«ТИ СТОЯЛА ПІД СТЕНДОМ, ЗІПЕРШИСЬ НА РУКУ...»

І сказала навмисне: «Ходім, сеньйоре,

Я не соромлюся бути твоїм васалом...»

Сеньйор — шанобливе звернення в іспаномовних країнах до чоловіка. За часів середньовіччя так називали феодалів — землевласників.

Васал — залежна особа. У середньовіччі васал залежав від сеньйора.

«ТИ ЙШЛА З СЕЛА ДОРОГОЮ ГНИЛОЮ...»

Зійшла з дороги на твердий обліг...

Обліг — упродовж кількох років не оране, не оброблюване поле.

САЛЮТИ МИРУ

Над рейхстагом гордо піднести.

Рейхстаг — німецький парламент.

РОЗКІШНІ ТРУПИ

Ви — філістери, гниди — не мужі!

Філістер — людина з вузьким міщанським кругозором.

«МЕНІ ЗДАВАЛАСЬ ПОШЛОЮ Й БРИДКОЮ...»

Бравада напускна безвусих юнаків...

Бравада — удавані сміливість і хоробрість.

«Я ЮНОСТІ НЕ ЗНАВ. НУДОТНО І ПОХМУРО...»

У мене в роздумах проходили семестри.

Семестр — половина навчального року у вузах та середніх спеціальних закладах.

Та ще нудьга й докука, ніби сестри.

Докука — тут: печаль.

І аскетизм, і холодність уявні...

Аскетизм — відмова від радощів і життєвих благ.

З ДИТИНСТВА

Мелькають червоні жупани...

Жупан — старовинний верхній чоловічий одяг, оздоблений хутром та вишитою сріблом тасьмою, носили заможні козаки та польська шляхта.

І Байда стріляє в султана...

Байда — узагальнений образ патріота-українця, борця проти турецько-татарського ярма. В переказах образ Байди пов'язують з історичною особою XVI століття, канівським старостою Дмитром Вишневецьким.

А з півночі десь за бураном...

Буран — метелиця в степу; сніжна буря.

Богунці у всі кінці...

Богунці — козаки, якими командував полковник Іван Богун, соратник Богдана Хмельницького.

МУЗА І РЕДИСКА

Глевтяки в тебе, видно, в душі!

Глевтяки — тут: нечула, глуха душа.

О домашній страшний Торквемадо!

Торквемадо — ім'я Великого інквізитора Іспанії, який встановив церковний терор у країні. Він переслідував гуманістів, змушував приймати католицизм євреїв, спалював книги.

«І ЗНОВУ САМ ВОЮЮ ПРОТИ СЕБЕ...»

Два чорти схарапудились в мені.

Схарапудити — викликати страх; налякатись.

Як об гостинець град.

Гостинець — тут: шосе.

Мені дарма, плюю на остороги.

Осторога — обережність.

ДИСКУСІЯ В ШАФІ

Аденауер — німецький політик, перший канцлер Західної Німеччини, який відіграв значну роль у створенні ФРН як незалежної демократичної держави.

УМАНСЬКИМ ДІВЧАТАМ

Я люблю у Софіївці думать...

Софіївка — унікальний дендропарк, пам'ятка садово-паркового мистецтва кінця XVIII — початку XIX століття.

«В БУКВАРЯХ ТИ НАРЯДЖЕНА І ЗАСПІДНИЧЕНА...»

Коли ти примітивна й на лубок похожа...

Лубок — низької якості та примітивного виконання книжки, ма-
люнки, що розраховані на невибагливий смак споживача.

НУДНИЙ КАРНАВАЛ

Ходжу. Сиджу. Лежу. І скнію.

Скніти — вести бездіяльне, позбавлене мети, смислу і духовних
устремлінь життя; животіти.

СІРИЙ СОЛДАТ

Несподівано співучий альт...

Альт — низький дитячий голос.

ЮВІЛЕЙНИЙ ЄЛЕЙ

Єлей — тут: те, що заспокоює, втішає, вихваляє.

ОСІННІЙ ДИСОНАНС

Дисонанс — щось таке, що вносить розлад, порушує гармонію.

«НІ ПЕРЕД КИМ НЕ СТАНЕШ СПИНУ ГНУТИ...»

Не віддасися ворогу в ясу...

Яса — данина.

ГАЛАСЛИВОМУ МЕНТОРОВІ

Ментор — наставник, вихователь.

Отой катехізис заслуг?

Катехізис — релігійна книга, яка містить короткий виклад дог-
матів християнської віри у формі питань і відповідей.

САМОТНІСТЬ

Часто я самотній, ніби Крузо...

Крузо — персонаж книги Д. Дефо «Робінзон Крузо», який багато
років провів на безлюдному острові, відірваний від цивілізованого
світу.

Де ти, П'ятнице мій?

П'ятниця — персонаж книги Д. Дефо «Робінзон Крузо», врятований Робінзоном тубілець, якого той навертав до християнства та зробив своїм слугою.

ДО ПАПУГ

У вас язики — можна коси мантачити...

Мантачити — гострити; мантачка — брусок для гостріння коси.

ЗЛОДІЙ

Дядька в сільраду ескортували.

Ескорт — конвой, охорона, що супроводжують кого-, що-небудь.

Враз осягнуть парадокси доби.

Парадокс — думка, дія, явище, що різко розходиться із звичним, загальноприйнятим і суперечить (на перший погляд) здоровому глузду.

Недорікуваті демагоги і брехуни...

Недорікуваті — безпорадні.

Демагоги — люди, які дають брехливі пишномовні обіцянки, обдурюють інших заради досягнення поставленої мети.

Їх би до карцеру за розбій.

Карцер — приміщення без світла у в'язниці для тимчасового утримування звинувачених людей.

УКРАЇНСЬКИЙ ЛЕВ

Є міста-ренегати, є просто байстрята...

Ренегат — зрадник.

Я побачив у Львові Міцкевича очі

Кривонісові плечі й Франкове чоло.

Міцкевич Адам (1798—1855) — видатний польський поет-романтик, діяч національно-визвольного руху.

Кривоніс Максим — військовий діяч, лисянський полковник, соратник Богдана Хмельницького.

Франко Іван Якович (1856—1916) — визначний український поет, письменник, критик, публіцист, перекладач, вчений, політичний діяч.

Епіцентр моїх радощів і надій!

Епіцентр — місце, де з найбільшою силою щось проявляється.

«НЕ ЛИЦЕМІРИТИ, НЕ ЧВАНИТИСЬ ПИХАТО...»

Чванитись — вихвалитися своїми перевагами, зневажаючи при цьому інших.

КУРДСЬКОМУ БРАТОВІ

Йому «панять», тобі тягнути віз.

Паняти — рушати, поганяти, прямувати.

Останній на планеті шовініст.

Шовініст — людина, яка проповідує національну винятковість, розпалює національну ворожнечу і ненависть.

«Є ТИСЯЧІ ДОРІГ, МІЛЬЙОН ВУЗЬКИХ СТЕЖИНОК...»

Чи викинути серп і йти байдикувати...

Байдикувати — нічого не робити.

Тим, хто взув холуйські постולי.

Холуйство — запопадливість, підлабузництво, плазування.

Постולי — взуття зі шматка шкіри без підошви, яке прив'язували до ніг мотузками.

ПРИРУЧЕНИМ ПАТРІОТАМ

Кому ж ви служите, приручені Антеї...

Антеї — персонаж давньогрецького міфу. Він був непереможний, допоки торкався матері-землі, від якої брав нові сили.

СОНЕТИ

ЛЕСЯ УКРАЇНКА

Щоб їх несли з собою легіони...

Легіон — тут: надзвичайно велика кількість, багато.

Нових, непереможних Спартаків...

Спартак — гладіатор, ватажок повсталих рабів у Давньому Римі.

ЧАРИ НОЧІ

А там, за ними, — ідилій, драм!

Ідилія — твір, що зображує безтурботне життя селян на тлі розкішної природи.

Там заплітає життя тенета...

Тенета — сітка для ловлі звірів, птахів. Тут у значенні: життя підкоряє людину собі.

Там так знадливо звучать монети...

Знадливо — спокусливо.

ЛЕВ У КЛІТЦІ

Свободи не любив, як Ватикан Корану...

Ватикан — резиденція Папи Римського, територія Престолу Святого Петра, центрального органу католицької церкви.

Коран — священне письмо мусульман та релігії ісламу.

Рабом — нікчемним, деспотом — великим...

Деспот — правитель, наділений необмеженою владою.

ПОЕТ

Мартинови під ваші сні наївні...

Мартинов — офіцер, який вбив на дуелі російського поета Михайла Лермонтова.

РУСЬ

Син Перуна Олег-владика...

Перун — бог війни, блискавки і грому в давньоруській язичницькій міфології, вважався покровителем князя і його військової дружини.

Олег — із роду Рюрика, княжив у Києві у 882—912 рр.

І Візантія снила крізь туман...

Візантія — середньовічна держава, що існувала з 395-го по 1453 рік і була східною частиною Римської імперії. Ця держава була головним торговельним партнером русичів, однак відносини з нею часто загостріювалися до стану війни.

Підводив голову народжений титан.

Титан — так стародавні греки називали велетнів, які повстали супроти богів Олімпу. В переносному значенні цим словом називаємо людей, які мають надзвичайну силу розуму, винятково видатну, героїчну вдачу.

І Доростол навіки записав...

Доростол — середньовічна фортеця на правому березі Дунаю, біля якої 20 липня 971 року сталася битва між військом великого князя Святослава Ігоревича та візантійським військом на чолі з імператором Іоанном I Цимісхієм. Князь Святослав програв битву і змушений був підписати мирний договір, яким фактично визнав васальну залежність Русі від Візантії. Докладно про ці події розповідає «Повість минулих літ».

ПОЕМИ, ЛЕГЕНДИ, БАЛАДИ, ПІСНІ

ТИША І ГРІМ

І стояли дерева німі на осонні...

Осоння — місце, що освітлюється і обігривається сонцем.

Полоснули ятагани...

Ятаган — старовинна холодна зброя народів Близького Сходу, що має фігурний вигин, увігнуте лезо.

Дні за днями, бува, куняють...

Куняти — дрімати.

СИМФОНІЯ ПРОЩАННЯ

Гей ви,

його супутники цибаті!

До мене шкапу заведіть свою...

Цибатий — довгоногий і тонконогий.

Шкапа — слабосильний, виснажений кінь.

Фокстрот у судоргах...

Фокстрот — ритмічний і швидкий парний танець.

ХЛИПАННЯ ГОЛОДУ

Дай мені цеберку м'юки у прикуску з горем.

Цеберко — дерев'яне відро.

...в полукіпках...

Полукіпок — 30 снопів зжатою хліба, складених колоссям усередину й прикритих одним снопом зверху.

висівки одні.

Висівки — відходи борошномельного виробництва, що складаються з розтертих оболонки і інших частинок зерна, які відокремлюють від борошна при просіванні.

І в гарбах пнулися...

Гарба — високий віз на двох чи чотирьох колесах.

...суворі лемеші...

Леміш — частина плуга, що підрізує шар землі знизу.

ПРОКЛЯТТЯ

МОНОЛОГ ПЕРЕД ІКОНАМИ

Без єзуїтів, ксьондзів і попів.

Ну що ви бачили? Вам кланялися сохи,

Молилася мотига і сапа.

Єзуїти — члени найреакційнішого і найвойовничішого католицького ордену «Товариство Ісуса», що з'явився для боротьби з протестантами у 1564 році.

Ксьондз — польський католицький священник.

Соха — примітивне землеробське знаряддя для орання землі.

Мотига — ручне знаряддя для обробки ґрунту під посів у вигляді палиці, з кам'яним або металевим клинком на кінці.

Сапа — ручне сільськогосподарське знаряддя для підпушування ґрунту й знищення бур'яну, що виглядає як металева лопатка, насаджена перпендикулярно на дерев'яний держак.

Німба в неї вже немає...

Німб — саяво, що є символом святості, його малювали довкола голови святого на іконах чи картинах релігійного змісту.

ДІДОВА ВІДПОВІДЬ ІСУСОВІ

Косить Щербані уміли...

Йдеться в поезії про рід матері Василя Симоненка — Ганни Федорівни Щербань. Батька поет не пам'ятав, той пішов із родини.

Були вайлуваті й моторні...

Вайлуватий — незграбний, повільний у рухах.

...по пуду — кожен кулак.

Пуд — давня міра ваги, що дорівнює 16 кг. У поезії вжито в значенні: важкий.

ЧЕРВОНІ КОНВАЛІЇ

Хмари плинули над Сулою...

Сула — річка в Україні, ліва притока Дніпра.

Ніби русла Дніпра і Нейсе...

Нейсе — річка, що тече Чехією, Польщею і Німеччиною, ліва притока річки Одер.

КИРПАТИЙ БАРОМЕТР

Барометр — прилад для вимірювання атмосферного тиску.

ТАНЕЦЬ ПІТЕКАНТРОПІВ

Пітекантропи — рід викопних людей, які мали багато перехідних рис від мавп. У переносному значенні — примітивні.

Ти — в комедії лицедій!

Лицедій — актор.

Вони пливли у ніч, як манекени...

Манекен — людська фігура з дерева, пап'є-маше чи іншого матеріалу з рухливими ногами й руками.

ХУЛІГАНСЬКА ІЛІАДА, АБО ПОСОРОМЛЕННЯ ГОМЕРА

Ах, ти ж моя пташечко, Музо-щебетухо,

Що там ти Гомеру бевкнула на вухо?

Музи — у грецькій міфології дочки Зевса і Мнемосіни, богині поезії, мистецтва і науки. Їх було дев'ять, і кожній доручили певне мистецтво.

Гомер — легендарний давньогрецький поет, який вважається творцем двох славетних героїчних поем «Іліади» та «Одіссеї».

Та були ж в Елладі писарі й поети...

Еллада — самоназва Греції грецькою мовою. У художній та історичній літературі так називають стародавню Грецію.

Дав би тобі чосу всенародний форум...

Дати чосу — насварити, повчати, гостро критикувати.

Форум — масові збори.

Прийшов до Греції Паріс,

Вхопив Олену і поніс...

Проснувся рогатий Менелай...

Паріс, Олена, Менелай — персонажі поеми Гомера «Іліада».

Зберемося разом та зруйнуєм Трою!

Троя — стародавнє місто на північно-західному узбережжі Малої Азії, де на початку XII ст. до н. е. відбулася Троянська війна.

БАЛАДА ПРО ЗАЙШЛОГО ЧОЛОВІКА

Зайшлий — нетутешній. Той, хто звідкілясь прийшов.

На свято Зелене з густих заплавав...

Зелені свята — дохристиянське свято, до якого церква припасувала святкування Святої Трійці. Супроводжувалося прибиранням хати всередині і зовні зеленню та обрядовими діями ще дохристиянських часів.

Щоб я вам зачав Месію.

Месія — у юдаїзмі та християнстві посланець Божий, який мав врятувати людство від зла.

Побачили раптом: безплідний кастрат...

Кастрат — той, кому видалені статеві залози.

ПІСНЯ

Гей, іржали ситі коні, вороні й булані,

Майоріли короговки у густім тумані.

Вороний — чорний з синюватим полиском кінь.

Буланій — світло-руді масті кінь.

Корогва — військовий бойовий прапор.

Їхав славний Конашевич — кошовий козачий.

Конашевич — славний козацький гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний.

Кошовий — поєднував у своїх руках воєнну, виконавчу, адміністративну, судову та духовну владу на Січі. Стати гетьманом можна було тільки, побувавши кошовим отаманом.

Прийдемо в гості к бусурману, натворимо дива.

Бусурман — магометанин, людина іншої віри (переважно мусульманської).

КАЗКИ

ЦАР ПЛАКСІЙ ТА ЛОСКОТОН

І нагайками шмагали...

Нагайка — батіг.

Жив у мандрах і митарстві...

Митарство — важкі переживання, страждання, муки.

Хто його посадить в льох...

Льох — приміщення, улаштоване глибоко в землі й обладнане східцями, де зберігали овочі й фрукти, а також ховалися люди чи їх у ньому ув'язнювали.

Й Лоскотонові аркан...

Аркан — довгий мотузок із зашморгом на кінці, яким ловили ко-ней та інших тварин.

ПОДОРОЖ У КРАЇНУ НАВПАКИ

Цей химерний чоловік...

Химерний — дивний, чудернацький.

Найстрашніший мацапура.

Мацапура — неохайна людина.

Це перевертні, не діти!

Перевертні — за народними віруваннями, люди, яких чаклунством обернули на тварин чи предмети.

Що це в біса за прояви?

Проява — незвичайна на вигляд, страхітлива істота, потвора.

Замуруйте в темний склеп.

Склеп — підвал, підземелля.

Грали в гилки, в коперка,

Танцювали гопака.

Гилка — давня народна гра в м'яч.

Гопак — український народний швидкий танець.

КАЗКА ПРО ДУРИЛА

...тільки до хати привів небогу...

Небога — тут: бідолоха, сердега.

Речитатив старшин раю

Речитатив — промовляння співучим голосом, наспівне декламування.

Старшина — керівна заможна привілейована верхівка суспільства в давнину.

БАЙКИ

СУД

Параграфи присіли біля столу...

Параграф — тут правила, настанови, викладені у розділі статуту, програми, закону.

Цитати із багнетами в руках.

Цитата — точний, дослівний уривок з якогось тексту.

Багнет — штик.

І циркуляр дивився в окуляри...

Циркуляр — письмове розпорядження, наказ підлеглим службовим особам.

ВЕСЕЛИЙ ДРІБ'ЯЗОК

МУДРА СОВА

І не обридне ж їм навпомацки ходити!

Навпомацки — не бачачи нічого, за допомогою дотику.

З НЕОПУБЛІКОВАНОГО

«Я ЙШОВ ОДИН. АЛЕЇ ГОМІНЛИВІ...»

Вивершував любовний тріолет.

Тріолет — віршова строфа, що складається з восьми рядків, де перший рядок повторюється в 4-му і 8-му рядках, другий — у 7-му.

Надуманого мною п'єдесталу...

П'єдестал — основа пам'ятника, статуї, колони; підвищення, на яке піднімається переможець. Тут: те, що піднімає над усім, що оточує.

Т. Ю. Бледних

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Атом серця: Українська поезія першої половини ХХ ст. / упоряд., передм., прим. Ю. І. Коваліва. — К., 1992.
2. Історія української літератури ХХ століття: у 2 кн. — Кн. 2: Друга половина ХХ століття: підруч. / за ред. В. Г. Дончика. — К.: Либідь, 1998. — 456 с.
3. Симоненко В. А. На схрещених мечях: вибр. твори / передм. О. Гончара; упорядкув., післямова, комент. В. Костюченка. — 3-тє вид. — К.: Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ, 2006. — 384 с.

ЗМІСТ

Василь Симоненко — поет-шістдесятник. *Т. Ю. Бледних* 3

Зі збірки «ТИША І ГРІМ»

«Я закоханий палко, без міри...»	16
«Можливо, знову заgrimлять гармати...»	17
Баба Онися	18
Спасибі	19
Мій родовід	20
Перший	21
Квіти	22
«Ми думаєм про вас. В погожі літні ночі...»	23
Ровесникам	24
«Юність в інших завше загадкова...»	25
«Земля кричить. Шинкують кров'ю війни...»	26
«Вже день здається сивим і безсилим...»	27
Грудочка землі	28
Степ	29
Суперники	30
Вона прийшла	32
«Ти не можеш мене покарати...»	33
«Коли б тобі бажав я сліз і муки...»	34
«Спади мені дощем на груди...»	35
Море радості	36
Закохана	37
«Берези, в снігу заанімілі...»	38
«Ніби краплі жовті, в темну воду...»	39
«Не дивися так печально...»	40
«Я дивлюся в твої перелякані очі...»	41
«Є в коханні і будні, і свята...»	42
Дупло	43
«Ой майнули білі коні...»	44
«В грудях набубнявіла тривога...»	45

Зі збірки
«ЗЕМНЕ ТЯЖІННЯ»

«Світ який — мереживо казкове!...»	46
Лебеді материнства	47
«Скільки б не судилося страждати...»	49
«Ти знаєш, що ти — людина?...»	50
«Я чую у ночі осінні...»	51
Україні	52
Пророцтво 17-го року	53
Монархи	54
«Де зараз ви, кати мого народу?...»	55
Покара	56
«Гей, нові Колумби й Магеллани...»	57
Крик ХХ віку	58
«О земле з переораним чолом...»	60
Одинока матір	61
Перехожий	63
Помилка	64
«Навіщо бундючитися пихато...»	65
«Минуле не вернуть...»	66
Герострат	67
«Як не крути...»	68
З вікна	69
«Розвели нас дороги похмурі...»	70
«Найогидніші очі порожні...»	71
Чую	72
Веселий похорон	73
«Там, у степу, схрестилися дороги...»	74
«Земле рідна! Мозок мій світліє...»	75
«Люди — прекрасні...»	76
«Торжествують...»	77
Пересторога славолюбцеві	78
«Люди часто живуть після смерті...»	79
«Впало сонце в вечірню куряву...»	80
«Україно, п'ю твої зіниці...»	81
«Через душі, мов через вокзали...»	83
«Чорні від страждання мої ночі...»	84
«Всі образи й кривди до одної...»	85
«Виє вітер, довго виє, навіть слухать обрида...»	86
«Я чекав тебе з хмари рожево-ніжної...»	87

«Говорю я з тобою мовчки...»	88
«Ну скажи — хіба це фантастично...»	89
Чадра	90
Ікс плюс ігрек	91
«Дотліває холод мій у ватрі...»	92
«Я тобі галантно не вклонюся...»	93
Не вір мені	94

Зі збірки
«ТИ ЗНАЄШ, ЩО ТИ — ЛЮДИНА»

Мій Київ	95
«Буду тебе ждати там, де вишня біла...»	96
«Повертався пізно з косовиці...»	97
Про поезію	98
«Снігу, снігу сиплеться довкола...»	99
Лист	100
«Між думками зчинилися галас і бійка...»	101
«Скільки хникають вже коханці...»	102
Собі самому	103
«Не докорю ніколи і нікому...»	104
«Я в світ прийшов не лише пити й їсти...»	105
Наречений	106
«Немає смерті. І не ждить — не буде...»	107
Компанийонка	108
«Ти стояла під стендом, зіпершись на руку...»	110
Крізь століття	111
«Десь на горизонті хмара-хустка...»	112
Моя вина	113
У вагоні	114
Матері	115
Мандрівник	116
Безсмертні предки	117
Синій конверт	118
Посвята	119
Маленькі сонця	120
«Ти йшла з села дорогою гнилою...»	121
«Проходять дні. Життя стікає...»	122
Салюти миру	123
«Ти байдужа, як мертве місто...»	124
«Ти до мене прийшла не із казки чи сну...»	125

Старість	126
Розкішні трупи	127
47-й рік	128
Можна	129
«Не бажаю я нічого, хочу тільки одного...»	130
«Осінній вечір морозом дихав...»	131
«Щось нове у серці забриніло...»	132
«Ти спішила од мене...»	133
«Зимовий вечір...»	134
«Флегматично зима тротуаром поскрипує...»	135
Межа	136
Українська мелодія	137
«Мені здавалась пошлою й бридкою...»	138
Малюсі	139
«Лаються, і плачуть, і сміються...»	140
Кривлякам	141
«Ви плачете? У вас, напевне, горе...»	142
«У душі моїй...»	143
«Набігла довга тінь на пристані...»	144
«Іду, не хрестячись, в дорогу...»	145
Комета і сірник	146
«Я не бував за дальніми морями...»	147
Тиша	148
«Я тут один, мов у чужому краї...»	149
«Я юності не знав. Нудотно і похмуро...»	150
«У маленьких очах відбивається світ...»	151
Ошукана могила	152
Головешка	153
Дід умер	154
Косар	156
«Хто у тому винен, я не знаю...»	157
Вклонися їй	158
«Може, ти зі мною надто строга...»	160
Тінь	161
«Ми усі по характеру різні...»	162
«Я і в думці обняти тебе не посмію...»	163
«Як хороше радіти без причини...»	164
Жорна	165
З дитинства	167
Муза і редиска	169

«І знову сам воюю проти себе...»	170
Дискусія в шафі	171
«Я не люблю зими — вона така убога...»	172
«Моралісти нас довго вчили...»	173
«Я хочу бути несамовитим...»	174
Пучок суніць	175
Лист читачів поету	177
Варвари	178
Уманським дівчатам	179
«Стільки в тебе очей...»	180
«В букварях ти наряджена і заспідничена...»	182
«Прости мені, земле, дурість мою...»	183
Дерев'яний ідол	184
Лист до всесвітнього обивателя	185
Абазури	187
Нудний карнавал	188
Сирій солдат	189
Ювілейний єлей	190
Піч	192
«Ви, що складали псалми і оди...»	194
Одурена	195
«Древній, обікрадений народі!...»	196
До суєсловів	197
Містикові, що неймовірно прудко втікав од поїзда	198
Пішла	199
«Може, так і треба неодмінно...»	200
«На білих конях пронеслися роки...»	201
Осінній дисонанс	202
«Цвіла ромашка в полі на межі...»	203
«Верби й тополі, діброви й гаї...»	204
Вишивальниці	205
«Ні перед ким не станеш спину гнути...»	206
Повернення	207
«Встає над нами сонце, як вставало...»	210
Галасливому менторові	211
Самотність	212
«Благословенна щедрість! Все від неї...»	213
До папуг	214
Злодій	215
Крапля в морі	216
Чекання	217

Український лев	218
«Не лицемірити, не чванитись пихато...»	219
«І чудно, і дивно якось...»	220
Моя мова	221
Невже?	222
«Заспані сни оточили мене...»	224
Курдському братові	225
«Сниться мені невідома Італія...»	226
«Є тисячі доріг, мільйон вузьких стежинок...»	227
«Я тікаю від себе, від муки і втоми...»	228
Прирученим патріотам	229
Некролог кукурудзяному качанові, що згнів на заготпункті	230
Жебрак	231
«Сам собі підспівувать не стану...»	232
«Нашої заслуги в тім не бачу...»	233
«Я не помру від розпачу і муки...»	234
Ворон	235
«Маленьке — не смішне...»	236
«Заграє смерть іржавою трубою...»	237
«Прощай, мій зошите!...»	238

СОНЕТИ

Леся Українка	239
Ще один протест	240
Шум полів	241
Ніч в озері	242
Любов	243
Чари ночі	244
Вербa	245
Гнівні сонети	246
Я	248
Лев у клітці	249
Поет і природа	250
Поет	251
Русь	252

ПОЕМИ, ЛЕГЕНДИ, БАЛАДИ, ПІСНІ

Тиша і грім	254
Симфонія прощання	259

Прокляття	266
Червоні конвалії. <i>Поема</i>	272
Кирпатий барометр	282
Хуліганська Іліада, або Посоромлення Гомера	288
Русалка. <i>Легенда</i>	292
Язик. <i>Балада</i>	296
Балада про зайшлого чоловіка	298
Кривда. <i>Новела</i>	300
Дума про щастя	302
Пісенька	305
Переспів з народної	306
Пісня	307
Засівна	308

КАЗКИ

Цар Плаксій та Лоскотон	309
Подорож у країну Навпаки	317
Казка про Дурила	325

БАЙКИ

Вовк-миротворець	334
Лев ім'я змінив... ..	335
Хміль на дубі	336
Ріка й заплава	337
Мудра паляниця	338
Суд	339

ВЕСЕЛИЙ ДРІБ'ЯЗОК

Дари Богдана	340
Яке зухвальство!.. ..	340
Два осли	340
Мудра Сова	341
Годинник	341
Дивний Хан	341

ЗАЯЧИЙ ДРІБ

Ім справді однаково	342
Балакучий ліхтар	342

Що правда, то правда	342
Крилатий та безкрила	342
За діло б'ють	342
Така служба	343
А в кого ж... ..	343
Хвалилися миші	343
Квочка і сито	343
Ховрах	343
Однобоке виховання	343
Є чого дивуватися	344
На конкурс кмітливих	344
Свіженька новина	344
Аби почастували	344
Є за що... ..	344
Мрія дармоїда	344
Чорна зрада	344
Пророчий сон	345
Згадав про правду	345
Жертва закону	345
Дуби не гнуться до землі	346
Чирик	346
Молот	346
Чи додумається?	347
Помстилися	347

З НЕОПУБЛІКОВАНОГО

Зустріч	348
«Кажуть люди: непогана буде пара — я і ти...»	349
«Я так люблю твої суворі чари...»	350
«Я не знаю, хто ти, що ти, чи люблю тебе, чи ні...»	351
«Осінь. Довгі дощі, тумани...»	352
«Я йшов один. Алеї гомінливі...»	353
«Ридає ранок на холоднім бруку...»	355
«Захлинулись тісні бульвари...»	356
«Темними і брудними кварталами...»	357
«Візерунки хитрі і казкові...»	358
Сонце	359
«Так пройде все. Душа закам'яніє...»	360
«Кожну весну, кожне літо...»	361
Телиця (пародія на вірш з несподіваним закінченням)	362

Танок	363
«Здається, світ не був таким ніколи...»	364

Зі збірки
«У ТВОЄМУ ІМЕНІ ЖИВУ»

Дума про діда	365
Весілля Опанаса Крокви	369
Вино з троянд	371
Кукурікали півні на рушниках	375
Посмішки нікого не ображають	378
Примітки. Т. Ю. Бледних	381
Список використаної літератури	400

Літературно-художнє видання

Серія «Шкільна бібліотека української та світової літератури»

СИМОНЕНКО

Василь Андрійович

ТИ ЗНАЄШ, ЩО ТИ — ЛЮДИНА?

Головний редактор *О. В. Красовицький*

Відповідальна за випуск *Л. І. Вакуленко*

Художній редактор *В. М. Карасик*

Технічний редактор *Г. С. Таран*

Комп'ютерна верстка: *В. А. Мурликін*

Коректор *Р. Є. Панченко*

Підписано до друку 20.02.17. Формат 84х108 $\frac{1}{32}$.
Умов. друк. арк. 21,84. Облік.-вид. арк. 13,86.
Тираж 2000 прим. Замовлення №

ТОВ «Видавництво Фоліо»
вул. Римарська, 21А, м. Харків, 61057
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 3194 від 22.05.2008

Електронна адреса:
www.folio.com.ua
E-mail: market@folio.com.ua
Інтернет-магазин:
www.bookpost.com.ua

Надруковано з готових позитивів
у ТОВ «Видавництво Фоліо»
вул. Римарська, 21А, м. Харків, 61057
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 3194 від 22.05.2008

Симоненко В. А.
С37 Ти знаєш, що ти — людина? / Василь Симоненко;
передм. та прим. Т. Ю. Бледних; худож.-оформлювач
В. М. Карасик. — Харків: Фоліо, 2017. — 409 с. —
(Шкільна б-ка укр. та світ. літ-ри).

ISBN 978-966-03-5461-6

(Шкільна б-ка укр. та світ. літ-ри).

ISBN 978-966-03-7138-5.

Василь Симоненко (1935—1963) — український поет-шістдесятник і журналіст — пішов із життя у неповних 28 років. Лише одна книжка була видана за життя поета. Але вже тоді набули великої популярності самовидавні поезії Симоненка, що поклали початок українському рухові опору 1960—1970-х років. Провідною темою його творчості є любов до України, її безталанного народу (і в цьому пряме продовження шевченківських традицій). Тільки в незалежній Україні вірші поета були надруковані у повному обсязі та без цензурних втручань. У 1995 році Василю Симоненку посмертно присуджено Державну премію України імені Т. Шевченка.

До цієї книжки включено поезії, які були надруковані у збірках, що вийшли за життя («Тиша і грім») та після смерті поета: вірші, поеми, сонети, балади, казки, байки, а також окремі новели. Усі вони пережили випробування часом і є актуальними й сьогодні.

УДК 821.141.2

ББК 84(4УКР)

План-проспект серії «Шкільна бібліотека української та світової літератури»

Довженко О. Зачарована Десна
Котляревський І. Енеїда
Нечуй-Левицький І. Кайдашева сім'я
Тичина П., Рильський М. Вибране
Шевченко Т. Гайдамаки
Шевченко Т. Художник
Леся Українка. Лісова пісня
Франко І. Украдене щастя
Яновський Ю. Чотири шаблі
Мирний П. Хіба ревуть воли, як ясла повні?
Кобилянська О. Царівна
Марко Вовчок. Три долі
Квітка-Основ'яненко Г. Маруся
Малик В. Таємний посол. В 2-х кн.
Малик В. Князь Кий
Малик В. Горить свіча
Малик В. Тайный посол. В 2-х кн.
Остап Вишня. Мисливські усмішки
Стельмах Я. Митькозавр із Юрківки
Карпенко-Карий І. Хазяїн
Куліш М. Чорна рада
Куліш М. Маклена Граса
Багряний І. Сад Гетсиманський
Хоткевич Г. Авірон. Камінна душа
Винниченко В. Записки Кирпатого Мефістофеля
Костомаров Н. Черниговка. Исторические портреты
Скляренко С. Володимир
Скляренко С. Святослав
Стефаник В. Камінний хрест
Коцюбинський М. Fata morgana
Антонич Б.-І. На другому березі
Домонтович В., Доктор Серафікус. Турянський О.
Поza межами болю

**Осьмачка Т., Підмогильний В., Косинка Г. Старший
боярин**
Земляк В. Лебедина зграя. Зелені Млини
Українська байка
Сковорода Г. Сад божественных песней
Тютюнник Г. Вир
Мушкетик Ю. Яса. В 2-х т.

Пушкин А. Евгений Онегин
Пушкин А. Капитанская дочка
Чехов А. Вишневый сад
Гоголь Н. Вечера на хуторе близ Диканьки
Гоголь Н. Мертвые души
Гоголь Н. Петербургские повести
Лермонтов М. Герой нашего времени
Достоевский Ф. Преступление и наказание
Достоевский Ф. Братья Карамазовы. В 2-х т.
Достоевский Ф. Мальчик у Христа на елке
Достоевский Ф. Идиот
Достоевский Ф. Бесы
Достоевский Ф. Униженные и оскорбленные
Достоевский Ф. Бедные люди
Толстой Л. Детство. Отрочество. Юность
Толстой Л. Севастопольские рассказы
Толстой Л. Анна Каренина. В 2-х т.
Бунин И. Митина любовь. Темные аллеи
Куприн А. Гранатовый браслет
Тургенев И. Ася. Накануне
Тургенев И. Дворянское гнездо
Тургенев И. Отцы и дети
Тургенев И. Записки охотника
Крылов И. Басни
Булгаков М. Мастер и Маргарита
Некрасов Н. Кому на Руси жить хорошо
Ильф И., Петров Е. Двенадцать стульев
Ильф И., Петров Е. Золотой теленок
Грин А. Алые паруса

Замятин Е. Мы
Грибоедов А. Горе от ума
Фонвизин Д. Недоросль.
Тютчев Ф., Фет А. Лирика
Горький М. Старуха Изергиль

Гомер. Илиада
Гомер. Одиссея
Дефо Д. Робинзон Крузо
Ги де Мопассан. Милый друг
Оноре де Бальзак. Шагреневая кожа. Гобсек
Стендаль. Красное и черное
Флобер Г. Госпожа Бовари
Уайльд О. Портрет Дориана Грея
Данте. Божественная комедия
Кун Н. Легенды и мифы Древней Греции
Гете И. Фауст
Лондон Дж. Белый Клык
Свифт Дж. Приключения Гулливера
Скотт В. Айвенго
Андерсен Г. Х. Сказки
О. Генри. Короли и капуста
Дюма А. Три мушкетера
Конан Дойль А. Собака Баскервилей
Флавий И. Иудейская война
Купер Ф. Зверобой
Шекспир В. Гамлет. Венецианский купец. Сон
в летнюю ночь
Гофман Е. Малюк Цахес
Киплинг Р. Книга джунглей
Рабле Ф. Гаргантюа и Пантагрюель
Ибсен Г. Кукольный дом
Данте. Божественна комедія
Дефо Д. Робінзон Крузо
Гомер. Іліада
Свіфт Дж. Мандри Гулівера

Петрарка Ф. Сонеты
Мелвілл Г. Мобі Дік
Гете І. Фауст
Теккерей У. Ярмарка тщеславия
Стендаль. Червоне та чорне
Боккаччо Дж. Декамерон
Гашек Я. Пригоди бравого вояка Швейка
Санд Ж. Консуэло. В 2-х т.
Санд Ж. Консуэло
Камю А. Чума
Манн Т. Доктор Фаустус

План-проспект серії затверджено
Міністерством освіти і науки України

100- 522 5229

Василь Симоненко (1935—1963) — український поет-шістдесятник і журналіст — пішов із життя у неповних 28 років. Лише одна книжка була видана за життя поета. Але вже тоді набули великої популярності самовидавні поезії Симоненка, що поклали початок українському рухові опору 1960—1970-х років. Провідною темою його творчості є любов до України, її безталанного народу (і в цьому пряме продовження шевченківських традицій). Тільки в незалежній Україні вірші поета були надруковані у повному обсязі та без цензурних втручань. У 1995 році Василю Симоненку посмертно присуджено Державну премію України імені Т. Шевченка.

До цієї книжки включено поезії, які були надруковані у збірках, що вийшли за життя («Тиша і грім») та після смерті поета: вірші, поеми, сонети, балади, казки, байки, а також окремі новели. Усі вони пережили випробування часом і є актуальними й сьогодні.

ISBN 978-966-03-7138-5

9 789660 371385